

Tasa-arvo ja ilmastonmuutos

Kehysanalyysi Suomen ilmastoulkopolitiikan tasa-arvonäkökulmista ja ratkaisuehdotuksista

Julia Kerkelä
Pro gradu -tutkielma
Politiikkatieteet, valtio-oppi
Lapin yliopisto
2024

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Tasa-arvo ja ilmastonmuutos: Kehysanalyysi Suomen ilmastoulkopolitiikan tasa-arvonäkökulmista ja ratkaisuehdotuksista

Tekijä: Julia Kerkelä

Koulutusohjelma/oppiaine: Poliittikatieteet, valtio-oppi

Työn laji: Pro gradu -tutkielma _x_ Lisensiaatintutkimus ____

Sivumäärä: 75

Vuosi: 2024

Tiivistelmä:

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen Suomen ilmastoulkopolitiikan tasa-arvonäkökulmia. Tutkimuskysymykseni ovat, että minkälaista tasa-arvoa Suomi edustaa ja edistää kansainvälisesti ilmastoulkopolitiikallaan ja että millaisia toimenpide-ehtotuksia ja ratkaisuja Suomi esittää naisten ja tyttöjen huomioimiseksi ilmastoulkopoliittisessa työskentelyssä.

Ilmastonmuutoksen vaikutukset koetaan sukupuolen sekä risteävien haavoittuvuuksien kautta. Ilmastonmuutos osuu pahiten jo haavoittuvassa asemassa oleviin, sekä myös vaikeuttaa tasa-arvotyötä vieden sitä taaksepäin. Tasa-arvo on siis ilmastokysymys ja ilmastonmuutos tasa-arvokysymys.

Tutkimusaineistona olen hyödyntänyt Suomen valtion toimintaa ohjaavia asiakirjoja, jotka käsittelevät sekä tasa-arvoa että ilmastonmuutoksen torjuntaa sekä siihen sopeutumista kansainvälisen politiikan näkökulmasta. Lähestyn aineistoa kehysanalyysin kautta sekä ekofeministisen ja intersektionaalisen näkökulmien kautta. Teoreettiset viitekehysesni osoittautuivat tutkimusteoreettisesti toimivaksi lähtökohdaksi erityisesti rakenteellisen epätasa-arvon ja naisten oikeuksien ja osallisuuden lähtökohtien tarkasteluun.

Olen määrittänyt tutkimukseni tuloksissa neljä kehystä: risteävien haavoittuvuuksien kehysten, rakenteellisen epätasa-arvon kehysten, osallisuuden kehysten sekä valtavirtaistamisen kehysten. Tulosten perusteella tasa-arvon edistämistä hidastaa systemaattisten indikaattoreiden ja tiedon puuttuminen, ja tavoitteet jäävät monilta osin julistus pohjaisiksi. Tutkimustulokseni tuki tutkimushypoteesia siitä, että tasa-arvon huomioiminen osana ilmastopolitiikkaa edistää yhteiskunnan laaja-alaista hyvinvointia ja varmistaa, että ilmastotoimet eivät lisää eriarvoisuutta. Tämä väite oli laajasti huomioitu osana valitsemiani aineistoja.

Avainsanat: ilmastoulkopolitiikka, kehysanalyysi, ekofeminismi, intersektionalismi, tasa-arvo, ilmastonmuutos

x Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja

University of Lapland

Faculty: Faculty of Social Sciences

The title of the thesis: Tasa-arvo ja ilmastonmuutos: Kehysanalyysi Suomen ilmastoulkopolitiikan tasa-arvonäkökulmista ja ratkaisuehdotuksista

Author: Julia Kerkelä

Degree programme/subject: Political science

The type of work: Master's thesis Licentiate thesis

Number of pages: 75

Year: 2024

Summary:

The purpose of this Master's thesis is to examine the gender equality perspectives of Finland's international climate policy. My research questions are: what kind of gender equality does Finland represent and promote internationally through its climate policies and what kind of policy proposals and solutions does Finland present to address the needs of women and girls in its climate efforts?

The impacts of climate change are experienced through the lens of gender and intersecting vulnerabilities. Climate change disproportionately affects those already in vulnerable positions, and it also complicates gender equality work, pushing it backwards. Therefore, gender equality is a climate issue, and climate change is a gender equality issue.

My research material consists of documents guiding the actions of the Finnish state, addressing both gender equality and the mitigation and adaptation to climate change from an international policy perspective. I approach the material through frame analysis as well as through ecofeminist and intersectional perspectives. Theoretical frameworks have proven to be an effective starting point for examining structural inequality and women's rights and participation.

In my analysis I have identified four frames: the frame of intersecting vulnerabilities, the frame of structural inequality, the frame of participation, and the frame of mainstreaming. Based on the results, the promotion of gender equality is hindered by the lack of systematic indicators and information, and the goals remain largely declarative. My research findings supported the research hypothesis that integrating gender equality into climate policy promotes the overall well-being of society and ensures that climate actions do not increase inequality. This assertion was widely acknowledged as part of the selected materials.

Keywords: climate foreign policy, frame analysis, ecofeminism, intersectional feminism, gender equality, climate change

1. JOHDANTO.....	2
1.1 Tutkimuksen aihealue ja tausta.....	2
1.2 Yhteiskunnallinen ympäristötutkimus.....	6
1.3. Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymys.....	8
1.4. Tutkimusaineisto.....	11
2. ILMASTOPOLITIIKKA SUOMESSA.....	13
2.1. Suomen kansallinen ilmastopolitiikka.....	14
2.1. Suomen ilmastoulkopolitiikka.....	17
3. SUKUPUOLI JA ILMASTONMUUTOS.....	20
3.1. Sukupuolten tasa-arvon määrittely ja Agenda2030.....	20
3.1. Ilmastonmuutoksen sukupuolittuneet vaikutukset.....	22
4. TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	24
4.1. Intersektionaalinen näkökulma.....	27
4.2. Näkökulmana ekofeminismi.....	31
5. KEHYSANALYYSI.....	36
5.3. Kehykset ja kehystäminen.....	36
5.2. Kehysanalyysi Robert Entmanin tutkimuksissa.....	40
5.2. Lähtökohdat aineiston analyysiin.....	41
6. TULOKSET.....	42
6.1. Risteävien haavoittuvuuksien kehys.....	44
6.2. Rakenteellisen epätasa-arvon kehys.....	51
6.3. Osallisuuden kehys.....	57
6.4. Valtavirtaistamisen kehys.....	63
7. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	68
LÄHTEET.....	73

1. JOHDANTO

Stone by stone I pile
 this cairn of my intention
 with the noon's weight on my back,
 exposed and vulnerable
 across the slanting fields
 which I love but cannot save
 from floods that are to come;
 can only fasten down
 with this work of my hands,
 these painfully assembled
 stones, in the shape of nothing
 that has ever existed before.
 A pile of stones: an assertion
 that this piece of country matters
 for large and simple reasons.
 A mark of resistance, a sign.¹

1.1 Tutkimuksen aihealue ja tausta

Ilmastokriisi on yksi aikamme suurimmista haasteista. Sen vaikutukset tulevat olemaan merkittäviä niin ympäröivään luontoon ja ihmisten mahdollisuuksiin selviytyä tässä muutoksessa, kuin kokonaisten yhteiskuntien rakenteisiin ja ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Esimerkiksi Agenda 2030 kestävä kehityksen tavoitteet alleviivaavat, ettei ekologista kestävyttä voida saavuttaa ilman sukupuolten tasa-arvon saavuttamista (Louekari 2019, 3).

Historiallisesti se, miten konfliktitilanteet ihmisiin vaikuttavat, riippuu vahvasti sukupuolesta. Tässä ilmastonmuutos ei ole poikkeus. Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE) vuonna 2012 julkaisemassa raportissa "Gender Equality and Climate Change" todetaan, että tutkimusten mukaan ilmastonmuutos vaikuttaa eri tavoilla naisiin ja miehiin. Eri sukupuolilla on myös

¹ Adrienne Rich, A Mark of Resistance

erilaisia tarpeita, prioriteetteja ja mahdollisuuksia. Naisten osalta esteeksi osallistumiseen ja päätöksenteon raamien asettamiseen muodostuu huomattavasti miehiä vähäisempi poliittinen, kulttuurinen ja sosiaalinen valta. Tasa-arvon huomioiminen ilmastopolitiikassa on olennaista oikeudenmukaisuuden ja tehokkuuden varmistamiseksi ilmastotoimien toteutuksessa. Tämä edistää yhteiskunnan laaja-alaista hyvinvointia ja varmistaa, että ilmastotoimet eivät lisää eriarvoisuutta. Globaalisti sukupuoli vaikuttaa keskeisellä tavalla siihen, minkälaiset mahdollisuudet yksilöillä on valita elämäntapansa.

Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE 2012) raportista käy ilmi, että naisten erilaiset valmiudet sopeutua ilmastonmuutokseen johtuvat globaalisti sukupuolittuneesta sosioekonomisesta asemasta, mutta myös naisten aliedustuksesta päätöksenteon kaikilla asteilla. Lisäksi merkittävänä syinä siihen, miten naiset ja miehet reagoivat ilmastonmuutokseen, voidaan pitää sosiaalisesti rakennettuja sukupuolirooleja, valtasuhteita, toimeentuloa sekä omaisuuden tasojen vaihtelua.

Kuitenkaan tasa-arvopolitiikka ei edelleenkään näy ilmastonmuutoksen tutkimisen kentällä vahvasti, ja sukupuoliarviointi sekä indikaattorit arvioinnin mahdollistamiseksi eivät ole nousseet ilmastonmuutoskeskustelussa laajasti käsitellyksi aiheeksi. Suomessa myös ulkopolitiikan tasa-arvotutkimus on ollut toistaiseksi hyvin vähäistä. Poikkeuksena voidaan pitää mm. Marjaana Jauholan ja Minna Lyytikäisen tutkimusta “Kutistettu feminismi? Suomen ulkosuhteiden tasa-arvopolitiikka kylmän sodan YK-feminismistä 2010-luvun tolkkua tasa-arvoon”. Jauhola ja Lyytikäinen (2020) toteavat, että “vaikka Suomen ulkopolitiikka ja sen kautta muodostuvaa ulkosuhteiden tasa-arvopolitiikkaa kuvataankin usein suomalaisena tuotteena, ulkopolitiikka on kuitenkin sidoksissa sekä globaaleihin sukupuolta määrittäviin politiikan suhdanteisiin että kansallisvaltiot ylittävän feminismin muotoihin”. Lisäksi Plan International Suomi on tilaama “Tasa-arvon edistäminen ulkopolitiikassa, ml. kansainvälinen ilmastopolitiikka” selvityksessä (2020) pyrkii muodostamaan yleiskuvan siitä, miten Suomi edistää sukupuolten tasa-arvoa ulkosuhteissaan.

Yhteiskunnallisessa ilmastonmuutostutkimuksessa on pyritty ymmärtämään erityisesti ihmisten ja yhteiskuntien käsityksiä ilmastonmuutoksesta, ja eri toimijoiden reagoimisesta ilmiön osalta esitettyihin ongelmiin. Esimerkiksi Hulme (2010) on tutkinut käsityksiä ilmastonmuutokseen liittyen niin arvojen, asenteiden, uskomusten kuin sosiaalisten rakenteiden ymmärtämisen avulla. Hulme (2010) pääargumenttina on toiminut käsitys siitä,

että osataksemme hyödyntää ilmastonmuutostutkimusta politiikassa, tulee meidän ensin tunnistaa ja tunnustaa ilmastonmuutokseen liittyviä käsityksiä.

Austin ja McKinney (2016) tutkimuksessa ‘Disaster Devastation in Poor Nations: The Direct and Indirect Effects of Gender Equality, Ecological Losses, and Development’ on tutkittu luonnonympäristön pilaantumisen vaikutuksia sukupuolten väliseen tasa-arvoon alueilla, joissa sosiaaliset käytännöt ja poliittiset instituutiot suosivat naisten epätasa-arvoa voimistavia käytäntöjä. Huomioina tutkimuksessa nousivat esille väitteet siitä, etteivät sosiaaliset ongelmat ja ympäristöongelmat poissulje toisiaan, vaan niiden luonteeseen kuuluu samanaikaisuus samassa paikassa. Tutkimuksen tuloksena Austin ja McKinney (2016, 374) havaitsivat, että luonnonkatastrofit voimistavat sukupuolten välistä epätasa-arvoa ja eriarvoisuutta. Analyysissään (emt., 359) tutkijat totesivat, että yksi tärkeimmistä ratkaisuehdotuksista tasa-arvon ratkaisemiseksi on naisten toimijuuden ja osallisuuden lisääminen. Erityisesti naisten osallisuus tulee esille ilmastonmuutokseen, tai muihin luonnonkatastrofien, varautumisen yhteydessä tasa-arvon tilan parantaessa yhteiskunnan valmiutta vastata tapahtumien seurauksiin (emt.)

Tutkielmaani lukiessa tulee muistaa, että ulkopoliitiikan ja sisäpolitiikan kahtiajaot ovat osittain keinotekoisia. Sisäpoliittinen tilanne ja sen pohjalta määritellyt prioriteetit määrittelevät sitä, millaisia arvoja Suomi kansainvälisellä kentällä edistää ja toisinpäin. Ulkopoliittiset tavoitteet liittyvät usein valtion laajoihin tavoitteisiin (Foley 2023, 19), ja poliittiset ulottuvuudet kuten sisäpolitiikka, ilmastopolitiikka tai tasa-arvopolitiikka elävät yhdessä niin sisä- kuin ulkopoliittistenkin tavoitteiden kanssa. Näin ollen eri poliittisten ulottuvuuksien vaihtuvuudet niin intressien kuin tekojenkin osalta määrittelevät valtion ulkopoliittisia linjoja. Samalla ulkopoliittiset intressit, ja ulkopoliittinen tilanne, vaikuttavat sisäpoliittiseen linjanmuodostukseen. (emt.) Globaalissa maailmassa kaikki valtiot ovat riippuvaisia kansainvälisestä yhteisöstä, jonka toimintaa valtiot ohjaavat ja vastavuoroisesti kansainvälisen yhteisön yhdessä muodostavat päätökset ohjaavat valtioiden toimintaa (emt.)

Ilmastoulkopolitiikan tasa-arvonäkökulmien kannalta kansainvälisiä prioriteetteja määrittelevät myös Jauholaan ja Lyytikäiseen (2020) viitaten globaalit sukupuolta määrittävät politiikan suhdanteet sekä kansallisvaltiot ylittävät feminismiin muodot. Ulkopoliitiikan perustuessa kompromissihakuisuuteen (mm. määränemmistö päätösten vuoksi) voidaan kentällä toimia vain sen mukaisesti, miten hyvin sieltä löydetään samojen arvojen pohjalta

toimivia kumppaneita. Palaan seuraavassa luvussa lisää sekä Suomen ilmasto- ja ulkopolitiikan tasa-arvonäkökulmiin, että ilmastonmuutoksen sukupuolittuneisiin vaikutuksiin.

Pääministeri Sanna Marinin vuoden 2019–2023 hallitus sitoutui hallitusohjelmassaan “Osallistava ja osaava Suomi” edistämään sukupuolten tasa-arvoa horisontaalisesti niin sisäpolitiikassa, ulkopolitiikassa kuin EU-tasollakin. Useat tutkijat ovatkin kuvanneet Marinin ohjelman, erityisesti verrattuna edeltävään Sipilän ohjelmaan, tasa-arvopolitiikan vastaiskuna (Jauhola ja Lyytikäinen 2020.) Tutkielmani ei keskity tutkimaan ainoastaan Marinin hallituksen tasa-arvopolitiikkaa, vaan pidemmän aikavälin ilmastoulkopolitiikan toimia Suomessa, joiden tavoitteena on vahvistaa tasa-arvoa globaalisti. Kaikki tutkimusaineistoni ovat Marinin hallituskauden aikana tuotettuja, enkä ole ulottanut tutkimusta 2023 Orpon hallituksen aikaisiin politiikkatoimiin.

Tutkielmassani etsin vastauksia siihen, millä tavoin sukupuolten tasa-arvoa ja tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksien täyttä toteuttamista tuodaan esiin aineistoissa, ja minkälaisia vaihtoehtoja tavoitteiden toteuttamiseksi ja seuraamiseksi esitetään. Tarkastelemalla ilmastokriisin vaikutuksia tasa-arvoon voidaan parhaiten myös tunnistaa epätasa-arvoa lisääviä tai aiheuttavia aspektoja, sekä pyrkiä reagoimaan niihin osana ilmastonmuutokseen sopeutumisen toimia. Kielelliset keinot ja asioiden sanoittaminen luovat kehykset sille, miten kulttuurisesti ja poliittisesti eri aiheita määritellään osana päätöksentekoa.

Väitän, ettei ole olemassa ihmistä erillään luonnosta, tai luontoa erillään ihmisestä. Ajatus näiden kahtiajaosta kumpuaa länsimaalaisen kulttuurin perinteestä ajatella luonto erillään ihmisestä ja ihmisen kulttuurista. Luonto mielletään omaksi todellisuudeksi, joka ei vaikuta ihmisten sosiaalisten rakenteiden syntyyn tai ylläpitoon. Ilmastonmuutos ja sen vaikutukset kuitenkin haastavat tämän ajattelun. Luonto haastaa yhä enemmän totuttuja malleja ja yhteiskunnallisia instituutioita, sekä käsitystä siitä, että ihminen on *luonnon herra*. Merkittävässä ympäristöongelmissa esiin nousevat myös ihmisten väliset suhteet ja niiden hierarkia. Ilmastonmuutoksen vaikutukset pakottavat katset kohti sukupuolta, seksuaalisuutta, etnisyyttä tai yhteiskuntaluokkaa ja näihin aspekteihin perustuvaa eriarvoisuutta. Jotta ihmisten välistä eriarvoisuutta voi ymmärtää ja järjestää tieteellisesti, on ensin ymmärrettävä ihmisen ja luonnon välistä suhdetta ja sen eriarvoisuuteen pohjautuvaa luonnetta. Tutkielmani teoreettinen viitekehys, eli intersektionaalinen teoria ja

ekofeministinen teoria pohjautuvat ajatukseen siitä, millaiset ajatusmallit vaikuttavat sekä ihmisten välisiin suhteisiin, mutta myös luonnon ja ihmisen väliseen suhteeseen.

Pro gradu tutkielmani koostuu seitsemästä luvusta. Johdannossa käyn taustoituksen lisäksi läpi aikaisempaa tutkimusta, esittelen yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen tavoitteita ja asemaa ilmastopolitiikan tutkimuskentällä sekä käyn läpi tutkimukseni tavoitteet, perustelut ja tutkimusaineiston valinnan. Luvussa 2. tarkastelen Suomen ilmastopoliittisia tavoitteita ja nykytilaa sekä kansallisen että kansainvälisen katsauksen kautta. Luvussa 3. käyn läpi tasa-arvon käsitettä sekä ilmastonmuutoksen sukupuolittuneita vaikutuksia. Luku 4. sisältää teoreettisen viitekehyksen ja näin ollen käsitteellisen katsauksen ekofeministiseen sekä intersektionaaliseen näkökulmaan. Intersektionaalista näkökulmaa hyödynnän erityisesti osana analyysini ilmiön määrittelemistä. Ekofeministinen näkökulma taas ohjaa synteessin muodostamista osana johtopäätöksiäni. Luvussa 5. esittelen kehysanalyysin menetelmänä sekä kerron tutkimukselliset lähtökohdat aineiston analyysia varten. Lopulta analyysiluvussa kehystän tutkimuskysymysteni avulla ilmiön määritelmän sekä ilmiön toteutuksen, ja analyysiani sekä ajatuksiani jatkotutkimusta varten puran osana johtopäätöksiä.

1.2 Yhteiskunnallinen ympäristötutkimus

Yhteiskunnallisessa ympäristötutkimuksessa ympäristökysymyksiä tutkitaan yhteiskunnallisten, kulttuuristen ja sosiaalisten näkökulmien kautta. Ilmastonmuutos oli pitkään vain luonnontieteellinen tutkimusaihe. Nykyään ympäristökysymyksiä tarkastellaan yhä monialaisemmin eri tutkimuskentillä ja tiedeyhteisöissä. Yhteiskuntatieteellisen näkökulman kautta ympäristökysymykset ovat merkittäviä tutkimuskysymyksiä, koska ihminen ja luonto ovat aina kietoutuneet toisiinsa vaikuttaen vastavuoroisesti. Ei ole olemassa ihmistä erillään luonnosta, tai luontoa erillään ihmisestä. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen avulla voidaan tuottaa tietoa, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja hallintoa.

Yhteiskunnallinen ympäristötutkimus auttaa ilmastonmuutoksen keskeisten riskien ja haavoittuvuuksien ymmärtämisessä, sekä tarvittavien sopeutumistoimien suunnittelussa. Esimerkiksi Maa- ja metsätalousministeriön tuottamassa Suomen kansallisessa ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmassa yhdeksi tavoitteeksi on listattu ilmastonmuutokseen sopeutumista tukevan tutkimuksen vahvistaminen. Viime vuosina

Suomen kansallisessa sopeutumiseen liittyvässä tutkimuksessa on keskitytty etsimään ratkaisuja eri toimialoja kohtaaviin ilmastohaasteisiin, sekä ilmastoriskien arviointiin hallintaan. (Ilmasto-opas 2018.) Tarkastelemalla ilmastokriisin vaikutuksia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen, voidaan paremmin tunnistaa epätasa-arvoa lisääviä tai aiheuttavia aspekteja, sekä pyrkiä reagoimaan niihin osana ilmastonmuutokseen sopeutumisen toimia.

Ilmastonmuutosta on Suomessa tutkittu, ja sen tutkimusta rahoitettu, jo vuosikymmeniä. Ensimmäinen suuri rahoitusohjelma oli Suomalainen ilmakehänmuutosten tutkimusohjelma SILMU, jota Suomen Akatemia rahoitti vuosina 1990–1995. Tutkimusohjelman tavoitteena oli tutkia, miten ilmasto on muuttunut, mitkä tekijät muutoksiin ovat vaikuttaneet ja miten muutokset vaikuttavat ja tulevat vaikuttamaan. Tutkimusohjelman avulla haluttiin vahvistaa ilmastonmuutoksen tutkimista Suomessa, lisätä osallistumista kansainvälisiin tutkimusohjelmiin ja tuottaa tietoa päätöksentekijöille kansallisia muutos- ja sopeutumisstrategioita varten. (Kaskinen 2021.) Kansainväliseltä arviointiryhmältä SILMU sai kiitosta laadusta, mutta samalla kritiikkiä sen vahvasta painotuksesta yksialaisiin luonnontieteellisiin tutkimuksiin. Ainoastaan 7 % tutkimusohjelman rahoituksesta käytettiin ilmastonmuutoksen yhteiskunnallisten tai taloudellisten vaikutusten tutkimukseen ja arviointiin. (emt.).

Ilmastonmuutoksen tutkimukseen kohdistettu raha valui, ja on suuressa osassa valunut, luonnontieteellisille tutkimuksille. Vuosina 1990-2018 luonnontieteiden ja tekniikan tutkimukselle myönnettiin globaalisti 770 % enemmän tutkimusrahaa ilmastonmuutoksen tutkimiseen kuin yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle (Kaskinen 2021). Myös Suomessa luvut ovat samankaltaisia. Ilmastonmuutoksetutkimuksen rahoituksesta ainoastaan 10% on kohdistettu kulttuurille ja yhteiskuntatieteille (emt.).

Avustusten epätasaiseen jakautumiseen sisältyy ennakko-oletus siitä, että luonnontieteellisellä tutkimustiedolla voitaisiin ohjata kansalaisten ja päätöksentekijöiden, kuten poliitikkojen tai virkamiehien, käyttäytymistä. Todellisuudessa yhä suurempi osa päättäjistä tiedostaa ilmastonmuutoksen riskit, vaikutukset, ja syyt sekä taustat muutoksen takana – mutta ovat epävarmoja tai jopa haluttomia toimimaan. Laajat yhteiskunnalliset muutokset ja uudistukset edellyttävät poliittista tahtoa. Ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi on tehtävä merkittäviä poliittisia päätöksiä, joilla voidaan yhteiskunnallisten instituutioiden ohjauksen kautta ohjata sekä yritysten että kansalaisten käyttäytymistä. Väitän, että parhaiten

kysymykseen siitä, miten näin laaja yhteiskunnallinen muutos saadaan toteutettua, voidaan vastata yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen kautta.

Esimerkiksi Lapin yliopistossa yhteiskunnallista ympäristötutkimusta tehdään osana kestävien luontokulttuureiden ja monilajisen tulevaisuuden tutkimusyhteisöä². Tutkimusyhteisö tavoittelee laajan näkökulman huomioimista osana pohjoisen alueen kestävyttä ja vastuullisuutta. Tutkimusteemat liittyvät pohjoisen muutokseen, sekä pohjoisten alueiden, ihmisten ja ympäristön vuorovaikutukseen. Yhteisön tutkimuksissa esillä ovatkin olleet mm. luontokulttuurit, monilajiset kohtaamiset, luonnonvarapolitiikka sekä ilmastonmuutos ja luontokato. Osana tutkimusta korostuu erityisesti nykyisen geologisen aikakauden, eli antroposeenin, tutkimus. Tutkimusyhteisön tavoitteena on kehittää uusia teoreettisia ja menetelmällisiä näkökulmia, sekä tunnistaa ja oppia maapallon monilajisen yhteisöjen historioista. Esimerkiksi politiikkatieteiden ja sosiologian oppiaineiden osalta Valkonen, Kinnunen, Huilaja, Loikkanen ja Vinkka ovat tuottaneet laajasti tutkimustietoa jäteyhteiskunnan rakentumisesta ja jätteen merkityksestä nyky-yhteiskunnassa sekä sen sosiokulttuurisessa järjestyksessä³.

1.3. Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymys

Tutkimustulosteni avulla pyrin arvioimaan sitä, onko Suomen tapa kuvata itseään tasa-arvon mallimaana ulkopoliittisessa ulottuvuudessa julistusmuotoista valtiollisen identiteetin rakentamista ja vastaavtko esitetyt toimenpide-ehdotukset strategiapohjaisten asiakirjojen poliittiseen ongelmanmäärittelyyn. Parhaiten tähän vastauksia löydän tutkimalla sitä, esiintyykö tasa-arvon edistäminen osana Suomen toimintaohjelmia laajasti ja poikkileikkaavasti – ja onko retoristen toteamusten lisäksi esillä myös konkreettisia ja johdonmukaisia toimenpide-ehdotuksia ja ratkaisuita.

Tutkimusaihe on relevantti yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kautta, koska ilmastopoliittinen päätöksenteko tarvitsee taustaksi saavutettavaa ja ymmärrettävää tietoa, jossa huomioidaan myös sosiaalinen kestävyys. Jotta tutkimustieto ja päätöksenteko olisi vuoropuhelussa, tulee tutkimuskentän tarkastella sekä päätöksenteon tausta-aineistoissa

² Lapin yliopisto. Kestävät luontokulttuurit ja monilajinen tulevaisuus. <https://www.ulapland.fi/EI/Yksikot/Yhteiskuntatieteiden-tiedekunta/Yhteiskuntatieteiden-tutkimus/Kestavat-luontokulttuurit-ja-monilajinen-tulevaisuus>.

³ Waste society. <https://wastesociety.com/>.

käytettyä kieltä ja diskursseja, kuin myös vertailla sitä, miten konkreettiset politiikan toimet ja tavoitteet vastaavat näihin diskursseihin. Ekologista kestävyyttä ei voida saavuttaa ilman, että myös sosiaalisen kestävyuden toteutumisesta pidetään kiinni. Nämä kaksi ulottuvuutta täydentävät toisiaan varmistaen toimenpide-ehdotusten oikeudenmukaisuuden ja tehokkuuden.

Pro gradu -tutkielmassani syvennyn Suomen rooliin kansainvälisen ilmastopolitiikan toimijana kansallisten asiakirjojen ja toimintaohjelmien kautta. Kansainvälisen ilmastoulkopolitiikan tutkiminen tasa-arvon edistämisen kautta Suomen näkökulmasta on perusteltua monestakin syystä.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on yksi Pariisin ilmastopimuksen keskeisistä periaatteista, sekä sukupuolten tasa-arvon sekä naisten ja tyttöjen oikeuksien vahvistaminen yksi YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda 2030:n tavoitteista. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, 1.) Kansainvälisellä toimintakentällä sukupuolten tasa-arvo on muodostunut olennaiseksi osaksi ilmastonmuutoksen vastaista työtä, erityisesti viime vuosikymmenien aikana.

Myös Suomen ilmastoulkopolitiikan tavoitteet ovat linjassa YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman ja kansainvälisten sopimusten kanssa. Naisten ja tyttöjen aseman parantaminen mainitaan yhtenä Suomen kehitysyhteistyön neljästä painopisteestä ja sukupuolten tasa-arvo yhtenä kehitysyhteistyön neljästä läpileikkaavasta tavoitteesta (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021,1). Myös pääministeri Marinin hallitusohjelmassa sekä Suomen Agenda 2030 -selonteossa sukupuolten tasa-arvo ja naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksien täysi toteutuminen nostetaan esiin keskeisinä tavoitteina. Naisten ja tyttöjen aseman vahvistamisen voidaankin siis väittää olevan yksi Suomen kehityspolitiikan ja ilmastoulkopolitiikan keskeisiä tavoitteita. Konkreettisesti tasa-arvo-ohjelman tavoitteen mukaisia hankkeita olen esitellyt luvussa 2. Ilmastopolitiikka Suomessa.

Sekä yllä mainittujen kansainvälisten, että kansallisten huomioiden vuoksi näen perusteltuna sen, miksi tietoa Suomen roolista kansainvälisenä tasa-arvotoimijana ilmastoulkopolitiikan kentällä tarvitaan. Ymmärrys nykyisestä tilanteesta auttaa lisäämään tietoa siitä, minkälaisia päämääriä ja keinoja meillä on, ja siitä, tunnistetaanko meidän ilmastoulkopolitiikan kentällä

kaikkia ilmastonmuutoksen vaikutuksia. Tasa-arvon edistämiseen liittyvien tavoitteiden tunnistaminen on olennaista myös globaalin vastuun kannalta. Valtioneuvoston selonteossa kestävä kehityksen globaalista toimintaohjelmasta todetaan, että globaali vastuu on tärkeä periaate, sillä Suomen toiminnan vaikutukset ulottuvat myös rajojemme ulkopuolelle. Eri politiikan osa-alueilla tehtävät päätökset vaikuttavat tavoitteiden toteutumiseen niin Suomessa kuin globaalisti. (Opinio Juris 2021, 9.) Valtioneuvoston raportissa vuodelta 2020 kestävä kehityksen Agenda 2030:n täytäntöönpanosta Suomessa todetaan, että

“Suomi on monenkeskisen yhteistyön ja kansainvälisen sääntöpohjaisen järjestelmän vankka tukija. Suomi on sitoutunut köyhimpien ja haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten ja vähiten kehittyneissä maissa elävien elämän parantamiseen. Suomi edistää rauhaa ja vakautta sekä pyrkii ehkäisemään konflikteja muun muassa kehitysyhteistyön, humanitaarisen avun, rauhanvälityksen ja diplomatian keinoin. Suomi osallistuu kriisinhallintaoperaatioihin aktiivisesti väkilukuunsa nähden.” (Valtioneuvosto 2017.)

Maailmalla Suomi, ja myös muut Pohjoismaat, tunnetaan keskeisinä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävinä toimijoina. Usein muistetaan, että Suomi oli yksi ensimmäisistä maista, jossa naiset saivat yleisen äänioikeuden, ja maana, jossa naiset ovat jo pitkään olleet laajasti edustettuina yhteiskunnallisissa tehtävissä. Yhdenvertaisuus on näkynyt Suomen kansainvälisen politiikan tavoitteissa pitkään, ja sitä pidetäänkin yhtenä Suomen kansainvälisenä vahvuutena. Se, mitä Suomi edustaa kansainvälisellä kentällä, määrittelee pitkälti myös sitä millainen kuva muilla on Suomesta ja millaisia käsityksiä meidän kansalliseen identiteettiin liitetään. (Väänänen 2021.)

Näen myös, että tasa-arvon edistäminen osana kansainvälistä ilmastoulkopolitiikkaa ovat keinoja edistää osallisuutta ja demokratiaa. Jotta ilmastonmuutoksen aiheuttamiin riskeihin osataan vastata, tulee kaikkien yhteisöjen ja ihmisten saada mahdollisuus osallistua ilmastopoliittiseen päätöksentekoon. Yhdenvertaisuuden huomiointi osana ilmastopolitiikkaa mahdollistaa sen, että erilaiset näkökulmat ja kokemukset otetaan huomioon päätöksenteossa, ja varmistaa sen, että kaikki osapuolet voivat vaikuttaa ilmastonmuutoksen torjuntaan tähtääviin toimenpiteisiin. Näin voidaan myös osaltaan varmistaa, että päätökset ovat kestäviä ja tehokkaita.

Näiden perusteiden tukemana syvennyn Suomen rooliin tasa-arvopolitiikan edistäjänä osana ilmastoulkopolitiikan toimintakenttää. Pro gradu -tutkielmani koostuu kahdesta tutkimuskysymyksestä. Etsin vastauksia sekä siihen, minkälaista tasa-arvoa Suomi edustaa ja edistää kansainvälisesti ilmastoulkopolitiikallaan, että siihen, millaisia toimenpide-ehdotuksia ja ratkaisuja Suomi esittää naisten ja tyttöjen huomioimiseksi kansainvälisessä ilmastopoliittisessa työskentelyssä. Tutkimuskysymyksiin vastauksia etsin kehysanalyysin kautta. Etsimällä kehyksiä aineistosta voin analysoida sitä, miten sukupuolten tasa-arvoon viitataan teksteissä, millä tavalla sukupuolten tasa-arvoa esitetään ja millä tavalla tasa-arvoon perustuvien kehysten avulla todellisuutta luodaan aineistoissa. Tavoitteena on tarkastella, millä tavalla ensimmäisen tutkimuskysymyksen mukaiset ilmiön määritelmät vastaavat toisen tutkimuskysymyksen toimenpide-ehdotusten ja ratkaisujen luonteeseen. Etsin siis vastauksia siihen, millä tavalla Suomen sanat ja teot kohtaavat osana tasa-arvon edistämistä ilmastoulkopolitiikan toimintakentällä.

1.4. Tutkimusaineisto

Aineistot, joiden kautta lähdän peilaamaan Suomea kansainvälisen ilmastopolitiikan toimijana tasa-arvopolitiikan näkökulmasta ovat

1. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023 “Suomi tasa-arvon kärkimaaksi”
2. Ulkoministeriön ilmastoulkopolitiikan toimintaohjelma
3. Valtiotalouden tarkastusviraston katsaus: “Ilmastorahoituksen tavoitteena on myös vahvistaa naisten ja tyttöjen asemaa”
4. Ulkoministeriön Naiset, rauha ja turvallisuus, Suomen kansallinen toimintaohjelma 2023–2027

Luonteeltaan aineistot ovat Suomen valtion toimintaa ohjaavia asiakirjoja. Niitä kaikkia yhdistää se, että ne käsittelevät sekä ilmastopolitiikkaa, että tasa-arvoa myös kansainvälisestä näkökulmasta. Aineistot 2. sekä 3. käsittelevät ainoastaan ilmastopolitiikan ulottuvuuteen liittyvää päätöksentekoa, ja aineistot 1. ja 4 ovat keskittyneet tasa-arvopolitiikkaan, mutta sisältävät myös ilmastopoliittisia toimenpide-ehdotuksia. Tehdessäni analyysia olen erikseen luokitellut miten aineistoissa esitetään ilmastonmuutosta ilmiönä ja tasa-arvoa ilmiönä, mutta itse analyysissa pyrkinyt tulkitsemaan erityisesti näiden välille rakennettuja yhteyksiä.

Olen valinnut aineistot osaksi tutkimusta vuosien 2021–2023 välillä. Osa aineistoista on siis riippumattomia sen hetkisestä hallituskaudesta, mutta aineistot painottuvat Marinin hallituskaudelle ja tasa-arvo-ohjelman linjauksiin. Halusin valita tutkielmaani aineistoja, jotka käsittelevät aihetta usean eri instituution kautta. Aineistot myös vastaavat tutkimuskysymyksiini, ja edustavat yleistä valtionhallinnon ja näin ollen Suomen kansainvälisen politiikan suuntaa siitä, miten Suomi kertoo toimivansa ilmastoulkopolitiikan kentällä niin periaatteellisesti, kuin käytännössä esimerkiksi rahoituksen näkökulmasta. Aineiston valinnassa olen myös saanut apua esimerkiksi Plan International Suomen vaikuttamisen asiantuntijalta, sekä ympäristöministeriön henkilökunnalta keskusteltuani tutkielman aiheesta heidän kanssaan. Seuraavissa kappaleissa esittelen aineistot lyhyesti.

“Suomi tasa-arvon kärkimaaksi” hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023 perustuu kesäkuussa 2019 linjattuun hallitusohjelmaan. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma kokoaa yhteen hallituksen tavoitteet ja toimeenpiteet sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Tasa-arvo-ohjelma on osa hallitusohjelman toimeenpanoa, ja siihen on koottu eri ministeriöiden vastuulla olevat toimenpiteet. Tasa-arvo-ohjelman mukaan hallitusohjelma sisälsi ennätysmäärän sukupuolten tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä, jotka toimivat perusteina tasa-arvo-ohjelman luomisessa. Hallituksen tasa-arvo-ohjelman mukaan “tasa-arvon edistäminen sukupuolten välillä edellyttää intersektionaalista näkökulmaa; sukupuolten lisäksi on kiinnitettävä huomiota myös muun muassa sosioekonomiseen asemaan, ikään ja etniseen taustaan.” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 1)

Ulkoministeriön ilmastoulkopolitiikan toimintaohjelman tavoitteena on ottaa ilmastonmuutos huomioon kaikilla ulkopoliittikan tasoilla. Suomi kuuluu ensimmäisiin maihin, jotka ovat laatineet ja ottaneet käyttöönsä ilmastoulkopolitiikan toimintaohjelman. Toimintaohjelma kattaa kaikki ulkoministeriön politiikan tasot: turvallisuuspolitiikan, kauppapolitiikan sekä kehityspolitiikan. Sitä koordinoi ilmastosuurlähettiläs. (Ulkoministeriö 2021.) Ulkoministeriön mukaan ilmastoulkopolitiikka pitää sisällään diplomatian keinot niin Euroopan unionin jäsenenä kuin yhteistyössä Pohjoismaiden, YK:n ja muiden kansainvälisten toimijoiden kanssa. Erityisesti ilmastoulkopolitiikka nojaa kolmeen politiikan sektoriin: kestävään kehitykseen ja ilmastonmuutoksen hillintään sekä sopeutumiseen, kehityspolitiikkaan sekä turvallisuuspolitiikkaan. Toisaalta on mainittava, että kaikki nämä sektorit pyrkivät käsittelemään ilmastonmuutokseen liittyvää diplomatiata osana

kauppapoliittisia hankkeita, ilmastorahoitusta kuin turvallisuuspolitiikkaan olennaisesti liittyvien konfliktien ratkaisua.

Valtiontalouden tarkastusvirasto katsaus “Ilmastorahoituksen tavoitteena on myös vahvistaa naisten ja tyttöjen asemaa” perustuu Valtiontalouden tarkastusviraston tekemään tuloksellisuustarkastukseen Suomen kansainvälisestä ilmastorahoituksessa. Katsaus esittää tietoa siitä, miten Suomi vaikuttaa ilmastoulkopolitiikan toimintakentällä yhdenvertaisuuden lisäämisen kautta erityisesti rahoituksen keinoin. Se esittelee kattavasti Suomen kansainvälisen ilmastorahoituksen tuloksellisuuden edellytyksiä.

Ulkoministeriön “Naiset, rauha ja turvallisuus” toimii Suomen kansallisena toimintaohjelmana vuosille 2023–2027. Toimintaohjelma perustuu YK:n turvallisuusneuvoston vuonna 2000 hyväksymään päätöslauselmaan 1325 Naiset, rauha ja turvallisuus. Aineistona käyttämäni painos on neljäs YK:n päätöslauselmaa käsittelevä toimintaohjelma. Kyseinen toimintaohjelma määrittelee painopisteet Suomen toiminnalle, ja ohjaa Suomen päätöksentekoa päätöslauselman 1325 täytäntöön panemiseksi.

Lisäksi aineistoja valitessani kävin läpi valtiovarainministeriön ilmasto- ja luontostrategiaa, ympäristöministeriön keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmaa ja valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittista selontekoa. Niihin tutustuessa päätin kuitenkin, että ne eivät tarpeeksi kattavasti vastaa kysymyksiin koskien Suomea kansainvälisenä toimijana ilmastoulkopolitiikan kentällä. Kyseiset asiakirjat määrittelevät enemmänkin Suomen toimijuutta kansallisen ilmastopolitiikan kentällä. Tämän vuoksi tein päätöksen käyttää niitä osana graduni lukemistoa, ja jättää ne ulos keskeisten aineistojen listalta.

2. ILMASTOPOLITIikka SUOMESSA

Tutkielmassani olen valinnut johdonmukaisesti käyttää termiä ilmastopolitiikka. Valintani perustuu siihen, että tutkielmassani etsin vastauksia ilmastonmuutoksen ja siihen tähtäävien sopeutumiskeinojen tasa-arvokysymyksiin, ja käsitän niihin liittyvän poliittisen päätöksenteon rajautuvan ilmastopolitiikka -käsitteen alle. Ilmastopolitiikkaa laajempi termi ympäristöpolitiikka kattaa ympäristön pilaantumisen ehkäisemisen, ilmastopolitiikan, luonnon monimuotoisuuden ja vesistöjen suojelun, kiertotalouden ja kestävä kehityksen sekä asumiseen, rakentamiseen ja maankäyttöön liittyvät kysymykset (Elo & Karimäki 2021, 374). Käytän tutkielmassani ajoittain myös laajempaa termiä ympäristö, erityisesti viitattaessa ympäristötutkimukseen tai ympäristökysymyksiin.

Vaikka olen tutkielmassani valinnut puhua erityisesti ilmastopolitiikasta, ovat ilmasto, luonto ja ympäristö sekä poliittisessa keskustelussa ja päätöksenteossa, että julkisessa keskustelussa usein keskenään risteäviä. Elon ja Karimäen (2021) tutkimus ympäristöpoliittisen puhunnan muutoksesta eduskuntakeskusteluissa 1960–2020 osoittavat, että sisällöllisesti keskeinen muutos kyseisenä aikavälinä näkyy siinä, että luontokeskeisestä puhunnasta on pitkälti siirrytty ilmastonmuutosvetoiseen retoriikkaan. 2000-luvulla ilmastonmuutos-johdannaisista käsitteistä on heidän (emt.) mukaan ”muodostunut yläkäsitteitä, joiden alla keskustellaan niin ympäristönsuojelusta, luonnon monimuotoisuuden säilyttämisestä kuin konkreettisista toimista maapallon lämpenemisen hillitsemiseksi.” Aikaisemman perustelun pohjalta rajaan kuitenkin tutkimukseni Suomen ilmastopolitiikkaan, ja erityisemmin ilmastoulkopolitiikkaan.

Tässä luvussa käyn tarkemmin läpi sekä Suomen kansallista, että kansainvälistä ilmastopolitiikkaa. Aloitan ilmastopolitiikan läpi käymisen kertomalla Suomen kansallista ilmastopolitiikkaa ohjaavasta ilmastolaista ja dokumenteista, mistä etenen kohti kansainvälisen tason linjauksia. Tuon esille niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla tehtyjä viittauksia tasa-arvoon ja/tai yhdenvertaisuuteen.

2.1. Suomen kansallinen ilmastopolitiikka

Suomen kansallista ilmastopolitiikkaa ohjaa ilmastolaki, joka tuli voimaan 1.7.2022. Ilmastolakiin sisältyy sekä päästövähennystavoitteet ml. hiilineutraaliustavoite, että

maankäyttösektorin toimet kuten nielujen vahvistamista koskevat tavoitteet. Lisäksi ilmastolaissa säädetään myös saamelaisten oikeuksien huomioon ottamisesta sekä saamelaiskäräjien kanssa käytävistä neuvotteluista ilmastopolitiikan suunnitelmia valmisteltaessa. (Ympäristöministeriö.) Ilmastolain tarkoituksiksi on listattu (Ilmastolaki 423/2022 § 1) ilmastomuutoksen hillitsemiseen ja siihen sopeutumiseen tähtäävien toimenpiteiden suunnittelun ja täytäntöönpanon seurannan tehostaminen ja yhteensovittaminen, sekä eduskunnan ja yleisön osallistumismahdollisuuksien ja ilmastopolitiikan suunnitteluun vaikuttamisen vahvistaminen.

Ilmastolain (Ilmastolaki 432/2022 §2) tavoitteiden ja sen mukaisen suunnittelujärjestelmällä on neljä tavoitetta:

- 1) ihmisen toiminnasta aiheutuvat kasvihuonekaasujen päästöt vähentyvät ja nielujen aikaansaamat poistumat kasvavat siten, että kasvihuonekaasujen päästöt ovat enintään yhtä suuret kuin poistumat viimeistään vuonna 2035 ja että poistumat kasvavat ja päästöt vähenevät edelleen myös sen jälkeen;
- 2) ihmisen toiminnasta aiheutuvat taakanjako- ja päästökauppasektorin yhteenlasketut kasvihuonekaasujen päästöt ilmakehään vähentyvät vuoteen 2030 mennessä vähintään 60 prosenttia ja vuoteen 2040 mennessä vähintään 80 prosenttia verrattuna vuoteen 1990;
- 3) ihmisen toiminnasta aiheutuvat taakanjako- ja päästökauppasektorin yhteenlasketut kasvihuonekaasujen päästöt ilmakehään vähentyvät vuoteen 2050 mennessä vähintään 90 prosenttia, mutta pyrkien tasoon 95 prosenttia verrattuna vuoteen 1990; ja
- 4) kansallisin toimin sopeudutaan ilmastomuutokseen edistämällä ilmatoriskien hallintaa ja ilmastokestävyyttä.

Lisäksi lain (Ilmastolaki 432/2022 §2) tavoitteena on mm. varmistaa, että Suomi täyttää sitä sitovien sopimusten ja Euroopan unionin lainsäädännön pohjalta muodostuvat velvoitteet, varmistaa ilmastotoimien osalta oikeudenmukaisuuden ja kestävä kehityksen toteutumisen sekä turvaa saamelaisten edellytykset ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Ilmastolakia täydennetään (Ympäristöministeriö) kuntien velvoitteella laatia ilmastosuunnitelma ja ilmastopolitiikan suunnitelmia koskevalla muutoksenhaulla. Tavoitteiden saavuttamista ja toimien riittävyttä tavoitteiden saavuttamiseksi seurataan ympäristöministeriön vuosittain julkaisemassa ilmastovuosikertomuksessa. Ohjausvaikutusta ilmastolain taustalla perustuu pitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaan, sopeutumissuunnitelmaan, keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaan sekä maankäyttösektorin ilmastosuunnitelmaan (emt.).

Ilmastolaissa ei suoraan mainita termejä sukupuoli tai tasa-arvo. Laissa tuodaan kuitenkin esille (Ilmastolaki 432/2022 §8), että ilmastopolitiikan suunnitelmien yleisenä vaatimuksena on, että suunnitelmien valmistelussa otetaan huomioon ympäristöllisten ja taloudellisten tekijöiden lisäksi myös sosiaaliset tekijät kestävän kehityksen periaatteen mukaisesti. Lisäksi ilmastopolitiikan suunnitelmien valmistelussa (Ilmastolaki 432/2022 §13) kirjataan, että suunnitelmien laatimisen yhteydessä tulee tarpeellisessa määrin selvittää niiden sosiaaliset sekä muut vaikutukset.

Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmassa (Ympäristöministeriö 2022, 14) kirjataan, että suunnitelman valmistelun yhdeksi lähtökohdaksi on asetettu mahdollisimman oikeudenmukainen siirtymä. Osana tätä suunnitelmassa todetaan, että ilmastotoimien jatkovalmistelussa tulee kiinnittää huomiota oikeudenmukaisuus- ja yhdenvertaisuuksiin horisontaalisesti niin eri toimialojen, työntekijöiden kuin kuluttajien osalta. Yhdenvertaisuutta arvioidaan ympäristöministeriössä ja oikeusministeriössä, sekä ilmasto- ja energiastrategian sukupuolivaikutusten arvioinnin kanssa. Konkreettisesti tämä pitää sisällään yhdenvertaisuuden arvioimiseksi järjestettävät työpajat (2) asiantuntijoille, sekä tutkimus- ja tilastotietojen hyödyntämisen osana yhdenvertaisuussuunnittelua. Lisäksi huomiota on koostettu ilmastosuunnitelman kuulemisten yhteydessä nousseiden havaintojen pohjalta, joissa oikeudenmukaisuutta tuotiin esille erityisesti toimenpiteisiin verraten. (Ympäristöministeriö 2022, 14.)

Työ- ja elinkeinoministeriössä (Paavola et al., 2021, 20–21) tuotettu ilmasto- ja energiastrategian sukupuolivaikutusten arviointi korostaa Marinin hallitusohjelmassa kirjattua tavoitetta nostaa Suomi tasa-arvon kärkimaaksi ja parantaa tasa-arvoa kunnianhimoisesti yhteiskunnan eri alueilla. Tavoitteen kerrotaan pohjautuvan sekä hallitusohjelmaan, että kansainvälisiin sitoumuksiin että sukupuolten tasa-arvoa koskevaan tietoon ja tutkimukseen.

Arvioinnista selviää, että tasa-arvo-ohjelmassa nimettiin kaikkien ministeriöiden osalta keskeisiä hankkeita, joissa sukupuolten tasa-arvoa edistetään ja joihin sukupuolinäkökulma sisällytetään.

Ilmasto- ja energiastrategian sukupuolivaikutusten arviointi on menetelmällisesti toteutettu Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE) luoman sukupuolivaikutusten arviointiprosessin avulla. Arviointiprosessissa arvioidaan sekä politiikkatoimenpiteiden tarkoitus ja vaikutus, tarkastellaan toimenpiteiden merkitystä sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta sekä tehdään sukupuolisensitiivinen analyysi vaikutuksista. Näiden pohjalta sukupuolivaikutukset ja keskeiset havainnot kirjataan ehdottaen samalla kehittämiskohteita. (Paavola et al. 2021, 22.)

Ilmasto- ja energiastrategian sukupuolivaikutusten arvioinnissa arvioitiin kaikki strategiassa ehdotetut toimenpiteet sekä niiden keskeiset vaikutukset. Yhteensä politiikkatoimenpiteitä, joita arvioitiin, oli 101. Tämän jälkeen arvioitiin politiikkatoimenpiteiden seurausten vaikutuksia ihmisiin ja sukupuolittuneisuuteen kuudella sektorilla: energiantuotannossa, rakentamisessa ja rakennuksissa, liikenteessä, teollisuudessa, palvelusektorilla ja maataloudessa. Lisäksi arvioinnissa nostettiin esille myös muita sukupuolivaikutuksia, tällaisiksi tunnistettiin mm. terveysvaikutukset, sukupuolen suhde päästöihin ja ilmastoasenteisiin sekä sukupuoli osana risteäviä riskitekijöitä. Arviointi päätettiin sukupuolivaikutusten kokonaisarvioinnilla, johtopäätöksillä sekä nostamalla esille tapoja joilla ehdotettujen politiikkatoimenpiteiden sukupuolittuneita vaikutuksia voitaisiin lieventää. Arvioinnin johtopäätösten mukaan strategiaan ehdotetut toimet kohdistuvat pääasiassa miesvaltaisille aloille, mutta suurin negatiivinen vaikutus työllisyyteen naisvaltaisille palvelualoille. Arviointi esittää, että tämä tulee lisäämään sukupuolisegregaation purkamisen merkitystä sekä sukupuolitietoisuuden tarvetta eri rahoitusta suunniteltaessa. Arviointi peräänkuuluttaa naisten ja nuorten osallisuuden kasvattamista osana ilmastopolitiikan suunnittelua, jotta päästövähennystoimet olisivat mahdollisimman tehokkaita. (Paavola et al. 2021, 22.)

Huomattavaa ilmasto- ja energiastrategian sukupuolivaikutusten arvioinnissa on, ettei arvioidut politiikkatoimet olleet lopullisia strategiaan valittavia toimenpiteitä, vaan valmisteluvaiheessa esiin tulleita alustavia ehdotuksia (Paavola et al. 2021, 23.). Arvioinnin merkitys siis korostui lakien ja toimenpiteiden valmisteluvaiheessa, eikä lopullisia päätöksiä arvioidessa. Arvioinnin teettäminen perustui Marinin hallitusohjelmassa määrättyyn

tasa-arvo-ohjelmaan. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan artikkelisarja Policy Brief (Valtioneuvoston kanslia 2023) katsauksessa hallituksen tasa-arvo-ohjelma nähtiin poliittiselta merkitykseltään pienenä, ja sen toimenpiteiden yhteiskunnalliset vaikutukset riittämättöminä. Monilta osin ohjelma jäi julistuksenomaiseksi siitä puuttuen selvä muutoslupaus. Ohjelma sai raportilta kiitosta kuitenkin siitä, että se kirkastaa tasa-arvopoliittista visiota ja tarjoaa oppositiolle, medialle ja kansalaisyhteiskunnalle mahdollisuuden seurata ja arvioida tasa-arvopolitiikan toteutumista.

2.1. Suomen ilmastoulkopolitiikka

Kansainvälisellä tasolla tärkeimmät ilmastoulkopolitiikkaa linjaavat sopimukset ovat YK:n ilmastonsuojelun puitesopimus (1992, tunnetaan yleisesti nimellä ilmastopopimus), Kioton pöytäkirja (2005) sekä Pariisin sopimus (2015) (Visuri 2022, 12). Nämä sopimukset kulkevat myös kronologisessa järjestyksessä. Kioton sopimus määrättiin neuvoteltavaksi Rio de Janeirossa syntyneessä ilmastopopimuksessa, ja Pariisin sopimus taas jatkoksi Kioton pöytäkirjalle.

Kansainvälisten ilmastopopimusten lisäksi Suomen poliittisia päätöksiä määrittelee Euroopan unionin ilmasto- ja energialainsäädännön velvoitteet (Ympäristöministeriö). Lisäksi Suomi on veloitettu raportoimaan Euroopan komissiolle ja YK:n ilmastopopimuksen sihteerille vuosittain kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisestä. Suomessa raportoinnista vastaa Tilastokeskus, jonka tehtävänä on koota säännöllisesti maaraaportti, jossa kuvataan Suomen ilmastopoliittisia toimia. (emt.) Euroopan unioni on sitoutunut osana 55-valmiuspakettia eli EU:n vihreän siirtymän suunnitelmaa vähentämään kasvihuonekaasupäästöjä vähintään 55 prosenttia vuoteen 2030 mennessä vuoden 1990 tasosta. EU:n tavoitteena on myös olla vuoteen 2050 mennessä ensimmäinen ilmastoneutraali maanosa. (Ympäristöministeriö, Euroopan unionin ilmastopoliittikka). Myös EU:n ilmastopoliittikka pohjaa yllä mainittuihin kansainvälisiin sopimuksiin, sillä EU on yhtenä osapuolena ratifioinut Pariisin ilmastopopimuksen (Visuri 2022, 13).

YK:n ilmastopopimuksen tehtävänä on asettaa tavoitteet ja periaatteet ilmastomuutosta hillitseville kansainvälisille ja kansallisille toimille. Sopimukseen on myös sisällytetty periaatteet yhteisistä mutta eriytetyistä vastuista. Eriytetyn vastuun mukaan “kehittyneillä mailla on erityinen velvoite johtaa toimia ilmastomuutoksen hillitsemiseksi”.

Kansainvälisten ilmastosopimusten tavoitteena on tarjota kaikille maille suunnitelmat ilmastomuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi. Suunnitelmien lisäksi vastuu kattaa myös raportoinnin kasvihuonekaasupäästöistä ja nieluista, sekä velvollisuuden hiilivarastojen ja -nielujen säilytyksen ja parantamisen edistämistä. (Ympäristöministeriö.)

Ilmastoulkopolitiikkaa tehdään myös kansainvälisten ilmastoaloitteiden, ilmastorahoituksen, joustomekanismien sekä ilmastodiplomatian avulla. Osana ilmastodiplomatiaa tarkoitetaan ilmastonäkökulman tuomista myös ilmastokokousten ulkopuolisiin neuvotteluihin, kuten YK:n yleiskokouksiin tai turvallisuusneuvoston kokouksiin. (Moring, Tiusanen & Tynkkyneen 2021, 6).

Marinin hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan on kirjattu, että “Suomi on mukana vahvistamassa ja kehittämässä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista ja sen prosesseja konkreettisin toimin, ml. sukupuolivaikutusten arviointi, erityisesti komission painopistealueilla, kuten digitalisaatiota ja demografista muutosta koskevissa toimissa, **ilmastopolitiikassa**, talouspolitiikassa ja Agenda 2030:n toimeenpanossa EU:ssa. Suomi edistää sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista neuvostotyössä ja sukupuolitietoista budjetointia EU:ssa” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020). Tasa-arvo-ohjelmassa myös todetaan, että tasa-arvoa lisätään valtavirtaistamalla niin, että painopisteet jotka koskevat ilmastomuutoksen torjuntaa ja kestävää luonnonvarojen käyttöä, sisältävät tasa-arvotoimia (emt.). Ulkopolitiikan osalta Marinin hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto 2019, 58) linjataan, että: “Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on ihmisoikeusperustaista. Sen keskeisenä tavoitteena on edistää systemaattisesti sukupuolten tasa-arvoa sekä tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksien täyttä toteutumista”.

Ulkoministeriössä tasa-arvosta vastaa tasa-arvoasioiden suurlähettiläs. Suurlähettilään virka on perustettu 2010-luvulla, mutta tehtäväkuvaan osoitetut resurssit ovat jääneet vähäisiksi. Merkittävin nykyisen suurlähettilään aloite on ollut kerran kuukaudessa kokoontuvan gender equality task forcen perustaminen (Vastapuu 2020, 7). Ulkoministeriön haastattelussa (2019) nykyinen tasa-arvosuurlähettiläs Katri Viinikka painottaa, että tasa-arvokysymykset näkyvät erityisesti osana ulkoministeriön kehitysyhteistyötä, jossa tavoitteena on naisten ja tyttöjen aseman parantaminen globaalisti. Lisäksi ulkoministeriön poliittinen osasto ja oikeuspalvelu työskentelevät tasa-arvon eteen yhteistyössä valtionhallinnon tasa-arvokysymyksistä vastaavien kumppanien kanssa. Viinikka kertoo, että “Suomen ulkopolitiikan ytimessä on

ajatus siitä, että sukupuolten tasa-arvo toteutuisi johdonmukaisesti kaikessa ulko- ja turvallisuuspolitiikassa”. Kuitenkin Suomen asema tasa-arvon edistäjänä kansainvälisillä foorumeilla oli hänen näkökulmastaan vaatimaton, verrattuna esimerkiksi Ruotsiin, Ranskaan ja Kanadaan jotka olivat 2010-luvun loppupuolella profiloituneet vahvasti feministisen ulkopoliittikan saralla. (Ulkoministeriö 2019.)

Vastapuun (2020, 7) tuottamassa “Selvitys tasa-arvon edistämisestä Suomen ulkopoliittikassa” -julkaisussa kerrotaan, ettei Suomessa ole ollut vuoden 2007 jälkeen kehityspoliittikka koskevaa tasa-arvostrategiaa tai toimintaohjelmaa. Osana selvitystä useat haastatellut olivat korostaneet tarvetta uudelle tasa-arvostrategialle ja vahvemmalle strategiselle ohjaukselle osana kehityspoliittikkaa. Suomen osalta vahvin toimintakenttä, jossa tasa-arvoa ja ilmastopoliittikkaa voidaan konkreettisesti edistää, on nimenomaisesti kehityspoliittikka. Osana kehityspoliittisia investointihankkeita, esimerkiksi Euroopan unionin Global Gateway -strategian kautta, voidaan vastata kumppanuusmaissa sekä tasa-arvoa että ilmastomuutoksen torjuntaa ja siihen sopeutumista liittyviin haasteisiin. Verrattuna mm. ilmastopoliittimusten kaltaisiin julistuksiin ja suuntaohjaaviin dokumentteihin investointihankkeille voidaan myös asettaa raamit ja ehdot, sekä niitä voidaan seurata ja niistä raportoida analyttisemmin. On kuitenkin kiistatonta, että sekä kehityspoliittikkaa, että ilmastoulkopoliittikkaa ja niiden kautta tasa-arvon edistämistä, vaikeuttaa eniten strategiaohjauksen selkeä puute.

3. SUKUPUOLI JA ILMASTONMUUTOS

3.1. Sukupuolten tasa-arvon määrittely ja Agenda2030

Tasa-arvolla tarkoitetaan kaikkien ihmisten yhtäläistä arvoa yksilöinä. Käsitettä tasa-arvo voidaan lähestyä monella tasolla: historiallisella ja käsitteellisellä, sekä politiikan, juridiikan tai toiminnan tasoilla (Laiho 2013, 28). Klassisen määritelmän mukaan tasa-arvo käsitetään yhtäläisten mahdollisuuksien tai yhtäläisten lopputulosten tasa-arvona. Näistä mahdollisuudet, eli muodollinen tasa-arvo, näkyy erityisesti juridisena asemana kuten oikeuksina, ja lopputulokset, eli tosiasiallinen tasa-arvo, käsityksenä siitä, että erilaisista lähtökohdista tulevat ihmiset voivat yhteiskunnassa saavuttaa saman lopputuloksen. (Emt.).

Suomessa tasa-arvolla viitataan usein sukupuolten väliseen tasa-arvoon, ja yhdenvertaisuudella taas ihmisten väliseen samanarvoisuuteen muista kuin sukupuolesta riippumattomista syistä. Kansainvälisellä toimintakentällä operoidessa tulee ottaa huomioon samankaltainen jako myös muiden kielten osalta. Esimerkiksi ruotsiksi *jämställdhet* viittaa sukupuolten tasa-arvoon, kun taas *jämlikhet* tasa-arvoon laajemmin. Englannin kielessä taas käytetään kahta termiä: equality ja equity. *Equality*, eli the state of being equal, voidaan suomentaa ihmisten väliseksi yhdenvertaisuudeksi aseman, oikeuksien ja mahdollisuuksien edessä, tai lyhyemmin yhdenmukaiseksi kohteluksi. *Equity* taas voidaan suomentaa tarkoittavan tasa-arvoa reiluutena ja kohtuutena, ja rakenteelliset syrjinnän muodot huomioivana käsitteenä tai lähestymistapana (Vastapuu 2020, 3.). Termiin *equity* kuuluu myös kulttuuris-yhteiskunnallisten normien ja arvojen huomioiminen. Englanninkielessä sukupuolten välisestä tasa-arvosta puhuttaessa käytetään usein termiä *gender equality*. Jälkimmäistä termiä suosii myös YK (emt.), ja EU:n sekä Suomen virallisissa dokumenteissa toistuu johdonmukaisesti käsite *equality* (Laiho 2013, 29.)

Sukupuolen ja tasa-arvon käsitteiden ymmärtäminen ja määrittely on keskeinen lähtökohta tasa-arvopolitiikalle ja -työlle. Jotta sukupuolten tasa-arvoa osataan tarkastella laajasti osana niin päätöksenteon suunnittelua, konkreettista toteuttamista kuin raportointia, tulee sitä arvioida kokonaisvaltaisesti ja moniulotteisesti. Ulottuvuuksien tunnistamista usein haittaa tasa-arvon ja sukupuolen käsitteiden ajallisuus, paikallisuus ja alati liikkuvuus. (Laiho 2013, 27.) Tasa-arvo on siis sekä jatkuvasti liikkeessä, että vahvasti aikaan ja paikkaan sidoksissa

oleva käsite. Sitä voidaan myös määrittelyn kautta taivuttaa erilaisiin poliittisiin tarkoituksiin. (Vastapuu 2020, 3). Erityisen helppoa tämä on tilanteissa, joissa tasa-arvon edistämiseksi ei ole asetettu selkeitä tavoitteita tai ehtoja, eikä sen edistämistä seurata tai siitä raportoida jatkuvasti. Määrittely ei siis ole yksitoikkoista päätöksenteon kentällä, mutta myös tutkimuskentällä siitä on tehty lukemattomia tulkintoja.

Suomen tasa-arvopolitiikkaa ohjaa laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Lain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986 §1). Usein laista käytetään lyhennettyä nimeä tasa-arvolaki. Tasa-arvolakia täydentää yhdenvertaisuuslaki, jonka tarkoituksena on estää eriarvoistuva kohtelu muihin syihin, kuten ikään, vammaisuuteen, henkilön alkuperään tai vakaumukseen liittyen (Vastapuu 2020, 3).

Kestävän kehityksen globaalin toimintaohjelma Agenda2030 viidentenä tavoitteena on "saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia". Agenda2030 asettama kehys kestäväälle kehitykselle on merkittävä monesta syystä. 1) Sen sisältämät tavoitteet ovat samat kaikille valtioille, vaikka eri maiden kehitystasosta riippuen tavoitteita painotetaan suhteutettuna ja 2) Agenda2030 korostaa tavoitteiden keskinäisriippuvuutta, ja sen mukaan tavoitteita edistäessä tulee huomioida toimenpiteiden vaikutukset myös muihin tavoitteisiin sekä ympäristöllisen, sosiaalisen että taloudellisen kestävyuden tarkastelun kautta. (kestavakehitys.fi.)

Sukupuolten tasa-arvon vahvistamisen tavoitteeseen kuuluu 9 alatavoitetta. Osana ilmastopolitiikkaa näistä merkittävänä nostoina voidaan pitää naisten täysivaltaista ja tehokasta osallistumista sekä yhtäläisiä johtamismahdollisuuksia kaikilla päätöksenteon tasoilla politiikassa, taloudessa ja julkisessa elämässä sekä tavoitetta toteuttaa uudistuksia, joilla naiset saavat yhtäläiset oikeudet taloudellisiin resursseihin mm. maan omistajuuteen sekä luonnonvaroihin kansallisten lakien mukaisesti. Laajaa näkökulmaa edustaa myös tavoite 5.c. "kehittää ja vahvistaa järkeviä käytäntöjä ja täytäntöönpanokelpoista lainsäädäntöä, joilla edistetään sukupuolten tasa-arvoa ja naisen sekä tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia kaikilla tasoilla." (kestavakehitys.fi.) Agenda2030 sitoessa kaikkia YK:n jäsenvaltioita kestävästä kehityksestä edistäviin toimiin, sitoo tavoitteet myös Suomea ja pohjaavat

sekä Suomessa sisäpoliittisesti tehtävään päätöksentekoon, että Suomen ulkopoliittisiin kantoihin ja toimintaan.

3.1. Ilmastonmuutoksen sukupuolittuneet vaikutukset

Ilmastonmuutoksen vaikutukset koetaan sukupuolen, sekä myös risteävien haavoittuvuuksien kautta. Kaikkein haavoittuvassa asemassa sekä ilmastonmuutoksen vaikutusten, että ilmastonmuutokseen sopeutumisen osalta ovat globaalin etelän köyhät tytöt. Ilmastonmuutos sekä osuu pahiten jo haavoittuvassa asemassa oleviin, mutta myös vaikeuttaa tasa-arvotyötä sekä voi viedä sitä myös askelia taaksepäin. Tasa-arvo on siis ilmastokysymys, ja ilmasto tasa-arvokysymys.

Erytisesti omistajuus vaikuttaa ilmastonmuutoksen aiheuttamiin sukupuolittuneisiin kokemuksiin. Esimerkiksi voidaan nostaa maatalous. Globaalisti naiset ovat pääasiallisessa vastuussa ruoantuotannossa, ja erityisesti peruselintarvikkeiden, kuten vehnän, riisin ja maissin viljelystä. Afrikassa naiset tuottavat noin 80% kaikesta ruoasta, mutta globaalilla mittakaavalla vain 10% maa-alasta on naisten omistuksessa, ja suuri osuus naisten tekemästä työstä maatalouden saralla on palkatonta. Naisten aseman parantamista vaikeuttaa maatalouden sektorilla puutteellisen omistajuuden ja pienten tulojen lisäksi myös rahoitusmahdollisuuksien puute sekä vaikeudet päästä koulutuksen pariin esimerkiksi uusien teknologioiden ja viljelylajikkeiden käyttöönotossa. (Suomen ympäristökeskus.) Ilmastonmuutos, ja sen aiheuttamat sään ääri-ilmiöt kuten kuivuus, heikentävät entisestään naisten asemaa maatalouden sektorilla kasvattaen aikamäärää, jonka naiset joutuvat käyttämään palkattomaan työhön.

Maatalouden ja ruoantuotannon lisäksi kuivuus lisää myös veden hakuun käytettyä aikaa, joka vahvistaa ansioiden sukupuolittunutta jakautumista entisestään vaikeuttaen myös naisten pääsyä koulutuksen ja ansiotyön pariin. Riittävä vedensaanti on ehto sekä maataloudelle ja ruoantuotannolle, että ihmisten perustarpeiden täyttämiseksi. Perinteisesti veden ja polttopuiden kerääminen ovat olleet monissa maissa naisten ja tyttöjen suorittamia tehtäviä (Suomen ympäristökeskus). Taloudelliseen tai koulutukselliseen toimintaan osallistumisen hankaloitumisen, tai estymisen, lisäksi pidentyneet vedenhakumatkat voivat altistaa naisia ja tyttöjä kotien ulkopuolella väkivallalle (emt.). Toimeentulomahdollisuuksien heikentymisen lisäksi ilmastonmuutoksen vaikutukset näkyvät siis konkreettisesti myös naisten ja tyttöjen

turvallisuudessa. Lisäksi ilmastonmuutos vaikuttaa naisten ja tyttöjen turvallisuuteen lisäten siirtolaisuutta ja alueellisia konflikteja.

Naisten ja lasten kuolleisuus luonnonkatastrofien yhteydessä on tutkittu olevan jopa 14-kertainen miehiin verrattuna. Tämä johtuu sekä tiedon saatavuuden puutteesta tai kulttuurisista normeista, jotka estävät naisia oppimista taitoja joita pelastuminen edellyttää tai poistumasta kodeistaan ilman miesseuraa. (Suomen ympäristökeskus.) Haavoittuvuutta aiheuttaa myös taloudellinen tila, joka vaikeuttaa luonnonkatastrofien jälkeistä sopeutumista ja uudelleen rakentamista. Puutteellinen koulutus ja taloudellinen tila vaikeuttavat myös naisten mahdollisuutta saada tarvittavaa ravintoa, lääkkeitä kuin terveydenhuoltoa sekä luonnonkatastrofien, että ilmastonmuutoksen lisäävien sairauksien entistä laajemman leviämisen yhteydessä (emt). Tutkimukset osoittavat turvallisuuden osalta, että myös ihmiskaupan ja nuorten tyttöjen naittamisen määrät ovat kasvaneet luonnonkatastrofien ym. konfliktitilanteiden yhteydessä. Konfliktit lisäävät myös naisten mahdollisuutta joutua väkivallan uhreiksi myös kodeissaan (emt).

Heikon taloudellisen aseman on todettu sukupuolesta riippumatta vaikeuttavan ilmastonmuutoksen vaikutuksiin varautunutta. On kuitenkin huomioitavaa, että globaalisti köyhyys on hyvin sukupuolittunutta. Yhdistyneiden kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestön (FAO) mukaan 70% maailman köyhyydessä elävistä ihmisistä on naisia. (Suomen ympäristökeskus.) Epätasa-arvoiset rakenteet mahdollistavat epätasa-arvon lisääntymisen ilmastokriisin voimistuessa, ja ilmastonmuutos voi näin ollen myös lisätä köyhyyttä erityisesti naisten ja tyttöjen kohdalla.

Yllä esitetyt huomiot ilmastonmuutoksen sukupuolittuneista vaikutuksista kertovat sen, miten risteäviä ja kerrostuvia vaikutukset ovat erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin. Erityisesti vaikutuksen näkyvät globaalin etelän maissa. On kuitenkin huomioitava, että ilmastonmuutoksen sukupuolta koskevaa tutkimusta ei ole globaalin pohjoisen näkökulmasta tehty, ja kulttuurisista, yhteiskunnallisista ja historiallisista syistä vaikutukset globaalin pohjoisen maissa eivät ole yhtä voimakkaasti sukupuolittuneita. Globaalin pohjoisen maissa yksi voimakkaimmista esimerkeistä ilmastonmuutoksen sukupuolittuneisuudesta on energiaköyhyys. Tutkimusten mukaan etenkin vanhemmilla naisilla on vaikeuksia selviytyä energiakuluista esimerkiksi sähkö- ja lämmityskustannusten osalta. (Paavola et al. 2021, 28.)

Ilmasto- ja energiastrategian sukupuolivaikutusten arvioinnissa (Paavola et al. 2021, 84) todetaan, että ilmasto- ja energiastrategian ehdotetut toimenpiteissä korostuvat miehet. Sekä arvioidut toimenpiteet, että niiden vaikutukset esimerkiksi työllisyyden osalta kohdistuvat miesvaltaisille aloille. Arvioinnissa myös todettiin, että toimet vaikuttivat enemmässä määrin miesten tekemiin kulutuspäätöksiin, ja vaikutukset korostuivat teknisissä ratkaisuissa, jotka sijoittuivat miesvaltaisille aloille tai ylipäätään kiinnostivat enemmän miehiä. Toisaalta tämä on perusteltua, koska miesvaltaiset alat ja sektorit tuottavat valtaosan päästöistä. Kuitenkin lähestymällä toimenpiteitä vaihtoehtoisen strategian kautta panostamalla esimerkiksi naisten osallisuuteen ilmastotoimiin liittyvissä päätöksissä niin kansalaisina, kuluttajina kuin työntekijöinä voisi toimenpiteiden vaikutukset olla tehokkaampia. Merkittävin syy tähän on se, että tutkimusten mukaan naiset ovat valmiimpia tekemään ja tukemaan päästöjä vähentäviä toimenpiteitä. Naisten osallisuus siis paitsi tehostaisi ilmastopoliittista päätöksentekoa, että mahdollisesti huomioisi sukupuoli- ja haavoittuvaisuusnäkökulmien laajemman huomioon ottamisen.

4. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkielman käsitteellinen viitekehys muodostuu intersektionaalisuudesta sekä ekofeministisestä teoriasta. Näiden kahden teorian avulla pyrin tuomaan huomiota epätasa-arvoa aiheuttaviin valta-asetelmiin, sekä haittojen ja hyötyjen jakautumiseen ilmastonmuutoksen vaikutusten ja siihen sopeutumisen osalta.

Yhdistämällä sekä intersektionaalinen että ekofeministinen näkökulma, voin analysoida sitä, miten valtasuhteet ja kulttuurisiin dualismeihin pohjautuva sorto vaikuttavat sekä inhimillisissä suhteissa että ihmisten suhteissa ei-inhimilliseen, kuten luontoon. Olennaista on näkökulma siitä, että epätasa-arvoisia rakenteita ja niiden tuottamista tutkiessa ei voida tutkia vain sorron yhtä aspektia, vaan näitä аспекteja on sekä vertailtava että tulkittava keskenään. Teorioita hyödyntäen pyrin analyysissäni esittämään vastauksia siihen, miten kyseiset valtarakennelmat näkyvät kansainvälisen ilmastopolitiikan keskusteluissa, ja erityisesti siinä, miten niitä haastetaan ja pyritään häivyttämään päätöksenteossa tuomalla esiin tasa-arvopolitiikan näkökulmia. Häivyttämisen etsiminen on tärkeää, koska samanaikaisesti emme voi puhua sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden parantamisesta, ellemmme pureudu kestävyyttä haastaviin sorron juurisyihin ja kulttuurisiin normeihin.

Teoreettisessa viitekehyksessä perehdyn siihen, miten sorron juurisyitä ja niiden takana olevia kulttuurisia normeja jäsennetään intersektionaalisen teorian ja ekofeministisen teorian kautta. Osittain käytän molemmista nimeä 'näkökulma'. Termi näkökulma käsittää teoriaa yleisemmän tavan lähestyä aihetta tietystä tulokulmasta painottaen samalla tietynlaista kysymyksenasettelua ja ennakko-oletuksia. (Koppa 2021.) Näkökulmat sisältävät aina myös teoreettisia oletuksia, mutta koen näkökulman kuvaavan sekä intersektionaalista että ekofeminististä käsitteenä tarkemmin niiden sisältäessä useita eri selitysjärjestelmiä. Teoreettista näkökulmaani on pohjustanut Simone de Beauvoirin, Judith Butlerin ja Donna Harawayn teoriat sukupuolesta ja sen tutkimisesta.

Tutkielmani lähestymistapa pohjautuu feministidiskursiivisiin menetelmiin. Suomessa tasa-arvopolitiikan tutkimuksessa on hyödynnetty erityisesti feministidiskursiivisia sekä jälkistrukturalistisia menetelmiä. Feministidiskursiivisen tutkimusotteen tavoitteena on ymmärtää tasa-arvopolitiikan julistustodellisuuksien ja itse toimenpiteiden ja tekojen suhdetta. Erityisesti vastauksia on etsitty siihen, miksi muutos tasa-arvossa on ollut vähäistä julistuksista huolimatta. (Numminen 2021, 38.) Aikaisemmasta tutkimuksesta erottuvat

esimerkiksi Hanna Ylöstalon poliittisen sosiologian tutkimukset feministisestä tiedosta sekä tiedon professionalistumisesta. Elomäki ja Ylöstalo, yhdessä Jurvan ja Lambergin kanssa (2023) ovat tutkineet hallituksen tasa-arvo-ohjelmien vaikuttavuuksia ja toimivuutta. Tutkimuksessa on analysoitu hallituksen tasa-arvo-ohjelmia ja niiden seuranta-asiakirjoja vuodesta 2010-lähtien, sekä haastatteluaineistoista. Ylöstalo, Elomäki, Jurva ja Lamberg (2023) pyrkivät tutkimuksessa tunnistamaan ohjelmista niiden tehtävät, haasteet sekä tarjoamaan suosituksia ohjelman kehittämiseksi.

Kantolan, Koskisen ja Ylöstalon (2020) julkaisemassa teoksessa ”Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia — Talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin” painotetaan tutkijoita kiinnittämään huomiota tasa-arvotutkimusta tehdessä siihen, miten tasa-arvo esitetään, mitä ongelmia siihen liittyy ja keitä ongelmiin liitetään. Lanseeraamansa käsitteen *kriittinen tasa-arvolukutaito* he perustelevat kyvyksi nähdä, lukea ja ymmärtää sukupuolten tasa-arvoa, jossa käsitteen luomia diskursseja ymmärretään ilmiselvien merkitysten taakse pohtien sitä, minkälaista tietoa eri toimijat sukupuolten tasa-arvosta tuottavat. Myös Kantolan, Nousiaisen ja Saaren (2012) teoksessa ”Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen” on tutkittu Suomen luomia käsityksiä tasa-arvosta ja tasa-arvopolitiikasta, sekä tasa-arvopolitiikassa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa esiintyviä muutoksia teemaan liittyen.

Nummisen (2021, 38) mukaan 2000- ja 2010-luvun politiikantutkimuksessa ollaan keskitytty analysoimaan agendan asettamista ja sitä, mitkä asiat päätyvät poliittiselle asialistalle. Yhä enemmissä määrin tutkimusta on tuotettu myös siitä, minkälaisia ihmisryhmiä tasa-arvopolitiikassa nostetaan esiin, ja keiden kokemukset jätetään vähemmälle huomiolle (emt.) Feministidiskursiivista menetelmää ovat kehittäneet myös Verloo ja Lombardo (2006) kriittisessä kehysanalyysissään. Tutkimuksessaan he analysoivat ongelman diagnoosin ja prognoosin suhdetta, eli sitä, vastasiko esitetyt toimenpiteet ongelman määrittelyyn (Numminen 2021, 39). Verloo ja Lombardo kyseenalaistivat tutkimuksessaan perinteisen policy-analyysin lähtökohtia siitä, että yhteiskunnalliset ongelmat olisivat objektiivisesti olemassa ja niihin tulisi reagoida politiikkatoimin (emt., 37). Heidän mukaansa ongelmat eivät vaan synny, vaan ne luodaan kuvailun avulla, ja juuri näiden ongelmien luominen saa ihmiset kiinnittämään huomiota tiettyihin ilmiöihin ja ohittamaan ne ilmiöt, joita ei ole sanallistettu.

Aikaisemmat esittelemäni tutkimukset ovat pohjautuneet feministiseen ajatteluun osana tasa-arvoa. Väitän, että feministisellä ajattelulla on paljon annettavaa myös ympäristötutkimukselle. Analysoidessani strategiapapereita on minun huomioitava, että tietyt hoivan tai feminiinisyyden pariin jäävät teemat usein epäpolitisoidaan. Tällaisena näen esimerkiksi ajatuksen jatkuvasta kasvusta ja kehityksestä, josta kerron myöhemmin tässä luvussa. Epäpolitisoinnin vuoksi useat kestävyyyteen ja ilmastopolitiikkaan liittyvät toimenpiteet ja ongelmien kehystämiset sisältävät asioiden normalisointeja, jossa päätöksenteon taustalla olevia ilmiöitä ei nähdä ideologisina tai poliittisina. Teorian kautta pyrin kiinnittämään huomiota myös siihen, miten epätasa-arvoon liittyviä ongelmia ja niiden ratkaisemiseksi esitettyjä toimenpiteitä oletetaan ilman, että niiden taustalla nähdään rakenteellisia syitä ja syy-yhteyksiä.

4.1. Intersektionaalinen näkökulma

Intersektionaalinen näkökulma on feministinen teoria, jonka avulla voidaan tarkastella risteäviä haavoittuvuuksia. Käsite ottaa sukupuolen lisäksi huomioon myös muut ihmisen yhteiskunnalliseen asemaan vaikuttavat tekijät, kuten yhteiskuntaluokan, iän, koulutuksen, vammaisuuden, alkuperän ja seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin. Intersektionaalisen näkökulman avulla voidaan analysoida sorron monisyisiä alkutekijöitä ottamalla huomioon sekä yhteiskunnalliseen asemaan vaikuttavien erojen risteämät että yhteisvaikutukset (Kujala 2019, 20). Analyysissä pyritään huomioimaan ihmisten sosiaaliset, kulttuuriset ja poliittiset identiteetit (Hartikainen 2022). Rossi (2021, 74) tiivistää intersektionaalisuuden kirjoittamalla, että “yksilöllä on erilaisia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia kiinnikkeitä, jotka säätelevät ja mahdollistavat yksilön toimintaa”.

“An intersectional analysis of climate change illuminates how different individuals and groups relate differently to climate change, due to their situatedness in power structures based on context-specific and dynamic social categorisations. Intersectionality sketches out a pathway that stays clear of traps of essentialisation, enabling solidarity and agency across and beyond social categories. It can illustrate how power structures and categorisations may be reinforced, but also challenged and renegotiated, in realities of climate change”, (Kajiser & Kronsell 2014, 421).

Intersektionaalisen näkökulman kautta analysoidaan yhteiskunnallisten valta-asemien vaikutusta yksilön kokemuksiin ja mahdollisuuksiin, sekä niihin vaikuttavien erojen

risteäväisyyttä. Esimerkiksi sukupuoli, seksuaalisuus, alueelliset erot, vammaisuus/kykeneväisyys, terveydentila, etnisyys, luokka, ikä ja muut yhteiskunnalliset erot sekä risteävät toistensa kanssa (eli vaikuttavat samanaikaisesti) että vaikuttavat erikseen kulttuuriin ja yhteiskunnalliseen tilaan verraten. (Ollus, Tanskanen, Honkatukia & Kainulainen 2017, 38.) Intersektionaalisuus on siis työkalu siihen, miten tunnistamme erilaisten tekijöiden muotoilevan sekä yksilöitä että rakenteita osana yksilöiden asemoitumista yhteiskunnassa (Rossi 2021, 74–75).

Käsite syntyi 1970-luvulla Yhdysvalloissa osana feminististä tutkimusta, jossa tarkasteltiin sitä, miten *rotu* ja sukupuoli-identiteetit vaikuttavat Yhdysvalloissa asuvien mustien naisten elämässä (Kujala 2019, 20.) Ensimmäisenä käsitettä käytti yhdysvaltalainen musta feministi Kimberlé Crenshaw, joka teki huomion siitä, miten oikeusjärjestelmässä ei tunnistettu mustiin naisiin kohdistuvaa työpaikkasyrjintää sekä sukupuolen että etnisyyden kautta. Käsite intersektionaalisuus pohjautuu hänen esimerkkiinsä tienristeyksestä (intersection), jossa tienhaarassa kohtaavat sekä naiseus että mustuus. Näkökulma mullisti feminististä tutkimusta todeten, ettei kukaan meistä edusta pelkästään sukupuolta, vaan jokainen yksilö koostuu eri identiteeteistä joiden yhteydet määrittelevät sen, miten he tulevat kohdelluksi osana yhteiskuntaa suhteessa valtaan, normeihin ja hierarkioihin. (Rossi 2021, 75.)

Tutkielmassani pyrin intersektionaalisen näkökulman avulla tunnistamaan risteävien haavoittuvuuksien vaikutuksia eri ryhmien mahdollisuuksiin sopeutua ilmastonmuutokseen. Tätä näkökulmaa esiin tuodessa teen otaksunan siitä, että risteävät haavoittuvuudet vaikuttavat yksilöiden ja yhteisöjen mahdollisuuksiin sopeutua ilmastonmuutokseen.

Yksilöiden moninaiset erot vaikuttavat ratkaisevasti siihen, minkälaisessa yhteiskunnallisessa asemassa he ovat – etuoikeutetussa vaiko marginaalisessa. Haavoittuvuutta tuottavien tekijöiden yhtäaikaisuus lisää todennäköisyyttä ilmastokriisin vaikutusten kasaantumiseen eri yksilöiden kohdalla. Näkökulman kautta voin esimerkiksi tehdä havainnoin siitä, että ilmastonmuutoksen vaikutukset ovat vähäisiä viiteryhmässäni (valkoinen ja korkeakoulutettu nainen, joka elää globaalissa pohjoisessa) verrattuna vaikkapa tummaihoiseen kouluttamattomaan naiseen globaalissa etelässä. Kronsellin ja Kaijserin (2014, 418) mukaan ilmastonmuutoksen sopeutumiseen vaikuttaa erityisesti sosioekonominen asema, sillä heikko taloudellinen asema sekä kulttuurinen pääoma asettavat yksilöt erityisen haavoittuvaan asemaan ilmastonmuutoksen edetessä.

Marinin hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa todetaan, että: “Tasa-arvon edistäminen sukupuolten välillä edellyttää intersektionaalista näkökulmaa; sukupuolten lisäksi on kiinnitettävä huomiota myös muun muassa sosioekonomiseen asemaan, ikään ja etniseen taustaan” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020). Intersektionaalisen näkökulman huomioiminen on siis asetettu tavoitteeksi jo tutkielmani aineistoja valmistellessa, sekä kirjattu tasa-arvo-ohjelmaan, jonka olen valinnut yhdeksi analysoitavista aineistoista. Tämä huomio puoltaa sitä, että analysoin aineistoja intersektionaalisen teorian kautta.

Kaijser ja Kronsell (2014) julkaisussa “Climate change through the lens of intersectionality” on tutkittu sitä, miten intersektionaalisen analyysin kautta voidaan analysoida ilmastonmuutoksen vaikutuksia eri yksilöihin ja yhteisöihin valta-asetelmien kriittisen havainnoinnin kautta. Tarvetta ilmastonmuutoksen sosiaalisten vaikutusten, erityisesti intersektionaalisen näkökulman kautta, Kaijser ja Kronsell (2014, 418) perustelevat seuraavasti:

“It is widely noted that the emissions of greenhouse gases triggering global warming to a large extent originate in unsustainable lifestyles among the world’s more affluent minorities, mainly in the so-called developed regions. At the same time those most exposed and vulnerable to the adverse impacts of climate change are poor and marginalized people living particularly in low-income areas. These groups tend, moreover, to be underrepresented at all levels of decision making regarding climate issues” (Kaijser & Kronsell 2014, 418).

Ilmastonmuutos on vakava uhka niin ympäristölle ja luonnolle, kuin ihmisoikeuksille ja niiden toteutumiselle. Vaikutukset tulevat näkymään paitsi siinä, miten järjestämme jokapäiväisen elämämme yhteiskunnassa, mutta myös siinä, miten luomme suhteemme toisiin ihmisiin, yhteisöihin ja instituutioihin. Yksilöiden ja yhteisöjen väliset suhteet, ja näin ollen myös luottamus ja epäluottamus, asettuvat moniin erilaisiin muotoihin ja sävyihin. Luottamusta toisia ihmisiä ja sosiaalisia instituutioita kohtaan määrittelee kuitenkin mahdollisuus toteuttaa itseään ja identiteettiään sekä ylläpitää hyvinvointia niiden raamien parissa, missä elämme ja toimimme. (Kotkavirta 2000, 55-56). Epäluottamusta aiheuttavat tilanteet, joissa yksilöt eivät kykene toteuttamaan itseään, tai koe elämänsä tarkoitukselliseksi tai hyväksi (emt., 66).

Ilmastonmuutoksen aiheuttaessa, aikaisemmin esitettyjen perusteiden pohjalta, epätasa-arvon lisääntymistä, tulee se myös horjuttamaan yksilöiden luottoa instituutioihin tilanteessa, jossa sekä yksilön kyky toteuttaa itseään että huolehtia hyvinvointiaan horjuvat. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD julkaisemassa raportissa (Zitting 2021) suomalaisten luottamuksesta hallintoon ja julkisiin instituutioihin todettiin, että luottamusta yhteiskunnan instituutioihin voidaan parantaa tunnistamalla heikompiensaisten ryhmiä ja poistamalla osallisuuden esteitä. Erityisesti yksilöiden ja yhteisöjen luottamusta julkisiin instituutioihin vähentää taloudellinen epätasa-arvoisuus. Kuten Kaijser ja Kronsell (2014, 418) toteavat, ilmastonmuutos tulee voimakkaimmin vaikuttamaan niiden elämiin, jotka ovat olleet vähiten vastuussa ilmaston lämpenemisestä. Toisella puolen taas ne ryhmät, jotka ovat vaurastuneet voimistaen ilmastonmuutosta, omaavat parhaimmat mahdollisuudet varautua ja sopeutua muutoksiin.

Ilmastonmuutos pakottaa yhteiskunnat ja valtiot tarkastelemaan turvallisuuspoliittista päätöksentekoa ja reagointia uudestaan sen muuttaessa olosuhteita, joissa hyvinvointia ja terveyttä on aikaisemmin turvattu (Rekola et al. 2019). Sään ääri-ilmiöt, ympäristöstä aiheutuvat välittömät haitalliset terveysvaikutukset, ilmastopakolaisuus sekä elinkeinoelämän uudelleenjärjestäytyminen ovat yhteiskunnallisia rakenteita horjuttavia ilmiöitä, jotka lisäävät jo valmiiksi heikon tai marginaalisen aseman omaavien ryhmien alttiutta esimerkiksi haitallisille terveysvaikutuksille vähäisten resurssien ja vaikutusmahdollisuuksien vuoksi (emt. 348.) Ilmastonmuutoksen lisäämien sään ääri-ilmiöiden aiheuttamat luonnonkatastrofit voivat pahimmillaan olla hyvin hallitsemattomia koko yhteiskuntaa horjuttavia voimia, jotka vaikuttavat monien ihmisten elämään ja selviytymismahdollisuuksiin kriisitilanteissa.

Oikeudenmukaisuustutkimus pyrkii tunnistamaan eriarvoistavia tekijöitä, sekä niiden taustalla olevia syitä ja jakoja. Näiden tunnistamisen, ja tunnustamisen, avulla eriarvoisuutta lisääviä syitä voidaan tuoda huomioon osana yhteiskunnallista keskustelua ja poliittista päätöksentekoa. Rekola et al. (2019, 348) väittää, että huomioidaksemme oikeudenmukaisuuden osana ilmastopolitiikkaa, tulee sekä tutkimuksen että päätöksenteon kiinnittää huomio ihmisten tarpeisiin ja mahdollisuuksiin toimia ja toteuttaa itseään, jotta ratkaisussa voitaisiin tunnistaa erilaiset näkökulmat sekä hyvinvointiin että sen kokemukseen. Intersektionaalisen näkökulman kautta voimme analysoida identiteetteihin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin liittyviä syrjinnän mekanismeja samalla pohtien sitä, miten etuoikeudet ja eriarvoisuudet muodostuvat (Rossi 2021, 75).

Ilmasto-oikeudenmukaisuuteen kuuluva marginaalisten ryhmien oikeuksien tunnistaminen on ollut esillä sekä ympäristöoikeudenmukaisuustutkimuksessa että ympäristöaktivismissa viimeisten vuosien ajan. (emt.) Keskustelu on myös siirtynyt kansainvälisten ilmastoneuvotteluiden agendalle, kun vuonna 2022 Sharm el-Sheihin ilmastokokouksessa aloitettiin neuvottelut ilmastotuhoja koskevasta rahastosta. Ilmastotuhoja koskevan rahaston avulla useat YK:n jäsenvaltiot sitoutuivat tukemaan kaikkein haavoittuvimpia maita, kuten eri saarivaltioita tai globaalin etelän valtioita, ilmastonmuutoksen aiheuttamiin tuhoihin sopeutuessa. Neuvottelujen lopputulokseen vaikutti olennaisesti sekä eri maiden mahdollisuuksien tunnistaminen ilmastonmuutokseen liittyvässä resilienssissä, mutta toisaalta myös globaalin pohjoisen historiallisen taakan tunnistaminen ilmastonmuutoksen juurisyyissä sekä imperialismissa.

Ilmastonmuutoksen vaikutusten ja hillinnän lisäksi myös sopeutumisen politiikka tulee haastamaan yhteiskuntajärjestelmiä, rakenteita ja tärkeysjärjestyksiä. Erityisesti nopeasti toimeenpantavat ilmastotoimet vaikuttavat eri väestöryhmiin eri tavoilla. (Rekola et al. 2019.) Esimerkiksi liikkumiseen, asumiseen, ruokailuun, elinkeinonharjoittamiseen tai muihin elämäntapamuutoksiin liittyvät muutokset ovat jokaiselle eri tavoilla saavutettavissa. Mahdollisuudet muuttaa omia käytäntöjä eivät siis ole kaikille yhtä helppoja, ja jokainen yksilö tarvitsee erilaista tukea reagoidakseen toimenpiteisiin. Jotta päätöksenteossa voidaan ottaa huomioon mahdollisimman hyvin eri ihmisryhmät, on sekä päätöksenteon, että tutkimuksen johon se perustuu, pohjaututtava oikeudenmukaisuuden kokemukseen ja sen moniulotteisuuteen. Päämäärän saavuttamiseksi meillä on oltava tarpeeksi tietoa eri väestöryhmien kokemuksista ja toiveista ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyen.

Intersektionaalisen tutkimuksen pyrkimyksenä on tuoda näkyviksi eri identiteetteihin liittyviä asetelmia, sekä purkaa valtarakennelmia jotka luovat kategorisointia sekä epäoikeudenmukaisuutta. Oikeudenmukaisuustutkimuksen lisäksi intersektionaalisen näkökulman avulla voidaan tutkia haavoittuvuutta. Haavoittuvuuden käsitteeseen kuuluvat sekä alttius että herkkyys kyseiselle ilmiölle, että adaptoituminen eli sopeutumiskyky (Hartikainen 2022). Osana ilmastonmuutostutkimusta haavoittuvuuden käsite kiertyy sen ympärille, miten ilmastonmuutos vaikuttaa heidän elämäntilanteisiin, minkälaiset resurssit heillä on sopeutua ilmastonmuutoksen vaikutuksiin ja voivatko he tarvittaessa lähteä ilmastosiirtolaisiksi ja paeta elinympäristön heikkenemistä tai yhteiskunnallisia konfliktitilanteita.

4.2. Näkökulmana ekofeminismi

Ekososiaalisesti⁴ yhteen kietoutuvat kriisit, kuten ilmastonmuutos, eivät ole uhka ainoastaan ihmisyhteisöille, vaan monilajiselle yhteiselolle maapallolla. Pelkästään maantieteellinen tai taloudellinen tilastotieto eivät riitä tutkimaan ilmastoepäoikeudenmukaisuutta sen taustalla olevien verkostomaiden taustasyiden ja vaikutusten vuoksi, varsinkaan tilanteessa, jossa pyrkimyksenä on selittää myös ihmisten suhdetta ympäristöön ja luontoon ja sen taustalla olevaa kulttuuria, joka sallii luonnon hyväksikäytön ja on näin ollen johtanut ihmislajin aiheuttamaan ilmastonmuutokseen.

Globaalia talousjärjestelmää on vuosikymmeniä luonnehtinut pyrkimys kehitykseen ja kasvuun (Kumpulainen 2020). Tämä pyrkimys “rajaa oikeuden elää vain ihmisiin muiden elämänmuotojen kustannuksella” (Kiviluoto 2004, 25). Ekofeministisen teorian taustalla on ajatus, että kaikki alistamisen muodot ovat verkkomaisessa suhteessa toisiinsa niiden taustalla toimien samat mekanismit, oli kyseessä sitten sukupuoleen, luokkaan tai lajiin perustuva sortaminen. Taustalla toimivan ideologian ydin on käsitys järjen vallasta luonnon yli, jolloin alistetut ryhmät sekä naisellistetaan että naturalisoidaan. (emt.) Ekofeministisessä teoriassa keskeistä on ajatus patriarkaalisen maailmankuvan vaikutuksesta sorron eri taustasyiden yhteenkietoutumiseen. Näkökulma, ja jaottelu sekä sen vaikutukset, peräänkuuluttavat tarvetta tutkimukselle, joka huomioi ympäristön rakentuvan kaiken inhimillisen ja ei-inhimillisen vastavuoroisuudelle (Kallinen, Nygren & Tammisto 2012, 9). Jotta valtarakenteiden vaikutus sosiaaliseen kestävyys voidaan huomioida, on sekä tarkasteltava ihmisen ja ympäristön suhdetta historiallisesta ja sosiaalisesta kontekstista, mutta myös tehtävä vahvaa poikkitieteellistä yhteistyötä paikan, tilan ja ajan hahmottamisessa kulttuurisen ja ekologisen kestävyys huomioimiseksi.

Kulttuuriekologisen ajattelun mukaan kulttuuri käsitettiin tavaksi sopeutua luontoon (Kallinen, Nygren & Tammisto 2012, 9). Kuitenkin näennäisesti järkeen pohjautuva kulttuuri on sekä mahdollistanut luonnon, että toistenlaisten kulttuurien, kuten alkuperäiskansojen ja naisten⁵, dominoinnin (Taipale 2020). Rationaalisuuteen pyrkivä kulttuuri yhdistyy tiiviisti myös aikaisemmin mainittuun kehityksen pyrkimykseen, sekä modernisaation ajatukseen.

⁴ Ekososiaalinen käsitteenä kuvaa ymmärrystä ihmisten riippuvuudesta niin luonnosta kuin toisista ihmisistä.

⁵ On kuitenkin huomioitava, että feminiinisyys, johon sorto pohjautuu ekofeministisen näkökulman kautta, ei ole vain naisten osuus tai ainoastaan määritettävissä sukupuolen kautta.

Käsityksen, jossa sorron taustalla oleva ideologia pohjautuu järjen valtaan luonnon yli, on muodostanut länsimaista ajattelua⁶ jäsentävät dualismit, kuten mies-nainen tai luonto-kulttuuri. Toisaalta jäsentelyiden avulla on pyritty luomaan kiilaa luonnon ja kulttuurin, sekä maskuliinisen ja feminiinisen välillä, ja selittämään kehitystä ikään kuin kulttuurin tarkoituksellisenä pyrkimyksenä erottautua villistä.

Luonto-kulttuuri kahtiajako asettuu klassisen kreikan filosofien ja myöhempien juutalaiskristillisten oppeihin. Valkosen (2016) mukaan historiallisesti länsimainen luontokäsitys pohjautuu ajatukseen, jossa luonto on staattinen ja tilaan kiinnitetty 'ankkuri'. Tähän pohjautuu myös kulttuurinen käsitys luonnosta ja kulttuurista erillisinä todellisuuksina, jossa ihmiset ja sosiaalinen muodostavat kulttuurisen maailman ja sen vastakohtaksi asettuu ei-inhimillinen (eläimet ja luonto) maailma. Plumwoodin (Kiviluoto 2004, 46) mukaan dualismit määrittellään vastakohtaisten käsitteiden kautta jakamalla käsitteet ylempiarvoiseksi (herruus) ja alempiarvoiseksi, samalla käsitteiden ollessa toisensa poissulkevia. Ekofeministiseen näkökulmaan kuuluu luonto-kulttuuri-jaottelun lisäksi vahvasti myös mies-nainen-jaottelun tutkimus. Näissä esimerkeissä luonto ja nainen nähdään normista poikkeavina alempiarvoisina, ja mies ja kulttuuri taas ihmisyyden malleina. Naiseutuun ja luontoon liitetyt alempiarvoisuuden normit kattavat systemaattisesti kaikki ominaisuudet, kulttuurin, arvot ja elämänalueet (emt., 47).

Ihmisen ja luonnon (kuten eläinten) välisen eron ajattelu on säilynyt erityisen pitkään länsimaisessa perinteessä, jolla on vahva side kristilliseen ja antiikin ajan ajatteluun. Ekofeministisessä tutkimuksessa on jakavia mielipiteitä siitä, onko jaottelusta luopuminen realistista. Esimerkiksi kulttuurisessa feminismissä on esitetty teorioita, joiden mukaan vallitsevaa maskuliinista kulttuuria ei voida purkaa, vaan naiset ja miehet nähdään fundamentaalisesti niin erilaisina, että sortavasta kulttuurista voidaan erottautua vain luomalla naisille oma erillinen kulttuuri. Näkökulman mukaan myös naisen ja luonnon välillä nähdään olevan miehille saavuttamaton yhteys. (Kiviluoto 2004, 33.) Kuitenkin, esimerkiksi ranskalainen filosofi ja yksi eurooppalaisen feministisen tutkimuksen tunnetuimmista henkilöistä, Simone De Beauvoir on kirjoittanut, että "tavoitteena ei ole, että naiset vievät

⁶ Esimerkiksi Plumwood (1993) on kytkenyt ympäristöongelmat läntisen sivilisaation rationaliteettiajatteluun, ja esittänyt sen ajallisen tai paikallisen ilmiön sijaan olevan sivilisatorisen ajattelutavan tulosta.

vallan miehiltä, koska se ei muuttaisi maailmasta mitään. Tarkoituksena on tuhota tämä käsitys vallasta” (suomentanut Arikka 2022).

Dualismeissa on kyse on sekä pyrkimyksestä “kehitykseen”, mutta myös vallan oikeuttamisesta (Kiviluoto 2004, 16). Luonnon ja kulttuurin välinen jako on sekä oikeuttanut eri ihmisryhmien kolonialisointiin, ableismiin ja imperialismiin “*survival of the fittest*” -ajattelun perusteella, sekä karkeasti väitettynä luonnon kestokyvyn ylimitoitukseen ja ihmisen aiheuttamaan ilmastonmuutokseen. Tällaisen ajattelumallin pohjalla on systemaattisesti sortaa kaikkea, jotka mahdollistavat toiminnan ja muodostavat kehityksen pohjan ja materiaaliset resurssit, ja jotka lasketaan kuuluvan enemmän osaksi luontoa (Taipale 2020). Plumwoodin (Kiviluoto 2004, 47) ajattelussa tällainen välineellistäminen määritellään yhdeksi dualismien ominaispiirteistä. Sen avulla alempiarvoisen odotetaan toimivan välineinä valtaapitävien päämäärien tavoittelussa ilman, että niihin sisällytetään omia intressejä, itseisarvoa tai erilaisuuksia. Näkökulmaa voidaan ajatella osana ilmastonmuutoksen torjuntaa esimerkiksi hiilinielujen, ja erityisesti metsien, kautta. Metsien ennallistamisesta ja metsittämisestä tulee hyödyttävää toimintaa silloin, kun osana hiilinielujen vahvistamista ihmiset voivat saada taloudellista etua tehdessään päätöksiä, joissa metsiä säästetään hakkuilta. Itsessään luonnonsuojelua hidastaa kuitenkin kulttuurinen käsitys siitä, ettei luonnolla ole itseisarvoa, jonka vuoksi sitä kannattaisi suojella muulloin kuin tilanteessa, jossa suojeleminen on hyödyllistä myös ihmiselle ja yhteiskunnalle.

Ekofeministinen teoria jaetaan kahteen pääsuuntaukseen, materiaaliseen ja kulttuuriseen. Materiaalisuus nostaa esiin ihmisolon biologista puolta, eli ihmisen ruumiillisuutta ja ihmisen paikkaa osana luontoa. (Kiviluoto 2004, 421). Käsitys pohjautuu sosialistisiin ja marxilaisiin teorioihin jossa osana patriarkaattia naiset ovat alistetussa asemassa, ja patriarkaattia ylläpitää kapitalistinen järjestelmä, joka hyötyy ekologisesta riistosta. Sorto painottuu sekä biologisiin että sosiaalisiin sukupuolituksiin, mutta myös naisen asemaan kulttuurin ja luonnon välisenä toimijana. (Kaijser & Kronsell 2014, 421.) Materiaalinen ekofeminismi tunnustaa luonnon ja yhteiskunnan välisen vastavuoroisuuden. (Kiviluoto 2004, 28.) Kulttuurinen ekofeministi taas pohjautuu tapaan hahmottaa ihmisten suhdetta luontoon. Kulttuurisessa feminismissä nainen nähdään erityisenä, ja patriarkaalinen kulttuuri naissukupuolen erityisyyttä tukahduttavana voimana, jota hallitsee maskuliiniset hierarkioihin, kontrolloimiseen ja aliarvoistamiseen pohjautuvat käsitykset (Kiviluoto 2004, 29). Kulttuurinen feminismi tunnistaa naisten ja luonnon yhteyden, ja pitää sortoa todisteena siinä, että sekä feminiinisyyden ja luonto haastavat

patriarkaattia, ja näin ollen niitä tulee kontrolloida hyödyn saavuttamiseksi (Kiviluoto 2004, 29).

Päätöksenteossa missään ei ole niin paljon valtaa kuin sanoilla – ja näin ollen valtaa on niillä, jotka voivat käyttää sanoja. Esimerkiksi Foucault (Valkonen 2016, 93) on esittänyt tiedon ja vallan kietoutuvan toisiinsa vallan sekä tuottaen että muovaten todellisuuskäsityksiä osana yhteiskunnallista vallankäyttöä. Tilanteessa, jossa vain tietyillä ihmisryhmillä on valtaa tuottaa tietoa, tai laajemmin sanoja, on heillä myös mahdollisuus tarjota yksipuolista kuvaa todellisuudesta (emt.). Eri ekofeministisiin teorioihin sisältyy esioletus siitä, että erilaiset dualismit tuottavat valtasuhteita esimerkiksi luontodiskurssia muovaten ja ylläpitäen (Kiviluoto 2004, 8). Näihin näkökulmiin sisältyy ajatus siitä, että kieli itsestään ylläpitää useita haitallisia seksistisiä ja rasistisia rooleja naisia, luontoa ja muita haavoittuvassa asemassa olevia ihmisryhmiä kohtaan. Kielen avulla myös luonto on feminisoitu osaksi patriarkaalista kulttuuria, jossa *äiti luontoa* pyritään kontrolloimaan. Kielen ylläpitämät epätasa-arvoistavat diskurssit pyrkivät selittämään auki ja perustelemaan epäoikeudenmukaista riistoa osana riiston logiikkaa. (Arikka 2022.)

Dualismien tuottamia valtasuhteita tukee huomiot siitä, minkälainen asema esimerkiksi alkuperäiskansoilla on osana ilmastopoliittista päätöksentekoa. On tutkittu, että vähintään neljännes globaalista maapinta-alasta on alkuperäiskansojen omistuksessa, hallinnassa tai käytössä. Näistä alueista on virallisesti suojeltu 35%, ja toiset 35% ovat vähäisessä käytössä. (Kehityspoliittinen toimikunta 2021.) Alkuperäiskansat eivät ainoastaan ylläpidä runsaasti tietoa biodiversiteetista perinnetietonsa kautta, vaan myös suojelevat siitä merkittävän osan. Biodiversiteetin on myös havaittu vähenevän hitaammin alkuperäiskansojen tai muiden paikallisyhteisöjen hallitsemilla alueilla (emt.). Alkuperäiskansat, kuten esimerkiksi naiset, ovat myös aliedustettuina kansainvälisissä ilmastopoliittikan neuvottelupöydissä. Esimerkiksi Lindroth (2021) toteaa osana tutkimustaan huomanneen, ettei eri alkuperäiskansojen aito osallisuus tai tunnustettujen oikeuksien konkreettinen toimeenpano toteudu useissa valtioissa, vaikka heidän oikeutensa ja mahdollisuutensa osallistua päätöksentekoon on kirjattu lukuisten eri maiden ratifioimaan Yhdistyneiden kansakuntien julistukseen alkuperäiskansojen oikeuksista (vuonna 2007). Samalla sekä alkuperäiskansat että naiset kantavat mukanaan huomattavaa määrää tietoa siitä, miten luonnon monimuotoisuutta voidaan säilyttää ja suojella.

Näiden yllä kuvattujen valtarakenteiden avulla on syntynyt kulttuurisia käsityksiä, jossa sekä inhimillisiä että ei-inhimillisiä ominaisuuksia on voitu jakaa ”me” ja ”muut” ryhmät. Rakentamalla ryhmien välisiä samankaltaisuuksia, ja asettamalla eroja dualismien välillä vallankäytölle voidaan esittää perusteita, jossa syyt sorrolle ovat ikään kuin luonnollisia ja kumpuavat eri ryhmien ominaispiirteistä ja oikeudesta osoittaa omaa paremmuuttaan.

Koska tutkielmani ei ole teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, vaan diskurssianalyysiin pohjautuvaa kehysanalyysia, toimii teoreettinen viitekehys apunani siinä, miten hahmotan aineistoissa esiintyviä kokonaisuuksia. Teoreettisen viitekehysten avulla pyrin löytämään valta-asetelmia kuvaavia diskursseja ja kehyksiä, ja analysoimaan näitä sekä ekofeministisestä että intersektionaalisesta näkökulmasta. Seuraavassa luvussa esittelen tarkemmin tutkimusasetelmani, aineistoni sekä kehysanalyysin ja sen, miten sitä tulen hyödyntämään osana tutkielman analyysia.

5. KEHYSANALYYSI

Tutkielmani tutkimusote on laadullinen, koska tavoitteenani on tarkastella retorisia keinoja ilmastonmuutoksen määrittelyn ja tasa-arvon määrittelyn taustalla, sekä verrata ongelman määrittelyn ja ongelman ratkaisemisen välistä suhdetta. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tiedon yleistämisen sijaan asettaa tutkittava ilmiö yhteiskunnalliseen kontekstiin (Korhonen 2022, 24). Laadullisessa tutkimuksessa korostuvat myös aiemman tutkimuksen ja teoreettisen viitekehyksen ohjausvaikutukset (Vuorinen 2022, 2). Olen muodostanut kehysten taustalle teoreettisissa viitekehyksissä esiintyvät risteävien haavoittuvuuksien ulottuvuudet, sekä ongelmien tunnistamisen ja tunnustamisen. Teoreettiseen viitekehykseeni kuuluu myös olennaisesti huomio tasa-arvopolitiikan kokonaisvaltaisuudesta, eli siitä, miten sukupuolten epätasa-arvoa ylläpitävät rakenteet toimivat kaikilla politiikan sektoreilla ja sosiaalisten rakenteiden muodostuneisuudessa. Erityisesti johtopäätöksissä tarkastelen analyysituloksia ekofeministisen näkökulman kautta huomioiden sen, miten rakenteellinen epätasa-arvo tuodaan, tai ei tuoda, esiin aineistoissa.

5.3. Kehykset ja kehystäminen

Tulkitsen Suomen ilmastoulkopolitiikan tasa-arvo olemusta tutkielmassa kehysanalyysin kautta. Olen valinnut kehysanalyysin menetelmäksi, koska voin sen avulla hahmottaa sukupuolen, vallan ja ympäristön välisiä kytköksiä, sekä analysoida sitä, miten valtasuhteet ilmenevät eri tasoilla ja vaikuttavat ekologiseen oikeudenmukaisuuteen. Oikeudenmukaisuus käsitteenä kuvaa sitä, miten yhteiskunnassa edistetään tai estetään yksilöiden oikeuksia, tasa-arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta (Kortetmäki 2017, 373). Termi ekologinen yhdistää oikeudenmukaisuuteen kestävän siirtymän, esimerkiksi ilmastonmuutoksen vastaiset toimet ja siihen sopeutumisen.

Kehyksen käsite perustuu Erving Goffmanin määritelmään teoksessa “Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience” (1974, 1986). Juurensa teoria asettaa Chicagon sosiologisen koulukunnan ja symbolisen interaktionismin perinteisiin. Symbolisessa interaktionismissa painotetaan kielen ja kommunikaation merkitystä osana ihmisten toimintaa. Sen mukaan ihmisistä tulee sosiaalisten yhteisöjen jäseniä kielen avulla toiminnan perustalla vaikuttaen sekä kulttuuri että historiallinen konteksti. Näkökulmassa painottuvat erityisesti ihmisten toiminnan tarkkaileminen kielen ja siihen kuuluvien symbolijärjestelmien

avulla. (Marjamäki 2016, 44.) Goffmanin (1974, 2) teorian lähtökohtana on analysoida aihetta ”tilannemääritelmän” kautta kysyen, ”mitä tässä oikein on meneillään?”. Kysymyksen avulla pyritään selvittämään mikä kulloisenkin tilanteen luonne on, eli miten tutkimusongelma sidotaan osaksi sosiaalista todellisuutta.

Kehysten lähtökohtana on ajatus siitä, että tietty aihe saa merkityksensä tullessaan osaksi tiettyä kokonaisuutta määritellen tilanteen olemuksen (Karvonen 2000, 78). Sosiaalisten normistojen kautta tunnistamme arkielämässä tapahtuvien tilanteiden luonteet itsestäänselvyyksinä. Tilannemääritelmän tekeminen tulee avuksi silloin, kun etsimme vihjeitä siitä, mitä tulkintakehikkoa meidän tulisi uusissa tilanteissa hyödyntää, ja mihin näkökulmat tulisi pohjata (Goffman 1974, 2-3, ks. myös Karvonen 2000, 79). Kehykset tarjoavat selityksen tilanteissa, jossa pyrimme etsimään laajasta informaatiomäärästä vihjeitä siitä, mitä eri tilanteissa on meneillään ja miten niistä tulisi muodostaa selkeästi käsitettävä kuva (Goffman 1974, 2).

Goffman erotti osana kehysanalyysiaan kaksi kehystyyppiä: luonnolliset ja sosiaaliset kehykset (Goffman 1974, 22). Luonnollisilla kehyksillä hän viittasi tapahtumiin, jotka ovat ihmisten tahdosta ja ylläpitämistä tapahtumista riippumattomia. Sosiaalisia kehyksiä taas ylläpidetään tietoisilla valinnoilla. Olennaista kehysten muodostamisessa on huomioida vuorovaikutusten osapuolten valitsevan huomion kohteeksi vain kehyksen kannalta relevantit piirteet. (Goffman 1986, 21-22). Muodostaessani kehyksiä osana analyysia tutkin sitä, miten tasa-arvoa kehystetään osana ilmastoulkopolitiikkaa. Tutkielmani kannalta siis ainoastaan tutkimuskysymyksiin vastauksia antavat kehykset ovat relevantteja kuvaamaan niitä piirteitä, mitä tasa-arvon osalta ilmastopolitiikan aineistoissa nostetaan esiin ja taas mitä ilmastopolitiikan osalta nostetaan esiin tasa-arvopoliittisissa aineistoissa.

Kehystämällä viitataan toimintaan, jossa ilmiön eri ominaisuuksia tuodaan esiin sekä korostaen eri ominaisuuksia, että jättäen muut ominaisuudet huomiotta (Tulonen 2021, 30). Osana kehysanalyysia tutkielmassani olennaista on tunnistaa, miten sukupuoliroolit ja valtasuhteet liittyvät ilmastonmuutokseen ja vaikuttavat sekä tasa-arvo-ongelmien että ilmastonmuutoksen torjunnan ja siihen sopeutumisen kehyksissä. Kun asioille luodaan tulkintakehikkoja, tekee kirjoittaja aina valintoja siitä, miten eri asiat kehystetään osana tekstiä. Tällä viitataan sekä aineiston tuottajan valintoihin siitä, miten asiat liitetään tekstin

muihin osiin ja miten näiden välinen suhde määritellään (Arikka 2022). Olennaista on myös analysoida sitä, mitkä asiat aineistossa jätetään mainitsematta.

“Kehystäminen vaikuttaa painoarvoon, jonka vastaanottajat antavat tietylle ilmiölle, oli heidän näkemyksensä siitä myönteinen tai kielteinen” (Tulonen 2021, 30). Kehystämisessä tärkeää onkin analysoida sitä, miten tärkeäksi eri asioita painotetaan osana aineistoja. Osana sosiaalisen kestävyuden kehystämistä ilmastoulkopoliitiikan aineistoissa voin analysoida sitä, miten naiset ja tytöt on huomioitu sosiaalisten ongelmien kehystämisessä. Lisäksi voin etsiä, millä tavoin intersektionaalinen näkökulma ja risteävät haavoittuvuudet on huomioitu aineistoissa. Kehykset toimivat yksilöiden apuna maailman ja eri tilanteiden hahmottamisessa, sekä ohjaavat toimintaa antaen asioille merkityksiä (Honkonen 2019, 12). Koska asiat saavat merkityksensä vain niiden ollessa osa sosiaalista todellisuutta, ovat kehykset tärkeässä osassa siinä, miten tietoa ymmärretään kokonaisuutena (emt.)

Kehysanalyysia on käytetty laajasti eri tieteenaloilla, niin psykologiassa, kielitieteissä, mediatutkimuksessa kuin politiikantutkimuksessakin (Väänänen 2021, 26). Etenkin mediatutkimuksessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa kehysanalyysissa tarkastellaan kehystämisen menetelmiä ja prosesseja, ja etsitään vastauksia sille, miten merkitykset rakentuvat aineistoissa (emt.). Poliitiikan tutkimuksessa kehysanalyysi pohjaa pitkälti Donald Schönin ja Martin Reinin teorioihin, jotka ovat määritelleet useiden kehysanalyysien pohjalla olevia politiikkakehyksiä. Schön ja Rein (Tulonen 2021) esittävät, että politiikkakehyksen avulla voidaan sekä kehystää ongelmia, joita halutaan ratkaista, että etsiä diskursseja, jotka teksteissä halutaan sivuttaa. Poliitiikkakehykset pyrkivät sekä selittämään toimintaa, että asettamaan toiminnalle tavoitteita. Karvonen (2000, 80) esittää Entmanin (1991, 9) teoriaan pohjautuen, että osana yhteiskunnallisten ilmiöiden selittämistä eri toimijat kilpailevat jatkuvasti siitä, kuka saa oman määritelmänsä vallitsevaksi julkisessa ajattelussa. Osaltaan kansainväliset neuvottelut ja kansainvälinen politiikka rakentuu samanlaiseen kilpailuun siitä, minkä perusteella eri kannat määritellään. Suomella on ilmastoulkopoliitiikassa vaikutus rakentaa globaalia diskurssia jossa tasa-arvonäkökulmat huomioidaan ilmastopoliitiikan neuvottelupöydissä. Vastaavasta Suomella on vaikutus myös siinä, mitä asioita se ei pidä tärkeänä tuoda esille asiakirjoissa, tai neuvottelupöydissä.

Olen valinnut kehysanalyysin menetelmäksi erityisesti sen luonteen, joka pyrkii tunnistamaan yhteiskunnallista keskustelua käyvien osapuolten pyrkimyksiä, vuoksi.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa käsitellyt aihepiirit saavat merkityksiä ainoastaan merkitysten tuottajien näkökulmasta käsin (Moilanen 2022, 25). Näissä tilanteissa voidaan puhua *yhteiskunnallisesta määrittelykamppailusta* (emt.), jossa tavoitteena on voittaa kilpailu siitä, kenen määritelmien avulla keskustelua kehystetään ja miten eri aihepiirejä määritellään. Usein kehysanalyysin avulla mediatutkimuksessa tutkitaan esimerkiksi sitä, miten toimittajat pyrkivät vaikuttamaan uutisointien painotuksiin tai tuomaan julkisuuteen tietynlaisia aiheita tavoittelemastaan näkökulmasta (emt.). Tämänkaltaisen tavoittelu sopii myös julkiseen keskusteluun, ja erityisesti kansainvälisen politiikan kenttään, jossa eri valtiot tai instituutiot pyrkivät määrittelemään paitsi tilanteiden määrittelyä, myös määrittelyn avulla esitettyjä johtopäätöksiä ja niiden korjaamiseen tai vahvistamiseen tähtääviä toimia.

Kielen avulla rakennetaan todellisuutta, joka luo puitteet ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Kehysanalyysin avulla voin selvittää, miten tasa-arvon tavoite ilmenee aineistoissani erityisesti ilmastopoliittisen vaikuttamisen ja linjaamisen kautta. Tämän pohjalta voin tarkastella, mitä tavoitteita näiden ilmentymien ratkaisemiseksi osana päätöksentekoa esitetään. Teoreettisen viitekehysten mukaisesti pyrin etsimään aineistoista myös kulttuurisia ulottuvuuksia, kuten naisten ja luonnon metaforista yhdistämistä. Näiden ulottuvuuksien tunnistaminen on tärkeää, koska kehysanalyysin ja teorioiden avulla voidaan parhaimmillaan tunnistamisen lisäksi myös lisätä tietoutta siitä, miten nämä kulttuuriset konstruktiot vaikuttavat ympäristöhaasteissa ja miten niitä voidaan pyrkiä purkamaan. Ymmärtämällä valtasuhteita ja niiden ilmenemistä osana ilmastonmuutosta tutkimuksen avulla julkiseen keskusteluun voidaan tuoda konkreettisia esimerkkejä siitä, miten oikeudenmukaisuutta ja ekologista kestävyyttä voidaan kehittää samanaikaisesti. Tätä ulottuvuutta nostan esiin ekofeministisen näkökulman kautta johtopäätöksissäni.

Analyysini kannalta tärkeää on huomata, että kehysanalyysi on määrälliseen sisällön erittelemiseen verrattuna lähestymistavaltaan väljä ja korostaa teoreettisen viitekehysten ja tutkijan itsensä tekemien rajausten vaikutusta päätelmissä (Lampi 2017, 44). Väljä lähestymistapa kehysanalyysisessä tutkimuksessa on herättänyt myös kritiikkiä. Kritiikin kohteena on ollut erityisesti se, että analyysin tulokset ovat riippuvaisia tutkijasta ja siitä yhteydestä mitä tutkija kehysanalyysin keinoin haluaa nostaa esille (Moilanen 2022, 25). Tutkielmassaan Moilanen (emt) on nostanut esille, että “-- tämä kritiikkiä saanut piirre kehysanalyysissä on juuri kyseisen metodin rikkaus.” Tutkijoiden positiot nimittäin tukee sitä työtä, että eri aineistoista voidaan nostaa esille useita erilaisia näkökulmia luoden samalla

laajempaa ymmärrystä aineistojen tuottamista sosiaalisista todellisuuksista (emt.). Kehysanalyysin tarkoituksena ei siis ole kehystää koko aineistoa sen moninaisuudessaan, vaan tuoda näkyväksi vain osa ilmiöstä. Tämä havainto tukee analyysimenetelmän valintaa osaksi tutkielmaani, koska tutkismustavoitteeni on etsiä ilmastonmuutoksen ja tasa-arvon yhteyksiä eikä ilmastonmuutoksen tai tasa-arvon kehystämistä itsenäisinä ilmiöinä.

5.2. Kehysanalyysi Robert Entmanin tutkimuksissa

Tutkimuksessa soveltamani kehysanalyysin menetelmä pohjautuu erityisesti Robert Entmanin luomiin määritelmiin. Entmanin (1991, 7 ks. myös Karvonen 2000, 80) määritelmän mukaan kehyksiä voidaan rinnastaa kognitiotieteen “skeeman” ja “skriptin” käsitteisiin. Kehyksillä on siis samanlainen rooli, kuin skeemalla kognitiivisessa psykologiassa, se “ – pitää koossa ja antaa yhtenäisyyttä sekä merkitystä kirjavalle joukolle symboleita” (Entman 1993, 53). Näiden eroiksi Entman mainitsee väitteen siitä, että skeema kuvailee yksittäisen ihmisen kognitioon liittyviä tekijöitä, kun taas kehys keskittyy esittämään sosiaalisesti jaettu ja kulttuurisesti syntyneitä tietorakenteita (emt.) Entmanin skeemateoriaa määrittelee ajatus siitä, että ymmärtäminen on kaksisuuntainen prosessi. Siinä ulkoiset havainnot tarjoavat vihjeitä, joita yhdistetään osaksi laajempaa kokonaisuutta. Tätä laajempaa kokonaisuutta taas pyritään hahmottamaan osana hypoteesia. Kun kehysten avulla saadaan vahvistusta hypoteesille, aletaan uskomaan tiettyyn tilannemääritelmään. (Koskela 2018, 14.)

Entmanin kehysanalyysin lähtökohtana on tulkintakehikkojen luonne ongelmien määrittelijöinä ja niiden takana olevien syiden tunnistamisessa (Nurmi 2021, 100). Poliittisten ongelmien kehykset määrittelevät erityisesti yhteiskunnan ongelmia. Osana tutkielmaani ongelmat keskittyvät siihen, miten ilmastonmuutos aiheuttaa epätasa-arvoa tai miten epätasa-arvoiset rakenteet itsessään voimistavat ilmastonmuutosta ja/tai siitä seuraavia konflikteja. Määrittelemällä ongelma ja niihin vaikuttavat ilmiöt tai toimijat, sekä esittämällä parannuskeinoja voidaan tutkia eri tapahtumien syy-seuraussuhteita (Karvonen 2000, 82).

Merkittävää Entmanin kehysanalyysisissä menetelmissä on myös kulttuurisidonnaisuuksien tunnistaminen. Hänen mukaansa kehystämiseen kuuluu aina tietoisuus lukijasta ja kohderyhmästä, ja kaikkea kehystämistä määrittelee taustalla oleva kulttuuri ja sen historian kautta muovautunut olemus (Nurmi 2021, 115, 117). Kaikkien kulttuurien taustalla toimii vakiintuneita kehyksiä, jotka vaikuttavat myös siihen, mikä on ihmisten ennakko-oletus eri

tilanteista. Sosiaalisessa ympäristössä nämä kehykset vahvistuvat ihmisten käyttäessä niitä paitsi ajatuksina, myös diskursseina sosiaalisen todellisuuden olemuksesta. (emt., 47.) Osana analyysiani on kulttuurisidonnaisesti huomioitava, että Suomi oli yksi maailman ensimmäisistä maista, joka myönsi naisille täydet poliittiset oikeudet. Julistustodellisuuden kautta Suomelle tämän aseman, jossa Suomea esitetään *tasa-arvon edelläkävijänä* tai *mallimaana*, esittäminen on edullista profiilin ylläpitämiseksi.

Robert Entman (1993) on osana kehysanalyyttistä näkemystään jakanut tulkintakehikkojen muodostamisen prosessin neljään osaan. Karvonen (2000, 82) on suomentanut ne seuraavasti:

1. Ongelmien määrittely: osoitetaan mitä seuraamusten syynä oleva toimija tekee, sekä osoitetaan mitä hyötyjä ja kustannuksia tästä on
2. Diagnostisointi: tunnistetaan voimat, jotka luovat ongelman
3. Moraaliset arvostelmat: arvioidaan kausaalisia agenteja ja niiden aikaansaannoksia
4. Parannuskeinot: ehdotetaan parannuskeinoja ongelmiin, oikeutetaan menettelytapoja ja ennustetaan niiden todennäköisiä vaikutuksia

5.2. Lähtökohdat aineiston analyysiin

Koska tutkielmassani aineistoina toimivat eri Suomen valtion toimintaa ohjaavat asiakirjat, ja teoreettinen viitekehykseni kautta pyrin tunnistamaan teksteissä tasa-arvon ja ilmastonmuutoksen aiheuttamia risteäviä ongelmia ja niihin liittyviä toimenpide-ehdotuksia, on huomiota kiinnitettävä myös asioiden politisointiin. Politisoinnin määritelmänä on esitetty aiemman politiikan oikeutuksen kiistämistä ja uuden näkökulman esittämistä (Liukkonen 2010, 33). Jotta ilmastonmuutoksen vaikutuksia tasa-arvoon osataan käsitellä, tulee ne ensin kehystää saaden niille yhteiskunnallista huomiota.

Luonteeltaan toimintaa ohjaavat poliittiset asiakirjat ovat retorisia. Roderick Hart (Liukkonen 2010, 42) on määritellyt retorisuuden pitävän sisällään seuraavia määritteitä. Ensimmäiseksi otetaan kantaa asian luonteeseen, määritelläänkö asia hyvyyden vai pahuuden kautta ja miten asian luonne tai vaihtoehtoinen todellisuus esitetään. Toiseksi pyritään vetoamaan yleisöön ja

sihen, miten yleisö viestin ymmärtää. Kolmas määrite pitää sisällään asian policy-sisällön eli sen, millä tavalla tilanteessa tulisi toimia ja kuuluuko siihen muu ratkaisu, jolla ensimmäisen määritelmän mukainen toivottu luonne saataisiin aikaiseksi. Tiivistettynä retoriikka tarkoittaa argumentointia jonka avulla asiaa yritetään edistää. Olennaista on myös analysoida sitä, yhdistetäänkö eri teemat uhkiin vai mahdollisuuksiin ja minkä ilmiöiden kanssa eri asioita pyritään rinnastamaan (emt.).

Entmanin luoman tulkintakehikon pohjalta pyrin ensin tunnistamaan aineistoista sitä, miten tutkimuskysymyksen kannalta oleelliset kehykset on määritelty ongelmiksi, ja miten aineistossa esitettyjen parannuskeinojen suhde on ongelmien määrittelyyn verrattuna. Aineiston analysoinnissa kysyin aineistolta (tutkimuskysymysteni mukaisesti): 1. Millaisia käsitteitä käytetään kuvaamaan ilmastonmuutoksen ja tasa-arvon edistämisen suhdetta ja 2. millaisia ilmastonmuutokseen ja tasa-arvon edistämiseen liittyviä ratkaisuehdotuksia aineistossa esitetään? Analyysia edeltävässä vaiheessa olen myös luokitellut aineiston neljään eri kategoriaan: ilmastonmuutoksen määrittelyyn, tasa-arvon määrittelyyn, parannuskeinoihin ja toimenpiteisiin (call to action) sekä kontekstiin (mihin yhteiskunnallisiin ongelmiin määritelmät yhdistetään).

6. TULOKSET

Tässä luvussa esitetään neljä kehystä, joiden kautta Suomi edustaa ja edistää tasa-arvoa ilmastoulkopolitiikallaan. Lisäksi kehyksissä olen etsinyt huomioita siitä, minkälaisia toimenpide-ehdotuksia ja ratkaisuja Suomi esittää aineistoissa osana naisten ja tyttöjen huomioimista ilmastoulkopoliittisessa työskentelyssä. Kehyksissä olen myös nostanut esiin huomioita siitä, miten edustetut huomiot tulevat konkreettisesti esiin toimenpide-ehdotuksissa, ja mitä ongelmakohtia ratkaisuisissa havaitaan. Valitut kehykset pohjautuvat sekä teoreettiseen viitekehykseen, että korostuvat aineistoissa osana ilmastoulkopolitiikan tasa-arvon edistämistä.

Ilmastonmuutos ja tasa-arvo tuodaan esiin kaikissa aineistoissa, ja kaikkien aineistojen tavoitteena on ratkaista ilmastonmuutoksen torjumiseen ja siihen sopeutumiseen liittyviä ongelmia samalla edistäen tasa-arvoa. Lähtökohtaisesti aineistot ovat hallituskauden ylittäviä, lukuun ottamatta Marinin hallituskauden tasa-arvo-ohjelmaa. Analyysissa en ole huomionnut hallituksen vaihdon aiheuttamia muutoksia. Aineistoissa tasa-arvoa ja ilmastonmuutosta käsitellään myös laaja-alaisemmin koko yhteiskunnan kautta, lukuun ottamatta Valtiontalouden tarkastusviraston katsausta, joka paneutuu erityisesti naisten ja tyttöjen asemaan ilmastopolitiikan ilmastorahoituksen kautta. Olen huomionnut analyysissa myös lainauksia, joissa ei ole mainittu suoraa yhteyttä ilmastopolitiikan ja tasa-arvon välillä. Näissä lainauksissa ulottuvuuksia on tuotu osaksi mm. kehityspolitiikkaa, ulkopolitiikkaa tai turvallisuuspolitiikkaa.

Analyysissa on huomioitu, että kehykset ovat useissa kohdissa toisensa läpileikkaavia. Kehykset on kuitenkin valikoitu sen mukaan, mitä piirteitä ongelman määrittelyssä ja ratkaisuehdotuksissa aineistoissa korostetaan eniten, ja miten niiden analysointi oli mahdollista teoreettisen viitekehyksen avulla. Erityisesti ristiriitaiset elementit, kuten rakenteellisuuden tunnistaminen ja osallisuuden edistäminen, näkyivät aineistoissa samanaikaisesti. Analyysissa olen myös pyrkinyt tunnistamaan ongelmia, joita aineistoissa ei nostettu esiin. Erityisesti tämä sanomatta jättämisen tunnistaminen korostui ilmastonmuutoksen rakenteellisuuden huomioinnissa.

Kehysanalyysiin on eroteltu kehyksiksi neljä kehystä: ”Risteävien haavoittuvuuksien kehys”, ”Rakenteellisen epätasa-arvon kehys”, ”Osallisuuden kehys” sekä ”Valtavirtaistamisen kehys”. Kehysanalyysin avulla on pystytty huomaamaan, kuinka

Suomen ilmastoulkopolitiikassa ja tasa-arvotyössä näihin rinnastetut ongelmat esiintyvät useamman eri kehyyksen kautta. Analyysi ilmentää, miten tasa-arvon ja ilmastonmuutoksen määrittely ja esittäminen vaikuttavat sen ymmärtämiseen poliittisena ongelmana. Kehykset ilmentävät aineistoissa esitettyjä Suomen valtion kantoja ilmastonmuutoksen ja tasa-arvon risteäväisyyteen liittyvistä haasteista, joihin ilmastoulkopolitiikassa ja tasa-arvopolitiikassa tulisi puuttua.

Kehysten avulla analyysi pyrkii tunnistamaan poliittisen ongelmanmäärittelyn havaintoja, sekä vastaamaan siihen kysymykseen, mihin suuntaan tutkimuksessa ja päätöksenteossa tulisi liikkua. Kehyksissä korostui huomio siitä, että sukupuolinäkökulman huomioiminen osana ilmastoulkopolitiikkaa on verrattain uusi näkökulma, ja kehittämisessä huomiota tulisi kiinnittää erityisesti tiedon tuottamiseen sekä konkreettisten ratkaisuehdotusten normalisointiin osaksi hanketyötä sen suunnitteluvaiheesta raportointiin. Analyysia lukiessa on muistettava, että kehysten tunnistamista on ohjannut aiemmissa tutkimuksissa tehdyt havainnot sekä tutkijan ymmärrys aiheesta. Kehysanalyysissa tutkijan valta tulkitsijana on aina olennainen osa analyysiprosessia, ja aineistoista on mahdollista löytää myös toisenlaisia kehyyksiä eri politiikan ulottuvuuksien kautta niitä tarkastellessa.

6.1. Risteävien haavoittuvuuksien kehys

“Tasa-arvon edistäminen sukupuolten välillä edellyttää intersektionaalista näkökulmaa: sukupuolten lisäksi on kiinnitettävä huomiota myös muun muassa sosioekonomiseen asemaan, ikään ja etniseen taustaan” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 1).

Risteävien haavoittuvuuksien kehyyksessä ongelmaksi määritellään se, miten ihmisten erilaiset taustatekijät vaikuttavat yksilöiden kokemuksiin konfliktien keskellä. “-- konfliktit vaikuttavat usein voimakkaimmin naisiin, tyttöihin ja haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin” (Ulkoministeriö 2023, 12). Intersektionaalinen näkökulma ei toimi kehyyksessä ongelmana, vaan kehyyksessä se korostetaan olevan *tavoite ja toimintatapa*. Risteäviä haavoittuvuuksia pyritään kehystämällä tunnustamaan, ja esittämään, mikä vaikutus niiden huomioimisella tai huomiotta jättämisellä on konfliktitilanteissa (esimerkiksi ilmastonmuutoksen aiheuttamissa konflikteissa). Ongelman diagnosoinnissa risteävät haavoittuvuudet tuodaan esiin sekä ongelmien syntymisen syynä että niitä vahvistavina

tekijöinä. Alueiden, joissa epätasa-arvoa esiintyy vahvasti, kerrotaan olevan sekä alttiimpia konflikteihin että konfliktien myös vahvistuvan epätasa-arvon vahvistuessa. Kehyksessä risteävät haavoittuvuudet kuvataan siis sekä yksilöiden asemaan vaikuttavaksi tekijäksi, että yhteiskunnallista rauhaa ja valmiuskykyä horjuttavaksi tekijäksi.

Kehyksessä korostuu intersektionaalisen näkökulman huomioimisen etu epätasa-arvoa vähentäviä ratkaisuja tehtäessä. Intersektionaalisuus tuodaan esiin kaikissa neljässä aineistoissani. Yllä lainattu osuus Marinin hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta⁷ (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020,1) tuodaan esiin jo ohjelman esipuheessa. Kehyksen mainitseminen jo esipuheessa asettaa näkökulman huomioimisen prioriteetiksi koko ohjelman ja siitä seuraavien valmisteludokumenttien luomista varten.

Ilmastonmuutoksen ohella risteävät haavoittuvuudet näkyvät aineistoissa monisyisiä kriisejä vahvistavina tekijöinä. Ilmastonmuutoksen ja risteävien haavoittuvuuksien välinen suhde tunnistetaan kehyksessä rinnastamalla ilmiöt sekä toisiinsa että myös aikaisemmin kuvattuihin muihin kriiseihin. Olennaista kehyksen yhdistämisessä ilmastonmuutoksen lisäksi myös muiden kriisien juurisyihin on se, että risteävät haavoittuvuudet tunnustetaan liittyvän yksilöiden yhteiskunnallisen asemoitumisen lisäksi myös niin yhteiskunnallisten rakenteiden muodostumiseen kuin rakenteiden mahdollistamasta päätöksenteosta seuraavaan vakauteenkin. Seuraavat lauseet kuvaavat risteävien haavoittuvuuksien kehysten suhdetta ilmastonmuutoksen voimistamiin monisyisiin kriiseihin:

“Viime aikoina on vahvistunut näkemys monisyisistä kriiseistä –, joissa jatkuvassa muutostilassa olevat kriisit (esimerkiksi sodat, planetaarinen kolmoiskriisi eli ilmastonmuutos, luontokato ja saastuminen, ja ruokakriisit) vaikuttavat toisiinsa, ja tuloksena on enemmän kuin niiden summa” (Ulkoministeriö 2023, 12).

“Ilmastonmuutos, luontokato ja ympäristön tilan heikkeneminen ovat aikamme suurimpia turvallisuushaasteita. Ne lisäävät konfliktiherkkyttä epäsuorasti, esimerkiksi kiihdyttämällä köyhyyttä ja muuttoliikettä sekä vaikuttamalla konfliktien juurisyihin, kuten luonnonvarojen saatavuuteen. lisääntynyt kilpailu resursseista ja kehityksen epätasaisuus haastavat yhteiskuntien vakautta ja kantokykyä eli resilienssiä. Maailman hauraimmat maat, joista

⁷ Käytän jatkossa Marinin hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta nimitystä “tasa-arvo-ohjelma” tekstin sujuvoittamiseksi.

monissa on epävakaata turvallisuustilanne, kärsivät ilmastonmuutoksesta suhteettomasti eniten. Samalla ilmastonmuutoksen vaikutukset ovat usein sukupuolistuneita ja heikentävät entisestään naisten, tyttöjen ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden turvallisuutta ja asemaa” (Ulkoministeriö 2023, 13).

“Rauhanvälityksessä Suomi korostaa inklusiivisuutta, joka on entistä tärkeämpi tavoite ja toimintatapa, jotta pystytään huomioimaan riittävän laajalti ilmastonmuutoksen ja ympäristön tilan heikentymisen vaikutukset konfliktien synnyssä ja kehittymisessä sekä rauhanprosesseissa” (Ulkoministeriö 2021, 3).

Valtiontalouden tarkastusviraston katsauksessa (2021, 2) kirjoitetaan, että “Ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutumistoimet vaikuttavat yksilöihin ja yhteiskunnan rakenteisiin”. Kehys esiintyy myös ilmastoulkopolitiikan toimintaohjelmassa (Ulkoministeriö 2021, 9), jossa kirjoitetaan, että “Myös ilmastotoimilla voi olla ihmisoikeusvaikutuksia”. Kehyksessä korostuu huomio siitä, että sukupuolten ja risteävien haavoittuvuuksien välillä olevat kokemuserot ilmastonmuutoksen osalta eivät johdu itse ilmastonmuutoksesta, vaan sen torjumiseen ja siihen sopeutumiseen tähtäävien toimien vaikutuksesta. Ratkaisuehdotus, ja Suomen asemoituminen osaamisella, muotoutuu kehyksessä seuraavien lainausten kuvaamasti:

“Suomella on paljon kokemusta esimerkiksi rajat ylittävien vesivarojen hallinnoinnista. Näitä kokemuksia voidaan hyödyntää nykyistäkin paremmin konfliktinehkäisyn näkökulmasta, sillä luonnonvarojen hyötyjen oikeudenmukaisemman jakautumisen varmistamisella voidaan tehokkaasti ehkäistä konflikteja” (Ulkoministeriö 2021, 2).

“Koulutetaan ja lisätään virkhenkilöiden asiantuntemusta ihmisoikeuksien ja ilmastonmuutoksen kytköksistä, jotta ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa osataan soveltaa” (Ulkoministeriö 2021, 10).

Tasa-arvo-ohjelmassa 2020–2023 (Sosiaali- ja terveysministeriö 3) määritellään intersektionaalisuus tarkastelutapana, jossa ”monien tekijöiden, sukupuolen ohella, esimerkiksi sosioekonomisen taustan, asuinpaikan, alkuperän, perhetaustan, koulutuksen, iän, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun

katsotaan vaikuttavan samanaikaisesti yksilön asemoitumiseen yhteiskunnassa. Intersektionaalisuus on keino tarkastella yhteiskunnassa vallitsevia päällekkäisiä ja läpileikkaavia syrjiviä mekanismeja.” Kehyksessä intersektionaalisen tarkastelutavan avulla pyritään tuomaan esille eri ominaisuudet, jotka vaikuttavat epätasa-arvoiseen asemaan osana ongelman määrittelyä.

Ilmiön määrittelemisessä toistuvat myös ilmaisut “haavoittumassa asemassa olevat ihmisryhmät”, “marginalisoituneet yhteisöt”, “vähemmistöt”, “jo valmiiksi marginaalissa elävät henkilöt”. Kehystä kuvataan siis erilaisilla termeillä, ja kaikissa muissa aineistoissa paitsi valtionalouden tarkastusviraston katsauksessa ilmiöön sisältyviä ihmisryhmiä on kuvattu myös tarkemmin. Eri ryhmistä aineistoissa korostuvat erityisesti naisten, vammaisten henkilöiden ja nuorten oikeudet ja tarpeet toimenpiteiden suunnittelussa. Ilmastoulkopolitiikan toimintaohjelmassa (2021, 3) ilmiötä kuvataan sanomalla, että “--Suomi korostaa inklusiivisuutta”. Käsitteen väljillä ilmaisuilla kehys siirtää vastuuta niin lukijalle, mutta myös strategioiden konkreettisia toimenpide-ehdotuksia valmisteleville virkahenkilöille sekä muille toimijoille, jotka valmistelevat toimenpide-ehdotuksia. Väljät ilmaisut mahdollistavat eri yhteiskunnallisten asemien kuulumisen huomion piiriin, koska aineistoissa niitä ei ole tarkasti rajattu, mutta samalla vaikeuttaa sarron monisyisten alkutekijöiden ja erojen risteämien ja yhteisvaikutusten huomiointia tapauksissa, joissa haavoittuvuuden piiriin kuuluvia ryhmiä ei ole tarkasti eritelty. Ryhmien erittelyn puute siirtää vastuuta strategioilta suorittavaa työtä tekeville toimijoille toimenpiteiden valmistelu- ja toteutusvaiheissa.

“Monet tasa-arvo-ohjelman toimenpiteet pohjautuvat väestötason tutkimus- ja rekisteritietoon, joka on eritelty juridisen sukupuolen mukaisesti. Naisten ja miesten asemaa kuvaavat tilastot ja tutkimukset osoittavat keskeisiä tasa-arvon haasteita, mutta eivät kuvaa sukupuolten tasa-arvoa laajasti. Sukupuolten moninaisuuden lisäksi tasa-arvo-ohjelman lähtökohtana on perheiden monimuotoisuus. Kuitenkin myös perheitä kuvaava tutkimusdata on useimmiten kahden heteroseksuaalisen vanhemman ja lasten muodostaman perhemallin tilanteita kuvaavaa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 3).

Ongelman diagnosoinnissa tuodaan esille, etteivät nykyiset toimenpiteet tai niiden tarkastelu huomioi riittävästi risteäviä haavoittuvuuksia. Parannuskeinojen etsimisen osalta tasa-arvo-ohjelmassa todetaan yllä esitetyn mukaan, etteivät nykyiset tutkimus- ja

rekisteritiedot kuvaa tasa-arvoa tarpeeksi laajasti. Esteinä tälle ovat puutteellinen rekisteritieto niiden ihmisten osalta, jotka eivät suoraan sulaudu yhteiskunnallisen normin asettamiin viitekehyksiin. Risteävien haavoittuvuuksien huomioimiseksi tulisi tietoa olla tuotettu laajasti eri ihmisryhmistä, jotta päätöksenteossa tiedon tuottamat huomiot näiden ryhmien erityistarpeista osattaisiin, tai päätettäisiin, huomioida. Tiedon ollessa vajaata, voivat toimenpiteet ja niiden tarkkailu päätyä perustumaan puutteellisiin tietoihin voi niiden suunnittelusta ja valvonnasta jäädä huomioimatta moninaisuutta korostavat mittarit.

Kehyksessä korostuu tiedon puuttuminen ratkaisuehdotuksia muodostaessa. Kehyksessä nostetaan esille ratkaisuehdotuksia, mutta tunnistetaan, että intersektionaalisuuteen perustuva tarkastelutapa toimii teoriana, mutta ei välttämättä toiminnan tasolla eri mittareiden ollessa riittämättömiä tutkimaan haavoittuvuuksien risteäväisyyttä. Toisaalta aineistoista löytyy intersektionaalisen tarkastelutavan kautta myös itsekritiikkiä. Naiset, rauha ja turvallisuus toimintaohjelmassa todetaan, että ”Naiset, rauha ja turvallisuus -agendan on kritisoitu vahvistavan kaksijakoista sukupuolikuvaa. Yksinkertaistavaa sukupuolikuvaa voi vahvistaa esimerkiksi retoriikka, jossa naiset nähdään erityisesti rauhantekijöinä tai uhreina, ja miehet väkivaltaisina pahantekijöinä. Tällaisen ajattelun seurauksena henkilöt, jotka eivät mahdu annettuihin kategorioihin – esimerkiksi seksuaalista väkivaltaa kokevat pojat, miehet ja muunsukupuoliset, tai tyttö- ja naissotilaat – jäävät helposti huomiotta.” (Ulkoministeriö 2023, 26.)

Tasa-arvo-ohjelmassa esitetään, että toimenpiteet pohjautuvat usein väestötason tutkimus- tai rekisteritietoihin, joka eritellään juridisen sukupuolen mukaisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 3) Toimenpiteiden ja niiden tarkkailun perustuessa puutteellisiin tietoihin jää niiden suunnittelusta ja valvonnasta puuttumaan moninaisuutta huomioivat mittarit esimerkiksi sukupuoli-identiteetin ollessa eri kuin juridinen sukupuoli. Tasa-arvo-ohjelmassa kuitenkin tuodaan esille huomio siitä, että sukupuoli-identiteetti on yksilöllinen eikä välttämättä vastaa henkilölle syntyessä määriteltyä sukupuolta. Ratkaisuissa korostetaan esimerkiksi kolmannen sukupuolikategorian käyttöönottoa, joka mahdollistaisi sukupuolen moninaisuuden paremman huomioimisen rekisteriaineistossa (emt., 19.)

“Suomi kiinnittää erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden ja vähemmistöjen oikeuksien toteutumiseen ja osallisuuteen

kehityspolitiikan valmistelussa. Toteutuksessa hyödynnetään näiden ryhmien omaa asiantuntijuutta” (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2020, 28).

“Suomi tukee rauhanvälityksessä moniraitaista lähestymistapaa, joka lisää inklusiivisuutta ja paikallista, kansallista ja alueellista omistajuutta. Rakentamalla yhteyksiä ylätasoon poliittisen prosessin sekä yhteisö- ja paikallistasolla tehtävän työn välille saadaan kattavampi kuva eri väestöosien näkemyksistä, konfliktin juurisyistä sekä sitä edistävästä ja laukaisevista tekijöistä. Tämä puolestaan mahdollistaa eri väestöryhmien tarpeisiin ja näkemyksiin paremmin vastaavien ja siten kestävämpien ratkaisujen löytämisen” (Ulkoministeriö 2023, 44).

Tiedon puuttumisen korjaamiseksi tasa-arvo-ohjelma esittää osallisuuden vahvistamista asiantuntijuuden hyödyntämisen kautta. Koska tasa-arvo-ohjelma on luonteeltaan strategiapaperi ja siinä “-- ei keskitytä tavoitteiden ja mittareiden asettamiseen”, jää konkreettiset ehdotukset ja niiden taustalla olevat syyt lukijalle arvoitukseksi. Naiset, rauha ja turvallisuus toimintaohjelmassa moninaisuuden huomioiminen nähdään ratkaisuna ongelmaan niin alueellisella, paikallisella kuin kansallisella tasolla. Asiantuntijuuden sijaan korostus haavoittuvuuksia risteäväisyyksiä tunnistavan tiedon puutteen korjaamisessa on huomioida sitä tuottavien ihmisten ja ryhmien osallisuutta monilla eri tasoilla. Yhteyksien rakentaminen nähdään mahdollistavan väestöryhmien tarpeiden paremman tunnistamisen, ja tämän tiedon yleistymisen myös toimenpiteitä suunniteltaessa.

“Moninaisuus viittaa toimintaohjelmassa siihen, että naiset ja tytöt eivät ole heterogeeninen ryhmä, vaan naisilla on erilaisia taustoja ja tarpeita, jotka huomioidaan. – Keskeistä on, että toiminta tukee moninaisia taustoja ja identiteettejä omaavien naisten osallistumista ja voimaantumista” (Ulkoministeriö 2023, 25).

Naiset, rauha ja turvallisuus toimintaohjelma myös tunnistaa sen, etteivät yksilöt voi aina puhua koko edustamansa ryhmän puolesta. Vaikka ihminen yhteiskunnallisten rakenteiden vuoksi onkin aina tiukasti kytköksissä tiettyihin ominaisuuksiinsa, kuten naiseuteen. “Toiminnassa on huomioitava myös, että naiset eivät ole aina rauhantekijöitä” (Ulkoministeriö 2023, 44), kirjataan Naiset, rauha ja turvallisuus toimintaohjelmassa. Vaikka

kirjaus itsestään ei liity ilmastopoliittiseen rajaukseeni, kehystää se taustalla olevan huomion siitä, ettei yksilön naiseuden kokemus automaattisesti korreloi yksilön edustamien arvojen tai hänen tekojensa kanssa.

“Moninaisuus tuo mukanaan myös mahdollisuuksia. Esimerkiksi alkuperäiskansojen naisilla on usein arvokasta kokemusta konfliktinratkaisusta ja nuorten naisten osallistaminen puolestaan edistää samalla Nuoret, rauha ja turvallisuus -agendan toimeenpanoa. Haavoittuvimmassa asemassa olevilla naisilla on usein erityistarpeita ja kokemuksia, jotka jäävät helposti syrjään” (Naiset, rauha ja turvallisuus 2023, 44).

“Alkuperäiskansojen perinteinen tieto on olennaisen tärkeä ottaa huomioon ilmastoratkaisuja etsittäessä. Alkuperäiskansat asuttavat herkkiä ekosysteemejä mm. arktisella alueella, ja ilmastonmuutos vaikuttaa niihin voimakkaasti. Samalla näillä kansoilla on ympäristön tilasta ja muutoksista sekä niihin sopeutumisesta sellaista perinteistä tietoa, joka voi täydentää tieteellistä tietoa” (Ulkoministeriö 2021, 9).

Vaikka yksilöt ovat aina erilaisia, on tietyillä ryhmillä monesti hallussaan tietoa, joka voi auttaa sekä ilmastonmuutoksen torjunnassa että epätasa-arvon ehkäisemisessä. Tiettyjä ryhmiä edustavat yksilöt monesti jakavat myös yhteiskunnalliset kamppailut ja kokemukset epätasa-arvosta ja syrjinnästä, sekä mahdollisuuksien rajoittuneisuudesta. Toisaalta jälkimmäisessä lainauksessa näkyy dualistinen ajattelu perinnetiedon ja tutkitun tiedon vastakkainasettelusta. Alkuperäiskansojen perinnetieto rinnastetaan siinä tieteellistä tietoa täydentäväksi, ja kirjauksesta voi myös jäädä kuva, jossa alkuperäiskansojen perinnetietoa ei rinnasteta yhtä tärkeäksi tai varteenotettavaksi akateemiseen tutkimustietoon nähden.

Kehyksessä risteävien haavoittuvuuksien mukaisia epätasa-arvoa aiheuttavia piirteitä pyritään ratkaisemaan erityisesti suunnitteluvaiheen tasa-arvoanalyysien ja toimintasuunnitelmien, joissa tasa-arvon edistäminen huomioidaan, avulla. Kehyksessä korostuu myös toimintasuunnitelmien seuraaminen hankkeen koko ajalta, raportointi, riittävä osaaminen sekä suunnitelmien tueksi että suunnitelmien toteuttamiseksi, sekä eri indikaattorit jotka huomioivat risteäviä haavoittuvuuksia ja erityisesti naisten ja tyttöjen erityistarpeita. Seuraavat lainaukset kuvaavat ratkaisuehdotuksia, sekä niiden taustalla olevia ongelmia:

“Ilmastorahoitushankkeet vaikuttavat yleisesti ottaen myönteisesti naisten ja tyttöjen asemaan kohdemaissa, mutta vaikutukset ja niistä saatavilla oleva tieto vaihtelevat suuresti” (Valtiotalouden tarkastusvirasto 2021, 2).

“Ilmastorahoituksen tasa-arvovaikutukset on mahdollista todentaa vain, jos niitä arvioidaan ja seurataan järjestelmällisesti hankkeiden eri vaiheissa. – kahdenvälisen ilmastorahoitushankkeiden tasa-arvovaikutuksia on seurattu ja raportoitu sekä laadullisesti että määrällisesti naisten asemaa kuvaavin indikaattorein. Naisten aseman on todettu pääsääntöisesti vahvistuneen, toisinaan tavoiteltua hitaammin” (Valtiotalouden tarkastusvirasto 2021, 2).

Suomi edustaa kehyksessä intersektionaalisen näkökulman vahvasti huomioivaa toimijaa (esimerkiksi “Suomi kiinnittää erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden ja vähemmistöjen oikeuksien toteutumiseen ja osallisuuteen –” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 28). Kehyksessä toistuvat termit “erityistä huomiota” ja “Suomi korostaa”. Ongelman diagnosointi syntyy huomiosta siitä, että risteävien haavoittuvuuksien huomioiminen “lisäävät toimien tehokkuutta, tuloksellisuutta ja kestävyyttä” (Ulkoministeriö 2021, 9). Kehyksessä yhdistyvät läpileikkaavasti niin ilmastopolitiikan kuin tasa-arvopolitiikan tavoitteet, ja ymmärrys niiden yhteneväisistä suhteista eri toimenpiteiden suunnittelun onnistumisessa. Tasa-arvoa ei voida edistää ilman ilmastotoimia, eikä ilmastotoimet voi toteutua kestävästi ilman tasa-arvonäkökulman huomioimista. Kehys siis asemoi nämä kaksi ulottuvuutta ilmiöksi, jossa ulottuvuuksien samanaikainen ja -paikkainen huomioiminen vaikuttavat merkittävästi ratkaisuehdotuksien toimivuuteen.

Kehyksessä tuodaan kuitenkin toistuvasti esiin ratkaisuehdotusten suhde sekä puutteelliseen osaamiseen ja osaamisen taustalla olevaan tietoon, dataan ja tutkimukseen, sekä näkökulman huomioimisen vaikeus lineaarisesti toimenpiteiden joka tasolla suunnittelusta raportointivaiheeseen.

6.2. Rakenteellisen epätasa-arvon kehys

“Toimintaohjelman lähestymistapa on sukupuolirakenteita uudistava. Tällä tarkoitetaan puuttumista sukupuolten epätasa-arvon taustatekijöihin, joita ovat esimerkiksi syrjivät rakenteet, sosiaaliset normit ja sukupuolistereotyytiat” (Ulkoministeriö 2023, 24).

Rakenteellisen epätasa-arvon kehyksessä ongelma esitetään pohjautuvan yhteiskunnallisiin rakenteisiin, jotka ovat aiheuttaneet ja tukevat epätasa-arvoa yhteiskunnallisella tasolla. Kehyksessä ongelmaksi diagnosoidaan sekä naisten jo valmiiksi heikompi yhteiskunnallinen asema että konfliktien vaikutukset tasa-arvon edistymiseen. Rakenteet tunnustetaan sekä aiheuttavan epätasa-arvoa, mutta myös hidastavan tai estävän tasa-arvoa edistäviä yhteiskunnallisia uudistuksia. Rakenteellisen epätasa-arvon kehyksessä olennaista on osana kehysanalyysia tuoda esiin myös se, mitkä teemat aineistoissa eivät nouse esille.

Rakenteellisuuden kehyksessä ongelman diagnosointi perustuu epätasa-arvoa aiheuttaviin yhteiskunnallisiin rakenteisiin, joissa yksi sukupuoli tunnustetaan olevan etuoikeutetussa asemassa suhteessa toiseen. Ongelma voimistuu epätasa-arvoisista päätöksistä, oikeuksista ja mahdollisuuksista. Ongelman ratkaisuksi kehyksessä osoitetaan monia eri toimia, seuraava lainaus kuvaa tiivistetysti ratkaisuehdotuksia:

“Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista on vahvistettava ja sukupuolten tasa-arvoa edistettävä mm. kouluttamalla, tietoisuutta lisäämällä, korostamalla paikallisten naisjärjestöjen ja naisten oikeuksia edistävien järjestöjen roolia, tukemalla naisten vahvempaa osallistumista rauhaa ja turvallisuutta käsitteleviin keskusteluihin ja päätöksentekoon sekä uudistamalla syrjivää lainsäädäntöä. Miesten ja poikien osallistuminen ja rooli on keskeinen toimintaohjelman tavoitteiden toteuttamisessa ja sukupuolirakenteiden uudistamisessa” (Ulkoministeriö 2023, 24).

Kehyksessä sukupuolittuneiden rakenteiden tunnustetaan vaikuttavan naisten osallistumismahdollisuuksiin kaventavasti (Ulkoministeriö 2023, 29). Erityisesti kehyksessä ongelman diagnosoinnissa korostuvat naisten kohtaama fyysisen ja seksuaalisen väkivallan uhka ja sosiaaliset ja kulttuuriset normit erityisesti kotitalouksissa (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, 6). Näillä kulttuurisilla ja sosiaalisilla normeilla viitataan naisten asemaan kotitalouksissa, jossa esimerkiksi naisille määrättyt tehtävät kuten veden- ja polttopuidenhaku rajoittavat naisten käytettävissä olevaa aikaa osallistua mm. koulutukseen tai työelämään. Kehyksessä korostuu myös huomio ilmasto- ja tasa-arvopolitiikan yhteydestä toisiinsa vaikuttavina poliittisina ulottuvuuksina. Rakenteellinen epätasa-arvo asemoidaan vähentävän naisten osallistumista ilmastohankkeisiin, joka taas vaikuttaa hankkeiden menestykseen:

“Naisten osallistuminen tuo lisää voimavaroja puiden kasvatukseen, mutta fyysisen ja seksuaalisen väkivallan uhka rajoittaa kuitenkin naisten mahdollisuuksia osallistua viralliseen talouteen, metsätalous mukaan lukien. Muun muassa Intiasta ja Nepalista löytyy esimerkkejä siitä, että naisten osallistuminen luonnonvarojen, kuten metsien, hoitoon ja hallinnointiin johtaa niiden parempaan säilymiseen ja uusiutumiseen, millä puolestaan on positiivisia ilmastovaikutuksia” (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, 6).

Samoin kuin luvussa 6.1. myös rakenteellisen epätasa-arvon kehyksessä toistuvat elementit rakenteiden vaikutuksesta niin yksilöihin kuin yhteiskuntaan. Rakenteelliset vaikutukset asemoidaan molemmansuuntaisiksi, joka tarkoittaa sitä, että ilmastonmuutos ilmiönä vaikuttaa rakenteiden epätasa-arvoisuutta lisääviin elementteihin, mutta myös ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutumistoimet vaikuttavat yksilöihin ja yhteiskunnan rakenteisiin (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, 2). Valtiontalouden tarkastusviraston katsauksessa (2021, 4) on osana Nepalin vesivoimahanketta tavoitteeksi kirjattu sukupuolten tasa-arvon toimintasuunnitelman valmisteleminen, jonka tarkoituksena on “edistää naisten osallistumista hankkeessa, ja varmistaa, ettei hanke vahingoita naisia tai heikennä heidän asemaansa”. Ratkaisuehdotusten valmistelussa kehys määrittelee edellytykset sille, että sukupuolten tasa-arvon toimintasuunnitelmien tulee paitsi pyrkiä lisäämään tasa-arvoa, myös varmistaa, etteivät yksittäiset ilmastohankkeet vähennä tai heikennä naisten asemaa. Määrittely tunnistaa, ettei ilmastohankkeet automaattisesti paranna tasa-arvoa, vaan voivat ilman sukupuolten tasa-arvon huomioimista pahimmillaan myös vahvistaa epätasa-arvoa.

“Päätäjien on tärkeää ymmärtää sukupuolten epätasa-arvoa luovia ja ylläpitäviä rakenteita. Tämä auttaa kohdistamaan ja toteuttamaan kehitysyhteistyöhankkeita, kuten ilmastorahoitusta, niin että ne edistävät tasa-arvoa. Ilman naisten osallistumismahdollisuuksia ilmastotoimien vaikuttavuus vaarantuu ja ne voivat jopa vahvistaa olemassa olevia epätasa-arvoa tukevia rakenteita” (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, 2).

“Tutkimusten valossa sukupuolten epätasa-arvo ja sukupuolistunut väkivalta ovat merkittäviä tekijöitä, kun arvioidaan maan alttiutta liukua aseelliseen konfliktiin” (Ulkoministeriö 2023, 12).

Rakenteellisen epätasa-arvon kehyksessä rakenteellisuus perustellaan sekä ongelman esiintymisen aiheuttajana, että ratkaisuehdotuksien onnistumisen ehtona. Tasa-arvo-ohjelmassa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 28) todetaan, että “Kestävää rauhaa ei voi rakentaa epätasa-arvoisuutta ylläpitäville rakenteille”. Esimerkin kautta kehyksessä muutosten onnistuvuutta ja toimivuutta määritellään suhteessa rakenteiden uudistamiseen. Ensin tulee tunnistaa epätasa-arvoa ylläpitäviä ja aiheuttavia rakenteita ja purkaa niitä, tai vaihtoehtoisesti jo hankkeiden suunnitteluvaiheessa huomioida rakenteellisen epätasa-arvon vaikutukset ja pyrkiä välttämään niitä tavoitteiden toimeenpanossa. Kehyksessä epätasa-arvoa aiheuttaviksi rakenteisiin esitetään kuuluvan mm. pääoman ja taloudellisten resurssien jakautuminen. Kulttuuristen ja sosiaalisten mallien vuoksi naisten asema esimerkiksi maan tai muun omaisuuden haltijana on heikompi, ja rakenteet vahvistavat globaalisti sukupuolittunutta köyhyyttä. Kuten aikaisemmin johdannossa totesin, epätasa-arvoisten köyhyyttä aiheuttavien rakenteiden vuoksi ilmastonmuutoksen on myös tutkittu lisäävän köyhyyttä erityisesti naisten ja tyttöjen kohdalla.

“Pääoman ja taloudellisten resurssien epätasainen jakautuminen naisten ja miesten välillä johtaa siihen, että erityisesti kehittyvien maiden naisilla on miehiä heikommat mahdollisuudet varautua ja sopeutua ilmastonmuutokseen” (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, 1).

Kehyksessä luodaan myös narratiivia siitä, miten ilmastonmuutoksen aiheuttamat konfliktit sekä eri valtioiden yhteiskunnallinen tilanne vaarantavat tasa-arvopolitiikan edistymistä, ja aiheuttavat jopa takapakkia jo edistyneiden tavoitteiden osalta. Naiset, rauha ja turvallisuus toimintaohjelmassa nostetaan tästä esimerkiksi mm. Afganistanin tilanne Talibanin noustua valtaan syksyllä 2021. Valtaan nousun myötä maassa purettiin kansainvälisen yhteisön tuella aikaansaatuja lakeja ja instituutioita jotka valvoivat ja lisäsivät sukupuolten tasa-arvoa naisten ja tyttöjen oikeuksien edistämiseksi. Institutionaalisilla muutoksilla naisten asema heikentyi voimakkaasti, sekä heidän oikeuksia ja toimintatilaa kavennettiin lähes olemattomiin. (Ulkoministeriö 2023, 15). Vaikka kyseessä ei ole ilmastonmuutokseen verrattavissa oleva kriisi, osoittaa valtioiden konfliktiherkkyys ja epätasa-arvoa vastustavien valtaannousu esimerkissä sen, miten nopeasti jo aikaan saadut rakenteet voidaan romuttaa. Seuraavat lainaukset kuvaavat eri ilmiöiden suhdetta tasa-arvon heikentymiseen ja siihen kohdistuviin uhkiin:

“--naisten oikeudet ja tasa-arvakysymykset kohtaavat globaalisti ennennäkemätöntä vastustusta konservatiivisten maiden ja toimijoiden taholta” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 26).

“Ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltiota haastetaan aiempaa enemmän autoritääristen tai siihen taipuvaisten maiden toimesta. Tätä tapahtuu myös kehittyvissä maissa, vaikka demokratia onkin viime vuosikymmeninä monissa maailman osissa vahvistunut. Kansainväliset jakolinjat ovat syventyneet viime vuosina erityisesti naisten ja tyttöjen sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia koskevissa kysymyksissä. Naisten sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien edistämistä vastustava anti-gender -liikehdintä on yhä järjestäytyneempää, aloitteellisempaa ja runsaammin rahoitettua. Kyse ei ole vain vastareaktiosta, vaan pyrkimyksestä muuttaa sukupuolten tasa-arvon sekä yhdenvertaisuuden perustana olevaa sopimusjärjestelmää” (Ulkoministeriö 2023, 11).

Yllä olevissa lainauksissa tasa-arvon vastustajien rooli nähdään yhteiskunnallisia rakenteita horjuttavana toimijuutena, jossa tasa-arvon vastustamista kannattava liikehdintä on pyrkinyt järjestäytymään sekä rahoittamaan toimintaa. Aineistoissa toistuu läpi kaikkien kehysten huoli resurssien riittävydestä tasa-arvoa edistävien ja ilmastonmuutosta torjuvien toimien toteuttamiseksi. Samalla toteutus taistelee niin poliittisesta kuin taloudellisesta vallasta naisten ja tyttöjen sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia vastustavien toimijoiden kanssa. Ilmastonmuutoksen aiheuttamat haittailmiöt, kuten luonnonkatastrofit, vaikuttavat merkittävästi alueiden taloudelliseen resilienssiin. Samalla luonnonkatastrofien kaltaisia ilmiöitä voidaan hyödyntää tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä vastustaessa perustellen taloudellisen pääoman riittämättömyyttä vastaamaan useaan ongelmaan samanaikaisesti. Budjettivallan lisäksi ongelma korostuu myös tasa-arvon ja ilmastonmuutoksen tunnustamisessa ongelmina. Tasa-arvoa vastustava liikehdintä voi pyrkiä esimerkiksi vähättelemään epätasa-arvoa yhteiskunnallisena ongelmana, ja oikeuttaa sitä, miksi eri ihmisryhmien oikeuksia ei tulisi pitää samanarvoisina. Tavoitteiden ja ongelmien kehysten vaihdellessa valtakunnallisesti, kehystää Suomi aineistoissa oman roolinsa merkitystä kansainvälisessä politiikassa aktiiviseksi toimijaksi, joka tunnistaa kansainvälistä sopimusjärjestelmää muuttamaan pyrkivien ryhmien tavoitteita. Roolissa korostuu myös

huomio siitä, että jo saavutetut tavoitteet voivat joskus olla vaarassa, jos niiden toteutumista ei valvota aktiivisesti:

“Ilman aktiivista tasa-arvon edistämistä on vaarana, että kehityssuunta kääntyy” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 1).

Kehyksessä ilmastonmuutosta ei ole tuotu esiin rakenteellisena ongelmana, ja aineistoissa ei ole (samalla tavalla kuin tasa-arvoa) avattu ilmastonmuutoksen aiheutumisen takana olevia syitä. Aineistot eivät myöskään pyri selittämään miksi ilmastonmuutos ihmisen toiminnan aiheuttamana ilmiönä on tapahtunut, vaan kehyksessä ilmastonmuutos on ikään kuin jo hyväksytty olemassa olevaksi ilmiöksi ja ongelmaksi, jota tulee torjua ja johon tulee sopeutua. Ilmastonmuutos rinnastetaan aineistoissa muihin kriiseihin, tällaisia ovat esimerkiksi “ihmisen aiheuttama ympäristön tilan heikentyminen” (Ulkoministeriö 2021, 2). Ihmisen vaikutus ilmastonmuutokseen ja planetaariseen kriisiin tunnistetaan, mutta heijastevaikutusten tunnistamisen ohella syitä ilmastonmuutokselle ei eritellä. Kuten teoreettisessa viitekehyksessä esitin, voidaan yhteiskunnallisten valtarakenteiden vaikutus kestäväyyteen huomioida vain tunnistamalla ihmisen ja ympäristön suhdetta historialliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen kontekstiin peilaten. Kehyksessä tämä suhde jää huomioimatta vaikeuttaen kulttuuri- ja rakennesidonnaisten ratkaisuehdotusten tekemistä ilmastoulkopolitiikan toimintakentällä.

Ilmastoulkopolitiikan toimintaohjelmassa (Ulkoministeriö 2021, 8) luontosuhde nostetaan esiin yhdeksi Suomen maakuvatyön kolmesta strategisesta painopisteestä. Kehyksessä korostuu Suomen pyrkimys rakentaa kansainvälisellä toimintakentällä narratiiveja, jotka korostavat Suomen ilmastotoimijuutta ja suomalaista luontosuhdetta. Myös kiertotalous esitetään keskeiseksi osaksi Suomen ilmastonarratiivia, ja ilmastoulkopolitiikan toimintaohjelmassa kiertotalous asemoidaan perustuvan *kokonaisvaltaiseen kestävyysajatteluun*. Kokonaisvaltainen kestävyysajattelu pohjautuu lähestymistapaan, jossa ilmastonmuutosta tarkastellaan kokonaisuutena ja kompleksisena ilmiönä, jonka vaikutukset näkyvät laaja-alaisesti yhteiskunnan jokaisella sektorilla. Kokonaisvaltainen kestävyysajattelu voidaan nähdä myös yhteiskuntaa rakenteellisesti uudistavana toimintatapana sen haastaessa sekä yksilöiden että instituutioiden ajatus- ja toimintamalleja. Kehys asemoidaan julkisuuskuvaan pohjautuvaksi ilmiöksi, jossa pyritään myymään ajatuksia ja mielikuvia Suomesta. Väitän, että “Suomi ilmastotoimijana” -julkisuuskuvan rakentamisella pyritään vahvistamaan Suomen arvovaltaa niin osana kansainvälisiä

neuvotteluita, kuin myös parantamaan Suomen kaupallisia asemia osana globaaleja ilmastohankkeita. Aikaisemman kappaleen mukaisesti kehys ei kuitenkaan tarjoa ongelmalle diagnosointia sen osalta, mitkä tekijät rakenteellisesti voimistavat ilmastonmuutosta, ja miten ratkaisuehdotukset voisivat näihin vastata.

Kehyksessä korostuu yllä olevien perusteiden mukaisesti siis systemaattisesti ilmastonmuutoksen aiheuttaneiden rakenteiden huomioiminen. Näiden puuttuminen keskustelusta on huolestuttavaa myös sen vuoksi, että yhteiskunnallisen muutoksen laajuus ilmastonmuutosta torjuessa ja siihen sopeutuessa on huomattava. Ilmastonmuutoksen torjuminen ei tarkoita pelkästään päästövähennyksiä, vaan toimenpiteiden tulee huomioida koko yhteiskuntaa uudistava prosessi, jossa ihmisille voidaan tarjota visiota tulevaisuudesta ja osallistaa heitä yhteiskunnan rakentamiseen. Koko yhteiskunnan osallistaminen, ja haavoittuvuuksien tunnistaminen sekä erityinen huomiointi, tehostavat myös ilmastotoimia. Ilman kokemusta siitä, että tiettyjen toimien tekeminen on merkityksellistä, määrittelee ratkaisuehdotuksia epäoikeudenmukaisuuden tunne, joka horjuttaa uskoa ja luottoa instituutioihin ja poliittiseen päätöksentekoon. Alla oleva lainaus kehystää eri merkityksellisyyksien tunnistamista osana yhteiskunnallista muutosprosessia ulko- ja turvallisuuspoliittisissa ratkaisuissa:

“Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa keskeistä on ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, demokratian, rauhan, vapauden, suvaitsevaisuuden ja tasa-arvon edistäminen kaikessa kansainvälisessä toiminnassa. Keskeisenä tavoitteena on edistää systemaattisesti sukupuolten tasa-arvoa sekä tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksien täyttä toteutumista” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 27).

Ekofeministisen näkökulman mukaan sorto painottuu materiaaliseen ja kulttuuriseen pääsuuntaukseen. Kehyksessä materiaallinen pääsuuntaus, eli biologisiin sekä sosiaalisiin sukupuolituksiin, sekä naisen asemaan kulttuurin ja luonnon välisenä toimijana perustuva sorto, näkyy sekä ongelman diagnosoinnissa että ratkaisuehdotuksissa. Naisten asema kulttuurin ja luonnon välisenä toimijana tulee esiin asemoinneissa, joissa naisten osallisuuden ilmastotoimissa todetaan sekä vahvistavan toimien tehokkuutta, mutta myös varmistavan, etteivät ilmastotoimet itsessään lisää epätasa-arvoa. Osallisuutta kuitenkin rajoittavat kulttuurisen näkökulman tunnistamat käsitykset patriarkaaliseen kulttuuriin pohjautuvista hierarkioista, kontrollista ja aliarvoistamisesta. Nämä käsitykset tunnistettiin myös

aikaisemmin esille tuomassani lainauksessa, jossa sosiaalisten ja kulttuuristen normien todettiin rajoittavan naisten osallistumismahdollisuuksia erityisesti kotitalouksien piirissä. Naisten osallistumismahdollisuuksien rajoittamiseen tällaisissa tilanteissa sisältyy myös piirre, jossa naisten kokemat uhat jäävät piiloon. Kotitalouksissa tapahtuvat uhat sekä normit eivät korostu poliittisten ongelmien määrittelyssä, ja ilman tukipalveluita eivät myöskään tule viranomaisten tietoon.

Myös naisten kohdalla korostunut köyhyys, sekä perhesuhteissa esiintyvät hierarkiat miehestä perheen päänä, rajoittavat naisten mahdollisuuksia paeta uhkaavia tilanteita. Näiden normien myötä naisten mahdollisuudet paeta myös kodin ulkopuolelta tulevaa uhkaa ovat heikommat, joka näkyy myös tutkimuksissa, joissa on todettu naisten ja tyttöjen riskin kuolla luonnonkatastrofien yhteydessä olevan moninkertainen miehiin verrattuna. On kuitenkin huomioitavaa, että luonnonkatastrofien kaltaiset kriisit uhkaavat koko yhteiskunnan jäsenten ihmisoikeuksien toteutumista. Riskiryhmien osalta kuitenkin humanitaarisen avun kohdentuminen on heikompaa, jos erityisyyttä ja haavoittuvuutta ei pystytä systemaattisesti huomioida osana apua.

6.3. Osallisuuden kehys

“Kun naiset eivät ole mukana päätöksenteossa ja rauhanprosesseissa, puolet ihmiskunnan voimavaroista jää käyttämättä. Vuonna 2000 YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi käänteentekevän päätöslauselman 1325, Naiset, rauha ja turvallisuus. Päätöslauselma korosti naisten aktiivista roolia ja toimijuutta rauhaan, turvallisuuteen ja konflikteihin liittyvissä kysymyksissä. Kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun naiset kuvattiin turvallisuusneuvoston päätöslauselman tasolla konflikteissa muun kuin uhrin asemassa” (Ulkoministeriö 2023, 8).

Osallisuuden kehystä määrittävät naisten, tyttöjen ja heikoimmassa asemassa olevien ryhmien osallisuus aktiivisen toimijuuden kautta. Toimijuus määritellään kehyksessä poliittiseksi osallisuudeksi esimerkiksi johtajuuden, työmarkkinoiden ja eri hankkeiden suunnittelun ja toteuttamisen kautta. Kehyksessä ongelma diagnosoidaan naisten heikompien osallistumismahdollisuuksien kautta, ja ilmiö asemoidaan vaikuttavan negatiivisesti niin tasa-arvon toteutumiseen kuin sen edistämiseen, sekä ilmastotoimien tehokkuuteen ja

oikeudenmukaisuuteen. Sekä ilmasto- että tasa-arvohankkeet nähdään toimiviksi vain tilanteissa, joissa on tehty sekä sukupuolivaikutusten arviointi, että osallistettu naisia päätöksenteon jokaisella asteella. Olen valinnut käyttää kehyksessä termiä ”osallisuus”, vaikka osassa aineistoissa toistuu systemaattisesti käsite ”osallistuminen”. Osallisuus toimii yleiskäsitteenä toiminnalle, jossa eri ihmisryhmillä on yhtäläiset oikeudet olla mukana toiminnassa ja sosiaalisessa piirissä. Osallistuminen taas yksi väylä osallisuuden kokemiseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.)

Kehyksessä lomittuu myös havainnot aikaisemman luvun rakenteellisen epätasa-arvon kehyksestä, ja rakenteellinen muutos nähdäänkin olevan vaikuttavampaa tilanteissa, jossa naisten osallistumismahdollisuudet taataan. Rakenteet myös vaikuttavat naisten ja tyttöjen osallistumiseen, ja osallistuminen on taattua vain turvallisten tilojen, foorumeiden ja prosessien kautta. Kehyksessä korostuu yllä olevan lainauksen mukainen huomio siitä, ettei ilmastokriisin ja tasa-arvon edistämisen yhteydessä puolen maailman väestön osaamista ja kokemusta voida jättää huomiotta. Ongelma määritellään niin yhteiskuntien demokratian tason, kuin ratkaisuehdotusten tehokkuuden kautta.

“Sukupuolten tasa-arvon huomioiminen sekä kaikkien väestöryhmien osallistuminen ilmastotoimien suunnitteluun ja toimeenpanoon lisäävät toimien tehokkuutta, tuloksellisuutta ja kestävyyttä. Naisilla on keskeinen rooli ilmastomuutoksen hillinnän ja siihen sopeutumisen toimijoina ja muutoksentehtäjinä” (Ulkoministeriö 2021, 9).

Kehyksessä seurataan naisten osallisuuden tasoa niin hankkeiden edunsaajissa, kuin turvallisuuteen liittyvissä tehtävissä ja poliittisessa päätöksenteossa. Osallisuus asemoidaan niin yksittäisten henkilöiden, eri ihmisryhmien kuin kansalaisyhteiskunnan (erityisesti naisjärjestöjen) aktiivisen toimijuuden lisäämisen kautta. Yhdeksi ongelman diagnosoinnista nousee kehyksessä riittämättömät resurssit. Naiset, rauha ja turvallisuus toimintaohjelmassa sanotaan, että sekä YK:n pääsihteeri että turvallisuusneuvosto ovat peräänkuuluttaneet tarvetta määritellä ohjelman toimeenpanolle selkeä budjetti (Ulkoministeriö 2023, 17). Budjetin lisäksi osallisuuden tukeminen tarvitsee tuekseen ”riittävää resurssointia, seurantaa, kontekstisensitiivisyyttä sekä täyttä toimeenpanoa” (emt.). Naiset, rauha ja turvallisuus agendan todetaan korkean päätöksentason edustajien kehoitteista huolimatta olevan edelleen alirahoitettu. Alirahoitus näkyy mm. siinä, että ”haurailta alueilla toimiville naisliikkeille ja

-järjestöille ohjataan vain 0,4 prosenttia kaikesta alueille kohdistuvasta kahdenvälisestä taloudellisesta tuesta” (emt.). Rahoituksessa näkyy myös aikaisemmassa luvussa esittämäni väite siitä, miten konfliktitilanteet vaikuttavat heikentävästi tasa-arvon toteutumiseen. Esimerkiksi koronapandemian myötä rahoitus naiset, rauha ja turvallisuus -agendalle väheni päättäjien kohdistaessa resursseja pandemian ja sen vaikutusten hoitamiseen (emt.).

Kehyksessä osallisuutta nostetaan esiin naisten moninaisten roolien kautta. Kehyksessä tulee esiin niin yksittäisten ihmisten mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon ja eri hankkeisiin, kuin myös eri haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien (kuten naisten) edustuksen kasvattaminen sekä kansalaisyhteiskunnan kuten naisjärjestöjen ja -liikkeiden toimijuuden tukeminen. Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset asemoidaan kehyksessä erityisen vaikuttavuuden kautta, jossa nimenomaisesti haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien mobilisointi on lisännyt vaatimusten näkyvyyttä. Osana kansalaisyhteiskuntaa kehyksessä näkyvät myös maininnat ilmasto- ja ympäristöaktivistien osallisuuden parantamisesta ja toimintaedellytyksien turvaamisesta.

“Vaikka kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset ovat monessa maassa viime vuosina heikentyneet ja naisten saavutettuja oikeuksia on kumottu, on naisten rooli yhteiskunnallisen muutoksen ja demokratian edistäjinä tullut yhä näkyvämmäksi naisten vaatiessa oikeuksiaan ja laajempia yhteiskunnallisia muutoksia” (Ulkoministeriö 2023, 16).

“Rakentamalla yhteyksiä ylätasoinen poliittisen prosessin sekä yhteisö- ja paikallistasolla tehtävän työn välille saadaan kattavampi kuva eri väestöosien näkemyksistä, konfliktin juurisyistä sekä sitä edistävästä ja laukaisevista tekijöistä. Tämä puolestaan mahdollistaa eri väestöryhmien tarpeisiin ja näkemyksiin paremmin vastaavien ja siten kestävämpien ratkaisujen löytämisen. Onkin tärkeätä vahvistaa tukea paikallistason naistoimijoille ja nais-, naisten oikeuksien ja naisten johtamille (*women-led*) järjestöille. Niiden osallistumista rauhanprosessin eri vaiheissa on lisättävä, ja pyrittävä kytkemään ne paremmin korkean tason rauhanvälitykseen” (Ulkoministeriö 2023, 44).

“Tuetaan ympäristön puolustajien – ja laajemman kansalaisyhteiskunnan toimintaa, asemaa ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä osallistumista ilmastonmuutokseen liittyvässä keskustelussa ja foorumeilla” (Ulkoministeriö 2021, 10).

Lainauksissa toistuvat elementit, joissa naisten osallisuuden edistäminen asemoidaan tapahtuvan niin paikallisen, kansallisen kuin alueellisen toimijuuden kautta. Ongelman diagnosoinnissa puutteellisten resurssien lisäksi korostuvat myös aidon osallistumisen mahdollisuudet. Osallistumista rajoittavat edellisen luvun mukaiset rakenteelliset syyt, mutta kehyksessä korostuu myös huomio siitä, “että naiset eivät ole yhtenäinen ryhmä” (Ulkoministeriö 2023, 44). Luvun 6.1. mukaisesti huomiota kiinnitetään sukupuolen ohella myös muihin tekijöihin, kuten poliittiseen taustaan, ikään, etnisyyteen, uskontoon tai vammaisuuteen – eli ominaisuuksiin, jotka voivat rajoittaa naisten osallisuutta. Huomattavaa kehyksessä on alla olevan lainauksen mukainen huomio siitä, miten “pelkkä läsnäolo ei ole inklusiota”. Vaikka ratkaisuehdotuksissa pyrittäisiin huomioimaan esimerkiksi sukupuolikiintiöt edun saajissa, päättävissä elimissä tai hankkeisiin osallistuvien yritysten työntekijöissä tai johtoportaisissa, tulee sukupuolikiintiöiden tavoitteiden mukaisia kriteereitä seurata ja niistä raportoida säännöllisesti. Kehyksessä korostuu huomio siitä, että vain tavoitteiden seuraaminen ja niistä raportointi varmistavat naisten aidon osallistumisen pelkän läsnäolon tai sukupuolikiintiön mukaisen luvun ilmoittamisen sijaan.

“Kestävien tulosten saavuttamiseksi tarvitaan inklusiivisuutta. Se ei tarkoita kaikkien sidosryhmien suoraa osallistumista virallisiin neuvotteluihin, vaan järjestelmällisen vuorovaikutuksen lisäämistä konfliktin osapuolien ja muiden relevanttien toimijoiden kesken. Pelkkä läsnäolo ei ole inklusiota. Etenkin naisten kohdalla tulee painottaa mahdollisuuksia aidosti merkitykselliseen osallistumiseen. Suomi kiinnittää naistoimijoiden lukumäärän lisäksi huomiota mm. heidän rooleihinsa, heidän osallistumisensa vaikuttavuuteen sekä heidän mahdollisuuksiinsa hyödyntää osaamistaan ja verkostoja” (Ulkoministeriö 2023, 44).

Kehyksessä tuodaan esiin useita politiikan sektoreita, joissa osallisuuden toteutumista pyritään huomioimaan. Tällaisia ovat tasa-arvo-politiikan ja ilmastopolitiikan lisäksi myös kehityspolitiikka sekä yleisesti ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Osallisuutta havainnollistetaan

myös oikeuksien ja omistussuhteiden kautta. Esimerkiksi alla olevan lainauksen yhteydessä esitetyt maa- ja metsäoikeudet lisäävät naisten mahdollisuutta osallistua paikalliseen päätöksentekoon luonnonvarojen hallinnasta ja käytöstä. Luonnonvarojen ja hallinnan käytöllä on suora yhteys ilmastopolitiikkaan, jossa luonnon monimuotoisuuden kato ja ilmastonmuutos vahvistavat toisiaan.

“Kehityspolitiikan keinoin tuetaan naisten osallistumista luonnonvarojen hallintaan ja käyttöön, edistetään naisten maa- ja metsäoikeuksia sekä vahvistetaan kumppanuuksia paikallistason naisryhmien ja -järjestöjen kanssa konflikti- ja katastrofialueilla. Suomi toimii ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi sekä luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi ehkäisemällä luontokatoa siten, että perus- ja ihmisoikeudet voivat toteutua täysimääräisesti (Ulkoministeriö 2023, 38).

Kehyksessä osallisuus asemoidaan myös avun kohdentamisen kautta. Jotta erityistarpeet jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien osalta voidaan arvioida, tulee apu kohdentaa tiedon perustella esimerkiksi sukupuolen mukaan, ja kaikessa kriisiavussa huomioitava sukupuolen vaikutus. Tämän osalta kehyksessä korostuu erityisesti turvallisuuspoliittinen ulottuvuus. Naiset, rauha ja turvallisuus toimintaohjelmassa todetaan, että “-- päätöslauselman päätavoitteina on vahvistaa naisten roolia ja päätösvaltaa konfliktien ehkäisyssä, ratkaisemisessa ja rauhanrakentamisessa sekä lisätä naisten turvallisuutta konflikteissa. Päätöslauselma 1325 korostaa naisten ja tyttöjen aktiivista toimijuutta” (Ulkoministeriö 2023, 11). Kehys korostaa Suomen roolia turvallisuuden huomioimisen osalta. “Suomi on usean kansainvälisen ihmisoikeussopimuksen osapuolena sitoutunut edistämään sukupuolten yhdenvertaisuutta lain edessä sekä toimiin, jolla lisätään naisten turvallisuutta ja vahvistetaan naisten roolia ja päätösvaltaa konfliktien ehkäisyssä, ratkaisemisessa ja rauhanrakentamisessa” (Ulkoministeriö 2023, 17).

Olennaista kehyksessä on aineistoissa näkyvä panostus naisten osallisuuteen kaikilla tasoilla ilmasto- ja tasa-arvopolitiikassa. Luvun ensimmäisen lainauksen mukaisesti aineistoissa esiintyvät huomiot viittaavat siihen, että tasa-arvopolitiikan tasolla on siirrytty kuvaamaan naisten toimijuutta sen sijaan, että naiset nähtäisiin vain uhrin asemassa. Esimerkiksi valtioneuvoston tarkastusviraston (2021, 4) katsauksen mukaan osallisuuden lisäämisen ratkaisuehdotukset on sidottu myös rahoituskehyksiin, kuten naisyrityksien edistämiseen finanssisijoitusmäärärahan painopisteissä. Rahoituskehysten kohdalla kehyksessä näky

kuitenkin puutteita ratkaisuehdotuksissa. Tilanteessa, jossa naisten osallisuuteen panostaminen tuodaan esiin pääasiallisena tavoitteena, voidaan kysyä onko alla kuvattu tilanne, jossa edunsaajista 51 prosenttia oli miehiä ja 49 prosenttia naisia aitoa tasa-arvon edistämistä. Erityisherkkyyksiä ja erityistarpeita huomioidessa on aiheellista kyseenalaistaa, riittääkö 50/50 tavoite tasa-arvon lisäämiseen, vai tulisiko naisten heikompi asema huomioida myös siinä, että edunsaajista suurempi osa olisi naisia tai muita haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä.

“Arvioiden mukaan vuoden 2020 lopussa sukupuolten tasa-arvo GEF:n hankkeissa oli suhteellisen hyvällä tasolla: 51 prosenttia hankkeiden edunsaajista oli miehiä ja 49 prosenttia naisia” (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, 4).

“Rahaston on tarkoitus seurata sukupuolten tasa-arvon toteutumista sijoitustensa työllisyysvaikutuksilla sukupuolittain eriteltynä. Vuosien 2018 ja 2019 vuosiraporteissa ei kuitenkaan vielä raportoitu tuloksia hankesuunnitelmassa sovitulla indikaattoreilla” (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, 4.)

Kehyksessä osallisuus huomioidaan tapahtuvan myös valtioiden välisistä neuvotteluista riippumattomana. Esimerkiksi ilmastoulkopolitiikan toimintaohjelmassa (Ulkoministeriö 2021, 14) esitetään, että niiden valtioiden osalta, “joissa ilmastonmuutokseen suhtaudutaan skeptisesti”, vaikuttamista voidaan tehdä valtioiden ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Tällaisia mahdollisuuksia ohjelma näkee mm. osavaltioiden, liike-elämän, yliopistojen ja tutkimuslaitosten sekä kansalaisyhteiskunnan eri järjestöjen kanssa tehtävässä yhteistyössä. Huomio laajentaa ilmastoulkopolitiikkaa tapahtuvaksi myös kansainvälisen politiikan perinteisten neuvottelukenttien ulkopuolelle, ja korostaa valtioiden ulkopuolisten toimijoiden roolin merkitystä ilmastopoliittisessa päätöksenteossa.

Eri ryhmien kohdalta kehyksessä nostetaan esille alkuperäiskansojen oikeudet erityisesti osallistumisen kautta. Ulkoministeriön ilmastoulkopolitiikan toimintaohjelmassa (2021, 10) alkuperäiskansojen osallistumisoikeudet ilmastonmuutokseen liittyvässä keskustelussa ja osallistumisessa YK:n eri foorumeilla nostetaan yhdeksi kärkitavoitteista ihmisoikeudet, sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus luvussa. Ratkaisuehdotusta perustellaan sillä, että

alkuperäiskansojen perinteinen tieto ympäristön tilasta ja muutoksista on olennaisen tärkeää etsittäessä ilmastoratkaisuita. Samalla aineistossa tunnistetaan ryhmän haavoittuvuus, ja todetaan, että arktisella alueella ilmastonmuutos vaikuttaa erityisen voimakkaasti paikallisiin yhteisöihin.

6.4. Valtavirtaistamisen kehys

“Suomi edistää naisten ja tyttöjen suojelua sekä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista” (Ulkoministeriö 2023, 69).

Valtavirtaistumisen kehyksessä tasa-arvopolitiikan ja ilmastonmuutoksen torjumisen ongelman diagnosoinnissa korostuu tiedon lisäämisen tarve, sekä julistus pohjainen tavoitteiden asettaminen. Aineistoa määrittelee valtionalouden tarkastusviraston (2021, 2) katsauksessa esitetty huomio siitä, että sukupuolten tasa-arvo on vasta viime vuosikymmeninä muodostunut olennaiseksi osaksi ilmastonmuutoksen vastaista työtä kansainvälisissä ilmastopimyksissä. Katsauksen (emt) mukaan naisten asemaa tai ilmastonmuutoksen sukupuolittuneita vaikutuksia ei mainittu YK:n ilmastopimyksessä, joka neuvoteltiin Rio de Janeirossa vuonna 1992. Sopimusosapuolet sitoutuivat siihen, että ilmastotoimissa huomioidaan sukupuolten tasa-arvo ja naisten oikeudet vasta vuonna 2015 Pariisin sopimuksessa. Pariisin ”Sopimuksen mukaan ilmastonmuutoksen edellyttämien sopeutumisen ja toimintavalmiuksien vahvistamisen tulee tukea sukupuolten tasa-arvoa” (Valtionalouden tarkastusvirasto 2021, 2).

Kehyksessä korostuu siis huomio siitä, että tasa-arvo on huomioitu osana ilmastoulkopolitiikkaa vasta noin kymmenen vuoden ajan. Ratkaisuehdotuksissa korostuu tarve tuoda tasa-arvoa yhä näkyvämmiin ja vaikuttavimmin osaksi ilmastoagenda, sekä huomioida ilmasto- ja tasa-arvotavoitteet läpileikkaavasti eri päätöksenteon sektoreilla. Kehyksessä korostuu tasa-arvotavoitteisiin liittyvien viittausten vähäisyys myös ilmastopolitiikan ulkopuolisilla sektoreilla, kuten osana rauhansopimuksia ja -neuvotteluita. Naiset, rauha ja turvallisuus toimintaohjelman mukaan “Vain alle 20% rauhansopimuksista sisältää naisiin, tyttöihin tai sukupuolten tasa-arvoon liittyviä viittauksia. Alle neljänneksessä turvallisuusneuvoston päätöslauselmista on viittaus naisryhmien, naispuolisten ihmisoikeuspuolustajien ja kansalaisyhteiskunnan oikeuksien tärkeyteen” (Ulkoministeriö 2023, 15). Pidän huomiota tärkeänä myös tutkimuskysymykseni kohdalla, koska kehyksen

mukainen ongelman valtavirtaistuminen yhdellä ulkopolitiikan sektorilla vaikuttaa myös sen asemointiin muilla, kuten ilmastoulkopolitiikan, sektoreilla.

“Pääministeri Marinin hallitusohjelman sekä Suomen Agenda 2030 -selonteon mukaan Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskeisenä tavoitteena on edistää järjestelmällisesti sukupuolten tasa-arvoa sekä tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksien täyttä toteutumista. Hallitusohjelma tähtää siihen, että 85 prosentissa uusista kehitysyhteistyöhankkeista sukupuolten tasa-arvo on joko ensisijainen tavoite tai valtavirtaistettu OECD:n määritelmien mukaisesti” (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, 2).

Kehyksessä näkyy, että erityisesti Marinin hallitusohjelman aikana valtavirtaistaminen on toiminut yhtenä tärkeimpänä ratkaisuehdotuksena tasa-arvon parantamiseen. Kehysanalyysin määrittelyn mukaisesti kehyksillä pyritään saamaan valtaa ja tukea omien väitteiden ja tavoitteiden taakse. Ratkaisuehdotuksessa valtavirtaistaminen näkyykin juuri tilan ottamisena ja agendan muovaamisena, joilla pyritään varmistamaan, että tasa-arvo ylipäättään tuodaan osaksi neuvotteluita ulkopolitiikan toimintakentällä. Kehyksessä yksi eniten esiintyvä politiikan ulottuvuus on kehityspolitiikka. Aineistoissa korostetaan kehityspolitiikan roolia laaja-alaisena toimintana, johon lukeutuu niin ilmastopolitiikka, demokratian sekä rauhan edistäminen, tasa-arvotyö kuin ulkosuhteiden ja kauppasuhteiden solmiminen sekä ylläpitäminen. Alla olevassa lainauksessa näkyy painotus siitä, miten tasa-arvotyötä asemoidaan osaksi kaikkea kehitysyhteistyöhön liittyvää toimintaa. Tasa-arvotyötä ei siis nähdä vain tasa-arvopolitiikan tekemisen ehtona, vaan kaikkea toimintaa läpileikkaavana tavoitteena.

“Sukupuolten tasa-arvo on myös yksi Suomen kehitysyhteistyön neljästä kehitysyhteistyön läpileikkaavasta tavoitteesta. Se tarkoittaa, että kaikessa kehitysyhteistyötoiminnassa – ei vain tasa-arvotyössä – kiinnitetään erityistä huomiota sukupuolten tasa-arvoon” (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, 2).

Pariisin ilmastopimuksen lisäksi sukupuolten tasa-arvo ja naisten ja tyttöjen oikeuksien vahvistaminen sisältyvät YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda 2030:n tavoitteisiin. Sekä ilmastopimuksen että Agenda 2030:n tavoitteita käytetään perusteluina kehityksen sisältämille ratkaisuehdotuksille. Perustelut nojaavat ajatukseen siitä, että

systemaattinen tasa-arvon edistäminen osana ilmastonmuutoksen hillintää ja siihen sopeutumista lisää tavoitteiden ja toimintaohjelmien välistä johdonmukaisuutta. Suomi on sitoutunut sekä kansainvälisiin ilmastososopimuksiin että kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030:n tavoitteisiin.

“Siksi Suomen kehitysyhteistyöhön sisältyvän kansainvälisen ilmastorahoituksen tulisi ilmastonmuutoksen hillinnän ja siihen sopeutumisen lisäksi edistää myös sukupuolten tasa-arvoa ja vahvistaa naisten ja tyttöjen asemaa. Tämä lisäisi myös Agenda 2030:n tavoitteiden välistä johdonmukaisuutta ja synergiaa” (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, 1).

Kehyksessä ratkaisuehdotusten toimivuuden kannalta ongelmana nähdään siirtyminen julistuksista konkreettisiin tavoitteisiin, sekä niiden seurantaan ja niitä ylläpitäviin toimintamalleihin. Tasa-arvon ollessa ilmastoulkopolitiikan toimintakentällä verrattain uusi teema, julistukset eivät ole vielä siirtyneet johdonmukaisiksi toimintamalleiksi, joilla tavoitteita voitaisiin seurata ja tavoitteiden edistymisestä saataisiin tietoa.

“Ilmastorahoitushankkeet vaikuttavat yleisesti ottaen myönteisesti naisten ja tyttöjen asemaan kohdemaissa, mutta vaikutukset ja niistä saatavilla oleva tieto vaihtelevat suuresti” (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, 1).

“Ilmastorahoituksen tasa-arvoaikutukset on mahdollista todentaa vain, jos niitä arvioidaan ja seurataan järjestelmällisesti hankkeiden eri vaiheissa” (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021, 1).

Kehyksessä erottuu huomio siitä, että vaikka sukupuolten tasa-arvo kuvattaisiin ilmastonmuutoksen torjumiseen ja siihen sopeutumiseen tähtäävissä toimintasuunnitelmissa, eivät toimintasuunnitelmat välttämättä ole sitovia. Ongelman ratkaisemisessa korostuu aineistoissa esitetty Suomen rooli sekä itsenäisenä toimijana, että osana Euroopan unionia ja Yhdistyneitä kansakuntia. Ilman tietoon pohjautuvaa toimintasuunnitelmien kehittämistä, ja systemaattista rahoittamista, voivat toimintasuunnitelmat jäädä pelkästään julistusten tasolle. Kehyksessä ongelmaksi muodostuu toimintasuunnitelmista puuttuvat selkeät tavoitteet sekä seurantatoimien ja tarkistusmekanismien puute.

Valtiontalouden tarkastusviraston katsauksen (2021, 4) mukaan yksi ilmastorahoituksen väylistä on Finnfund, johon kanavoidaan valtion kehityspoliittisia finanssisijoituksia. Finnfundin ”tasa-arvolinjaus korostaa sukupuolten tasa-arvon ja erityisesti naisten ja tyttöjen aseman edistämistä” (emt), ja sen ”tavoitteissa linjataan, että kaikkien uusien sijoitusten tulee pääsääntöisesti sisältää tasa-arvoa edistäviä tavoitteita” (emt., 5). Omistajaohjauksen kautta ulkoministeriö on seurannut tasa-arvotavoitteiden toteutumista tarkastelemalla naisten osuutta sijoitusten kohdeyritysten työntekijöistä sekä kohdeyritysten omistajista. Vuonna 2019 puolet valtion tuesta Finnfundille sovittiin käytettävän ilmastonmuutoksen torjuntaan tähtääviin ja puolet naisten ja tyttöjen asemaa tukeviin hankkeisiin (emt.). Kuitenkaan sijoituksista ei ole raportoitu ulkoministeriölle ilmasto- ja tasa-arvovaikutuksia sijoituskohtaisesti eritellen. Tämän vuoksi sijoituksista ei ole kerättyä tietoa tasa-arvon edistämisen ja tasa-arvorahoituksen ilmastohyötyjen näkökulmasta. Kehyksessä tämä esimerkki osoittaa sen, että vaikka itse ilmastohyötyjä ja tasa-arvotoimien edistymistä seurattaisiin ja niistä raportoitaisiin, puuttuu seuraamisesta ilmastopolitiikan ja tasa-arvopolitiikan yhteyden tunnistaminen ja systemaattinen seuraaminen. Tämä estää havainnoinnin siitä, miten ilmastopolitiikalla parannetaan tasa-arvoa, tai tasa-arvopolitiikalla edistetään ilmastohyötyjä – ja näin ollen voi vaikuttaa myös valtavirtaistumiseen sen perustana olevien tietojen ja budjettivaikutusten puuttuessa.

Naiset, rauha ja turvallisuus toimintaohjelmassa (2023) ”valtavirtaistaminen ja vaikuttamistyö” määritellään yhdeksi toimintaohjelman viidestä päätavoitteesta. Tavoitteissa korostuu Suomen rooli sisällyttää tasa-arvonäkökulmia konflikteihin, rauhanprosesseihin ja turvallisuuteen liittyviin neuvotteluihin sekä agendan tuominen esiin puheenvuoroissa kansainvälisissä yhteyksissä. Tavoite vahvistaa myös kehyksen havainnointia siitä perusteesta, että ratkaisuehdotuksissa tavoitellaan tasa-arvodialogin ja ilmastonmuutoksen aiheuttamien konfliktien ratkaisemisen tuomista yhä laajemmin osaksi eri ulkopoliittisia neuvottelupöytiä.

“Erilaiset puheenjohtajuudet, työryhmien vetovastuut sekä koordinaatoroolit ovat tehokas keino tuoda Naiset, rauha ja turvallisuus -tematiikkaa vahvemmin esiin, sekä vahvistaa siihen liittyviä kansainvälisiä kumppanuuksia niin kahdenvälisesti kuin monenvälisestikin” (Ulkoministeriö 2023, 69).

Kehyksessä valtavirtaistaminen asemoidaan myös kuuntelemisen kautta. Valtavirtaistamista ei siis asemoida tapahtuvan Suomen ehdoilla, vaan sen tueksi pyritään keräämään mahdollisimman laajasti erilaista tietoa ja ymmärrystä esimerkiksi kumppanimaista.

“Suomi kiinnittää erityistä huomiota hyvien käytäntöjen keräämiseen ja oppien jakamiseen erityisesti Suomen pitkäaikaisista kumppanimaista, huomioiden samalla kontekstien erityispiirteet ja toimeenpanon haasteet. Kontekstisensitiivisyys on tärkeää vaikuttavuuden ja *do no harm* -periaatteen takaamiseksi” (Ulkoministeriö 2023, 69).

Valtavirtaistamisen kehyksessä yhdeksi ratkaisuehdotusten kentäksi määritellään Euroopan unioni. Aineistot näkevät Suomen vaikuttavuuden, ja oman narratiivinsa taakse saaman tuen, olevan vaikuttavimpaa Euroopan unionin toimintakentällä. Tasa-arvo-ohjelman (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 25) mukaan “Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen ja sukupuoleen perustuvan syrjinnän poistaminen ovat EU:n keskeisiä periaatteita, jotka on kirjattu EU:n perussopimukseen ja joista säädetään tasa-arvodirektiiveissä”. Sukupuolinäkökulman sisällyttäminen kaikkiin EU:n politiikka-alueisiin ja prosesseihin kuuluu myös komission tehtäviin, ja yksi strategian prioriteettialueista on sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen (emt.). Tasa-arvo-ohjelman tavoitteissa mainitaan (emt., 27) Suomen vaikuttaminen EU:n tasa-arvostrategiaan ja sen toimeenpanoon. Kehyksessä vaikuttamisen kanaviksi nousevat erityisesti tasa-arvostrategiaan vaikuttaminen vahvistaen toimeenpanoa tasa-arvon erityistoimista sekä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta kaikissa päätöksenteon vaiheissa (emt.). Tasa-arvo-ohjelmassa myös tuodaan esiin vaikuttaminen EU:n talousarvioon sukupuolten tasa-arvon edistämisen kautta (emt.).

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä pro gradu -tutkielmassa etsittiin vastauksia siihen, miten Suomi edustaa ja edistää tasa-arvoa ilmastoulkopolitiikan toimintakentällä, ja miten Suomen esittämät toimenpide-ehdotukset vastaavat esitettyihin poliittisten ongelmien määrittelyihin. Tasa-arvon edistäminen sekä ilmastonmuutoksen torjuminen ja sen sopeutumisen aiheuttamiin haasteisiin vastaaminen näkyvät vahvasti niin Suomen kansallisen politiikan, kuin kansainvälisen poliittisen vaikuttamisen tavoitteissa. Kansainvälisesti Suomi on sitoutunut ilmastopöytäkirjaan, Agenda 2030:n tavoitteisiin, sekä myös kansallisesti ilmastolain nojalla varmistamaan, että Suomi täyttää sitä sitovien sopimusten ja Euroopan unionin lainsäädännön pohjalta muodostuvat velvoitteet varmistaa ilmastotoimien osalta oikeudenmukaisuuden toteutuminen. Kansainvälisten sopimusten ja kansallisen lainsäädännön sekä politiikkaa ohjaavien strategia-asiakirjojen perusteella Suomi on sitoutunut edistämään tasa-arvoa ja torjumaan ilmastonmuutosta jokaisella päätöksenteon sektorilla ja kentällä.

Ilmastonmuutoksen vaikutukset ovat voimakkaasti sukupuolittuneita. Sukupuoli vaikuttaa merkittävästi siihen, millä tavoin mahdollisuudet yksilöillä on valita elämäntapansa niin oikeuksien kuin osallisuuden puolesta. Kehysanalyysin tuloksena olen tunnistanut neljä ilmastonmuutoksen torjumisen ja tasa-arvon edistämisen välistä suhdetta kuvaavaa kehystä, joissa painottuvat Suomen asema näiden kahden ongelman ratkaisemisessa. Olen nimennyt kehykset risteävien haavoittuvuuksien, rakenteellisen epätasa-arvon, osallisuuden sekä valtavirtaistamisen kehyksiksi. Kehyksissä esitetyt huomiot korostuivat Suomen ilmastoulkopolitiikan tasa-arvotyössä. Ratkaisuehdotuksissa korostuivat naisten ja haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien osallisuuden kasvattaminen sekä tiedon valtavirtaistaminen ja tasa-arvon tuominen yhä näkyvämmiin osaksi ulkopoliittikkaa (erityisesti ilmastoulkopolitiikkaa). Poliittisten ongelmien määrittelyssä korostuivat risteävät haavoittuvuudet ja eri haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien ja yksilöiden osallisuuden esteet, sekä yhteiskunnalliset ja sosiaaliset rakenteet, jotka voimistavat ja aiheuttavat epätasa-arvoa.

Kehysanalyysissä korostui johdannossa esittämäni huomio siitä, että ilmastopolitiikka on tasa-arvopolitiikkaa, ja tasa-arvopolitiikka ilmastopolitiikkaa. Nämä kaksi poliittista ulottuvuutta tarvitsevat toisiaan ratkaisuehdotusten oikeudenmukaisuuden varmistamiseksi,

eikä ekologista kestävyyttä voida saavuttaa ilman sukupuolten tasa-arvon saavuttamista. Analyysi tuki tutkimushypoteesia siitä, että tasa-arvon huomioiminen osana ilmastopolitiikkaa edistää yhteiskunnan laaja-alaista hyvinvointia ja varmistaa, että ilmastotoimet eivät lisää eriarvoisuutta. Väite oli laajasti huomioitu osana Suomen valtion eri toimintaohjelmista valitsemiani aineistoja. Aineistoista välittyi myös huomio siitä, että parantamalla naisten ja tyttöjen, sekä heikossa asemassa olevien ryhmien osallisuutta myös ilmastotoimet ovat tehokkaampia.

Lähtiessäni kokoamaan analyysia yksi hypoteeseistani oli myös huomio siitä, että tasa-arvopoliittiset tavoitteet jäävät ilmastoulkopolitiikassa, ja ulkopoliitikassa ylipäättään, usein vain julistusten tasolle. Myös Vastapuu (2020, 14–15) on tehnyt samanlaisen havainnon selvityksessään ‘‘Tasa-arvon edistäminen ulkopoliitikassa, ml. kansainvälinen ilmastopolitiikka’’. Vastapuun mukaan Suomi edistää tasa-arvoa ja feminismiä aktiivisesti kansainvälisen politiikan kentällä, mutta toteuttaa samanaikaisesti sisäpolitiikassaan antifeminististä politiikkaa. Vastapuu (emt.) esittää esimerkeiksi antifeministisestä politiikasta mm. turvapaikanhakijoiden pakkopalautukset, perheenyhdistämisen vaikeuttamisen ja asekauppojen solmimisen sotaa käyvien tai ihmisoikeusloukkauksia tekevien maiden kanssa. Antifeministinen päätöksenteko kansallisesti horjuttaa useiden tutkijoiden mukaan politiikan johdonmukaisuutta (emt.). Samalla huomiosta nousee esiin myös analyysissani esittämä näkökulma siitä, että feministisen toiminnan nostaminen osaksi ulkopoliitiikkaa näyttäytyy näissä tapauksessa lähinnä imagon rakentamisena tai maabrändäykseen tähtäävänä toimintana.

Jauhola ja Lyytikäinen (2020, 152) mukaan feministisessä maailmanpolitiikan tutkimuksessa on pitkään kyseenalaistettu sisä- ja ulkopoliittikajaottelua, sekä ulkopoliitiikan tutkimuksen osalta ajatusta suvereneista kansallisvaltioista. Kun ulkopoliitiikkaa tutkitaan valtiokeskeisesti, jää tutkimuksesta helposti huomaamatta yksilöiden henkilökohtaiseen elämään, yrityssektorin toimintaan tai kansalaisyhteiskuntaan liittyvät huomiot (emt.). Aineistoissa kansalaisyhteiskunnan osallisuuden tukeminen oli huomioitu yhtenä keinona parantaa tasa-arvoa osana ilmastoulkopolitiikkaa. Analyysissa nousi myös esiin huomio siitä, että niiden valtioiden kanssa, jotka eivät ole samanmielisiä esimerkiksi ilmastonmuutoksesta, voidaan yhteistyötä tehdä valtiosta riippumattomien elimien kuten tutkimuslaitosten tai kansalaisjärjestöjen kanssa. Analyysi kuitenkin korosti erityisesti risteävien haavoittuvuuksien kehityksen ja osallisuuden kehityksen osalta huomiota siitä, etteivät kaikista

haavoittuvimmassa asemassa olevat ihmisryhmät tule huomioduksi eri valtiotasolta johdetuissa aloitteissa. Syitä tähän huomattiin olevan mm. naisten ja tyttöjen sulkeminen kodin sisäpuolelle tai puutteet resursseissa kuten ajassa, tiedonhankinnassa tai koulutuksessa mitä tulee mahdollisuuksiin osallistua mm. kansalaisjärjestöjen ja yrityskehityksen johtamiin hankkeisiin.

Jauholan ja Lyytikäisen (2020, 152) mukaan valtiokeskeinen ulkopolitiikan tutkimus sisältää riskin siitä, että sukupuoli, rotu ja seksuaalisuus muuttuvat näkymättömiksi. Käsitys suvereenista kansallisvaltiosta taas pitää sisällään ajatuksen siitä, että suvereniteetti viittaa tiettyihin sosiaalisiin käytäntöihin, jotka täyttävät valtion tuntomerkit (emt.). Suvereniteetti itsessään luo dualismeja, ‘’joissa suvereenin valtion käsite vaatii vastaparikseen anarkian’’ (emt.). Feministisessä maailmanpolitiikassa on kritisoitu ajatusta siitä, että valtioilla olisi mahdollisuus tukea feminististä muutosta (emt.) siitä syystä, että valtiot eivät ole neutraaleja instituutioita, vaan aktiivisesti kolonisoivia, rodullistavia ja sukupuolittunutta valtaa ja hierarkiaa ilmentäviä ja rakentavia toimijoita (emt, 153). Vaikka päämäärä tasa-arvon lisäämisessä ilmastoulkopolitiikan kautta olisi hyvä, vaatii oikeudenmukaisesti harjoitettu tasa-arvopolitiikka globaalisti aktiivista ja keskustelua ylläpitävää suhdetta omiin ennakkokäsityksiin, rakennettuihin sosiaalisiin konstruktioihin ja valtaan siinä suhteessa, miten naisista ja haavoittuvissa asemassa olevista ryhmistä kumpuavat liikehdinnät itse harjoittavat muutosta.

Tasa-arvopolitiikka ja ilmastoulkopolitiikka perustuu aina määritelmiin. Miten me kehystämme ilmastomuutoksen tai sukupuolten välisen tasa-arvon poliittisiksi ongelmiksi, tai miten huomioimme risteävät haavoittuvuudet osana epätasa-arvoa. Ratkaisuehdotuksen oikeasuhtaisuuden parantamiseksi kehyksissä nousi esiin havainto siitä, että tiedon hankkimista ja tukipalveluita haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille tulisi parantaa, jotta erityisherkkyyksiin voitaisiin reagoida paikkaansa pitävän ja riittävän datan perusteella. Suomen edustama tasa-arvopolitiikka perustuu aina niihin lähtökohtiin, mitä Suomi historiallisen, kulttuurisen ja sosiaalisen kontekstin perusteella pitää tavoiteltavana. Esimerkiksi Vastapuu (2020, 14) nosti selvityksessään esille vaaran siitä, miten länsimaisista lähtökohdista ponnistava feminismi valtavirtaistetaan ulkopolitiikan toimintakentällä ‘’oikeana’’ feminisminä. Valtiollisissa strategia-asiakirjoissa termien määrittelyllä ja oman kulttuurisen ja historiallisen näkökulman tunnistamisella on siis merkitystä. Länsimaisen näkökulman huomioiminen voi jättää tasa-arvotyöstä ulos esimerkiksi paikalliset feministiset

pyrkimykset, joissa muutoksenkohteena on yksittäisten hankkeiden sijaan rakenteet (emt.). Eri tutkimukset painottavatkin tasa-arvotyössä paikallisuuden näkökulman huomioimista valtiotasolta johdettujen hankkeiden sijaan.

Vuonna 2020 Suomea kuohutti ”intersektionaalisen feminismin” mainitseminen osana Marinin hallituksen tasa-arvo-ohjelmaa. Termi kohtasi laajaa kritiikkiä, ja esimerkiksi Helsingin Sanomien (Räsänen 2020) artikkelissa ”kriitikoiden mielestä intersektionaalinen feminismi redusoi ihmisen läjäksi erilaisia vikoja ja rakentaa yhteiskuntia, joissa suurimman palkinnon saavat ne, jotka keksivät värikkäimpiä tapoja olla omasta mielestään valkoisen cis-heteromiehen sortama”. Artikkelissa sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja tasa-arvoon erikoistunut professori Kristiina Brunila kertoo, että intersektionaalisuus ei pyri tarkastelemaan yksittäisten henkilöiden kokemia ongelmia, vaan siirtää tasa-arvopolitiikan katsetta kohti yhteiskunnallisten ja rakenteellisten ongelmien huomioimista (emt.). Analyysissa intersektionaalisen näkökulman osalta ratkaisuehdotusten puutteissa korostui riittävän analyysin ja tiedon puute. Muut kuin sukupuoleen perustuvat syrjinnän kategoriat tuotiin esiin kaikissa neljässä aineistoissa, ja kaikissa neljässä kehyksessä, mutta ratkaisuehdotusten osalta huomiot olivat harvoin siirtyneet toimenpiteiden kohteiksi. Näkökulman huomioiminen toimenpiteissä vaatii kehyksissä esitettyjen huomioiden mukaisesti riittävää resurssointia siihen, että tietoa vähemmistöistä ja heidän erityisherkkyyksistään lisätään, sekä valtavirtaistamisen myötä tietoa tuodaan systemaattisesti osaksi kaikkia ulkopoliittikan neuvottelupöytiä.

Rakenteellisen epätasa-arvon myötä analyysissa korostui huomio rakenteiden vaikutuksesta syrjinnän muotoihin. Ilmastonmuutos konfliktina nähdään kehyksessä aiheuttavan ja lisäävän epätasa-arvoa, jonka vuoksi rakenteiden vaikutus syrjintään tulee huomioida kaikissa hankkeissa esimerkiksi sukupuolivaikutuksia laatimalla. Kehyksessä korostui ilmastonmuutoksen vaikutusten lisäksi globaali tilanne, jossa useat anti-gender -ryhmittymät pyrkivät aktiivisesti jarruttamaan tasa-arvoa niin globaalisti kuin kansallisesti. Kehysanalyysissa rakenteiden vaikutus huomioitiin tasa-arvon osalta, mutta ei ilmastonmuutoksen. Jatkotutkimuksessa näkökulmaa voisi laajentaa tutkimaan sitä, miten ilmastonmuutoksen takana olevat sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet voimistavat ilmastokriisiä ja jopa estävät sitä torjumaan ja siihen sopeutumaan pyrkivää poliittista päätöksentekoa. Vastapuu (2020, 14) selvityksissä korostui huomio siitä, että rakenteellisuuden osalta keskitytään usein helposti mitattaviin hankkeisiin – kuten naisten

edustukseen tietyissä projekteissa. Rakenteiden huomioon ottamiseksi tulisi päätöksenteon pohjautua laajempaan historialliseen kuvaan siitä, miten ihmissivilisaation aikana sorto on naturalisoinnin ja feminisoinnin kautta hyötynyt niin luonnosta kuin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien riistosta. Yhteiskunnallisella ympäristötutkimuksella tulee tähdätä tuomaan esiin niitä syitä, jotka erityisesti länsimaalaisen ajattelutavan pohjalta tukevat maapallon ja naisten sortamista lyhytaikaisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kritiikin myötä on myös hyvä huomata, että feministinen ajattelu ulkopolitiikassa on lisääntynyt merkittävästi viime vuosikymmenen aikana. Pariisin ilmastopöytäkirjan (2015) otti ensimmäistä kertaa esiin ilmastonmuutoksen sukupuolittuneet vaikutukset vaikuttaen merkittävästi siihen, miten ilmastodiplomatiassa sukupuolten tasa-arvo on alettu huomioida valtioiden välillä. Huomio korostui erityisesti valtavirtaistamisen kehyksellä. Jo pelkästään se, että tasa-arvosta puhutaan osana ulkopolitiikkaa, on merkittävä voitto. Jatkossa päätöksenteossa tulee kuitenkin julistusten sijaan keskittyä siihen, että tasa-arvo nousee ilmastodiplomatian ohella systemaattisesti osaksi kaikkea ulkopolitiikkaa ml. kehityspolitiikka, kauppapolitiikka ja rauhanneuvottelut. Jotta tämä tavoite voi toteutua, tulee sen taustalla olevaa tutkittua tietoa lisätä, ja tasa-arvonäkökulmat ottaa huomioon erityisesti budjettineuvotteluissa. Eri konfliktit, ja näistä suurimpana nykyaikaisena uhkana ilmastonmuutos, uhkaavat kaikkien ihmisoikeuksien toteutumista. Häätötilassa tasa-arvo on yksi niistä asioista, joka jää ensimmäisenä huomiotta. Kauniiden puheiden rinnalla tulee rauhantilanteissa varmistaa, että kriisioperaatioiden valmiudet suojella naisia, tyttöjä ja haavoittuvassa asemassa olevia ihmisryhmiä ovat oikeasuhtaisia niin tiedoiltaan, taidoiltaan kuin koulutukseltaan.

Pro gradu -tutkielman perusteella Suomella on hyvät lähtökohdat edustaa ja edistää tasa-arvoa osana ilmastoulkopolitiikkaa. Tavoitteiden toteutumiseksi huomiota tulee kiinnittää resurssointiin, riittävien indikaattoreiden huomioimiseen, raportoinnin analyttisyyteen, systemaattisuuteen ja kumppanuuksien solmimiseen. Risteävät haavoittuvuudet ja rakenteellinen epätasa-arvo vaativat tuekseen tietoa ja osaamista, erityisesti paikallisella tasolla. Luottamuksen lisäämiseksi katse tulee kohdistaa siihen, mitä paikalliset yhteisöt tarvitsevat ja toivovat, ja miten omista ennakkokäsityksistä luopumalla tilaa tulisi antaa kuuntelulle. Tällä hetkellä analyysin perusteella tasa-arvon edistäminen ilmastoulkopolitiikan toimintakentällä keskittyy tekojen sijaan sanoihin. Jatkotutkimuksen kannalta merkittävää onkin keskittää voimavarat siihen, miten tutkimus ja systemaattisen

tiedon tuottaminen voitaisiin valjastaa osaksi ilmastohankkeita ja niiden taso-arvovaikutusten huomioimista.

LÄHTEET

Arikka, Pietari (2022) *Aavikoitumisen ehkäisemisen projekteissa rakentuva naisten rooli. Ekofeministisen kriittinen diskurssianalyysi naisten roolista Namibian projekteissa aavikoitumisen ehkäisemiseksi*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Austin, Kelly & McKinney, Laura (2016) Disaster Devastation in Poor Nations: The Direct and Indirect Effects of Gender Equality, Ecological Losses, and Development. *Social Forces* Vol. 95, No. 1. Oxford University Press.

Elomäki, Anna; Ylöstalo, Hanna; Jurva, Raisa; Lamberg, Emma (2023) *Hallituksen tasa-arvo-ohjelmien vaikuttavuus ja toimijuus*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:41.

Elo, Kimmo & Karimäki, Johanna (2021) Luonnonsuojelusta ilmastopolitiikkaan. Ympäristöpoliittisen puhunnan muutos eduskuntakeskusteluissa 1960–2020. *Politiikka* 63:4, 373–402.

Entman, Robert (1991) Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents. *Journal of Communication* 41(1991):4, Autumn.

Entman, Robert (1993) Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication* 43(1993):4, Autumn.

European Institute for Gender Equality (2012) *Gender Equality and Climate Change report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Foley, Paavo (2023) *Venäjä Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan muutoksen tekijänä 2014–2022*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.

Goffman, Erving (1974) *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press.

Goffman, Erving (1986) *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Northeastern University Press edition: Pennsylvania.

Hartikainen, Anni (2022) Haavoittuvuus ilmastosiirtolaisuudessa inteksektionaalisesta näkökulmasta. *Sosiologi*. <https://www.sosiologi.fi/?p=1852>. (haettu 3.1.2024.)

Honkonen, Tanja (2019) *Ilmastonmuutos ja oikeudenmukaisuus. Kehysanalyysi kansainvälisten kansalaisjärjestöjen viesteistä ilmastopakolaisuuskeskustelussa*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Hulme, Mike (2010) "The idea of climate change exploring complexity, plurality and opportunity", *Gaia-Ecological Perspectives for Science and Society*, 19(3).

Ilmastolaki 423/2022. Annettu Helsingissä 10.06.2022.

Jauhola, Marjaana and Minna Lyytikäinen (2020) "Kutistettu feminisismi? Suomen ulkosuhteiden tasa- arvopolitiikan muutokset ja pysyvyydet kylmän sodan YK-feminismistä 2010-luvun ulkopolitiikan tolkkutasa-arvoon." Teoksessa *Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia*, toim. Johanna Kantola, Paula Koskinen Sandberg ja Hanna Ylöstalo, Helsinki: Gaudeamus.

Kaijser, Anna & Kronsell, Annica (2014) Climate change through the lens of intersectionality. *Environmental Politics* Vol. 23, No. 3, 417–433, <http://dx.doi.org/10.1080/09644016.2013.835203>

Kallinen, Timo.; Nygren, Anja & Tammisto, Tuomas (2012) *Ympäristö ja kulttuuri*. Helsinki: Unigrafia, 9-12.

Kantola, Johanna, Nousiainen, Kevät, & Saari, Milja (2012) *Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Gaudeamus.

Kantola, Johanna, Koskinen Sandberg, Paula & Ylöstalo, Hanna (2020) Tasa-arvopolitiikka muutoksessa. Teoksessa J. Kantola, P. Koskinen Sandberg & H. Ylöstalo (toim.), *Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia. Talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin*. Helsinki: Gaudeamus.

Kehityspoliittinen toimikunta (2021) *Luonnon monimuotoisuus kestävän kehityksen mahdollistajana. Miksi biodiversiteetin turvaaminen on tärkeää myös Suomen kehityspoliitikassa?* Kehityspoliittisen toimikunnan analyysi, tammikuu 2021.

Kestavakehitys.fi. *Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda 2030*. Valtioneuvoston kanslia. <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>. (haettu 28.12.2023.)

Kiviluoto, Johanna (2004) *Naiset, luonto ja uskonto. Ekofeministinen lähestymistapa uskontotieteessä*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Koppa (2021) *Tutkimuksen suunnittelu*. Jyväskylän yliopisto. Muokattu 27.9.2021. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-suunnittelu>. (haettu 5.1.2024.)

Kortetmäki, Teea (2017) Oikeudenmukaisuus luontosuhteessa. *Ajatus : Suomen filosofisen yhdistyksen vuosikirja*, 74, 371-377. <https://journal.fi/ajatus/article/view/74495>.

Koskela, Ilkka (2018) *Neljä kehystä tiedustelulaeista Tiedustelulakihanke Suomen uutismediassa 18.4.2017 – 1.3.2018*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Kotkavirta, Jussi (2000) Luottamus instituutioihin ja yksilöllinen hyvinvointi. Teoksessa Kaj Ilmonen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Söphi: Jyväskylän yliopisto. Paino Kopijyvä Oy: Jyväskylä, 55–68.

Kujala, Maija (2019) *Ennen kaikkea äiti – Afganistanilaisnaisten haastatteluissa tuottamat identiteetit intersektionaalisuuden viitekehityksessä*. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto.

Kumpulainen, Joonas (2020) *Pääseekö talouskasvusta eroon?* Alusta! Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisu.
<https://www.tuni.fi/alustalehti/2020/02/18/paaseeko-talouskasvusta-eroon/>. (haettu 5.1.2024.)

Laiho, Anne (2013) Sukupuolten tasa-arvo koulutuspoliittisena tavoitteena ja käsitteenä – erityistarkastelussa 2000-luvun politiikkadokumentit. *Kasvatus & Aika* 7 (4) 2013, 27–44.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. 609/1986. Annettu Helsingissä 8.8.1986.

Lampi, Santeri (2017) *Vallankaappausyritys Turkissa – Kehysanalyysi demokratian tilasta 2016*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Lindroth, Marjo (2021) Kommentti: Toivoa voidaan käyttää politiikassa hidastamaan muutoksia. *Ilmiö – Sosiologinen media kaikille*.
<https://ilmiomedia.fi/artikkelit/kommentti-toivoa-voidaan-kayttaa-politiikassa-hidastamaan-muutoksia/>. (haettu 5.1.2024.)

Liukkonen, Antti (2010) *Aatteesta arvoihin. Yleispuoluekehitys ja ympäristöpolitiikan jakautuminen oikeisto-vasemmisto -akselilla*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Louekari, Oma (2019) Sukupuolten välisen tasa-arvon diskurssit suomalaisessa kehityspolitiikassa. Pro gradu -tutkielma. Maantieteen tutkimusyksikkö: Oulun yliopisto.

Marjamäki, Oili (2016) ”*Se, että halutaan yhdessä toimia, sillä on suuri merkitys*” – Tutkimus kansalaislähtöisestä Tuokiotuvasta ikääntyneiden hyvinvointipalvelujen tuottajana. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Moilanen, Kirsi (2020) *SUSIREPRESENTAATION POLITIIKKA – Kehysanalyysi susia käsittelevistä lehtiteksteistä paikallislehti Kuhmolaisessa*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Moring, Anna; Tiusanen, Maria & Tynkkynen, Oras (2021) *Tasa-arvo ilmastokriisissä – miten Suomi voi edistää tasa-arvoa kansainvälisessä ilmastopolitiikassa*. Plan International Suomi.

Numminen, Susanna (2021) Työelämän tasa-arvo-ongelmien kriittinen kehysanalyysi hallitusten tasa-arvo-ohjelmista 2004–2020. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Nurmi, Susanna (2021) *Vakaan yhteiskunnan ja terveydenhuollon kantokyvyn haastaja, vai muistutus kestäättömän ihmistoiminnan uhasta? Kehysanalyysi kevään 2020 koronaviruskeskustelusta*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.

Paavola, Juho-Matti; Kinnunen, Amanda; Tanhua, Inkeri & Rautiainen, Tuukka (2021) *Ilmasto- ja energiastrategian sukupuolivaikutusten arviointi*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Energia. 2021:52. Työ- ja elinkeinoministeriö: Helsinki.

Rossi, Leena-Maija (2021) *Intersektionaalisuus – kun sukupuoli ei riitä*. Niin & näin : filosofinen aikakauslehti , Vuosikerta. 28 , Nro 1 , Sivut 74-75. <https://netn.fi/node/7963>. (haettu 30.12.2023.)

Räsänen, Piritta (2020) Intersektionaalinen feminismi on hallituksen uuden tasa-arvo-ohjelman kantava ajatus, sanoo Maria Ohisalo – ja ihmettelee, miksi se pelottaa osia. *Helsingin Sanomat*. 27.6.2020. <https://www.hs.fi/nyt/art-2000006554708.html>. (haettu 6.2.2024).

Sosiaali- ja terveysministeriö (2020) *Suomi tasa-arvon kärkimaaksi*. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023. Valtioneuvoston periaatepäätös. https://valtioneuvosto.fi/documents/1271139/20825107/Valtioneuvoston_periaatepaatos_hallituksen_tasa-arvo-ohjelma_2020-2023%2B.pdf. (haettu 19.12.2023.)

Suomen ympäristökeskus. Ilmasto-opas. *Ilmastonmuutos vaikuttaa eri tavoilla naisiin ja miehiin*. Ilmastoopas.fi <https://ilmasto-opas.fi/fi/ilmastonmuutos/vaikutukset/-/artikkeli/01a9776c-a223-4e5b-82ce-c58900bc591b/globalit-sukupuolivaikutukset.html>.

Taipale, Mira (2020) Ihminen ja muu luonto – kulttuuristen ajattelumallien vaikutuksia ihmisen luontosuhteeseen. *Hybrislehti*. Luonto 1/2020. <https://hybrislehti.net/ihminen-ja-muu-luonto-kulttuuristen-ajattelumallien-vaikutuksia-ihminen-luontosuhteeseen>. (haettu 4.1.2024.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. *Osallisuus*. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>. (haettu 30.1.2024.)

Tulonen, Eetu (2021) *‘Energiaunioni on Eurooppaa parhaimmillaan’*. Kehysanalyysi Euroopan komission energiapolitiikasta. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Valkonen, Jarno (2016) *Ympäristösosiologia*. Jyväskylän yliopisto.

Valtioneuvosto (2017) Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y (haettu 15.12.2023).

Valtioneuvoston kanslia. *Katsaus: Tasa-arvo-ohjelma kirkastaa hallituksen tasa-arvopoliittisen vision*. [://vnk.fi/-/katsaus-tasa-arvo-ohjelma-kirkastaa-hallituksen-tasa-arvopoliittisen-vision](https://vnk.fi/-/katsaus-tasa-arvo-ohjelma-kirkastaa-hallituksen-tasa-arvopoliittisen-vision)(haettu 19.12.2023.)

Vastapuu, Leena (2020) *Selvitys tasa-arvon edistämisestä Suomen ulkopolitiikassa. 2/2020.* https://plan.fi/wp-content/uploads/2021/06/Ulkosuhteiden-tasa-arvo_selvitys_19022020.pdf. (haettu 20.12.2023.)

Verloo, Mieke & Lombardo, Emanuela (2006) *Contested gender equality and policy variety in Europe: Introducing a critical frame analysis approach.* Teoksessa M. Verloo (toim.), *Multiple means of gender equality: A critical frame analysis of gender policies in Europe.* Budapest: Central European University Press.

Visuri, Veera (2022) *Ilmastotyön hallinta ja valta kuntatasolla – tavoitteista käytännön toteuttamiseen.* Pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopisto.

Vuorinen, Sanni (2022) *Pitäis kai olla onnellinen että edes jotakin hommia on. Kehysanalyysi työssä alikuormittumisesta ja tylsistymisestä.* Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Väänänen, Tiia-Maaria (2021) *Puolueeton pohjola. Arvot ja kansallinen identiteetti Suomen maakuvan viestinnässä.* Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Ympäristöministeriö. Euroopan unionin ilmastopolitiikka. <https://ym.fi/euroopan-unionin-ilmastopolitiikka>. (haettu 19.12.2023.)

Ympäristöministeriö (2022) *Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma. Kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa 2035.* Ympäristöministeriön julkaisuja 2022:12. Ympäristöministeriö: Helsinki.

Ympäristöministeriö. *Suomen kansallinen ilmastopolitiikka.* <https://ym.fi/suomen-kansallinen-ilmastopolitiikka> (haettu 16.12.2023.)

Zitting, Joakim (2021) *Luottamusta voi edistää parantamalla sosiaalista osallisuutta.* <https://dialogi.diak.fi/2021/06/07/luottamusta-voi-edistaa-parantamalla-sosiaalista-osallisuutta/>. (haettu 2.1.2024.)